

Ε34
ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ

Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Β' ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

*Ἡ μόνη ἐγκριμένη κατὰ τὸν περὶ
«διδασκαικῶν βιβλίων» νόμον*

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΚΑΤΗ ΤΕΤΑΡΤΗ

Τιμᾶται μετὰ βιβλιοσήμου.	Δρχ.	17.60
Βιβλιοσήμου.	Δρχ	4 70
Πρόσθετ. φόρος	»	1 30

ΕΚΔΟΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΔΕΙΟΥ Μ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1930

Γιάννα Βαρδολομίου

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ

ΓΕΩΡΓ. Ι. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

48-ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ-48, ΑΘΗΝΑΙ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

- B. Ρώσσελ*, Προβλήματα Φιλοσοφίας.
- K. Λομπρόζο*, Ὁ Μεγαλοφυής τομ. Α'—Β'.
- Π. Λαφάγκ*, Ἡ ἐξέλιξις τῆς ἰδιοκτησίας.
- Ἑρ. Ρενάν*, Ἀπόστολος Παῦλος τομ. Α'—Β'.
- Γ. Λοῦμπκο*, Αἱ Ἀπολαύσεις τῆς Ζωῆς.
- G. Brandès, Φρειδερίκος Νίτσε ἐκδ. Β'.
- G. Radruich, Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου.
- M. Νορδάου*, Τὰ κατὰ συνθήκην ψεύδη.
- K. Καούτσου*, Ἠθικὴ καὶ ὑλιστικὴ ἀντίληψις τῆς Ἱστορίας.
- Ἀρθ. Θόμψων*, Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἐπιστήμην.
- Φρ. Ράϊτσεντάν*, Ὁ Ἔρωσ διὰ τῶν αἰώνων.
- Γ. Λοῦμπκο*, Πῶς νὰ ζῆτε.
- I. Ingegneros, Ἡ Ἐυφορία εἰς τὸν ἀγῶνα ὡς Ἐσωμένη.
- Καρλάιλ*, Οἱ Ἡρώες.
- W. Pater, Ἡ Ἐποχὴ τῆς Ἀναγεννήσεως.
- Δ. Τολστόη*, Ἡ Ἀνάστασις.
- K. Φλαμμαριόν*, Ὁ Θεὸς ἐν τῇ Φύσει.
- Σ. Ρώση*, Ἱστορία τῆς Παιδαγωγικῆς Φουρνιῆς, Ὁ ἄτομικισμὸς.
- Μπέξον*, Ἡ Δημιουργὸς Ἐξέλιξις.
- Lombr. Cesare, Πνευματισμὸς καὶ Ἐυνοητισμὸς.
- Ραιμπιντρανάθ Ταγκέ*, Ἡ Θρησκεία τοῦ Πουητού.
- Γκότρεφ Ἔρμαν*, Ὁ Ἱστορικὸς Ἐυλισμὸς.
- James William, Ὁ Πραγματισμὸς.
- Γρ. Σεφάνου*, Ἡ Γυναικα, ὡς Σύντροφος καὶ ὡς Ἐσωμένη.

ΙΩΑΝΝΟΥ ΣΑΡΡΗ
Δ. Φ. ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

ΤΗΣ Β'. ΤΑΞΕΩΣ

ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΗΜΙΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

*Ἡ μόνη ἐγκριμένη κατὰ τὸν περὶ
«διδασκτικῶν βιβλίων» νόμον*

ΕΚΔΟΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΥ Μ. Σ. ΖΗΚΑΚΗ
ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ—ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
ΑΘΗΝΑΙ 1930

Πᾶν γνήσιον ἀντίτυπον φέρει τὴν σφραγίδα τοῦ
βιβλιοπωλείου.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΧΩΡΩΝ

Α' ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

(130 χιλ. τετραγ. χιλιάμ.—6,200 χιλ. κατ.

48 κάτ. ανά 1 τετραγ. χιλ.)

Ι. ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Θέσις, ἔκτασις καὶ ὄρια. — Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον καὶ τὰς ἐνδόξους νίκας τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἡ ἐλευθέρᾳ Ἑλλάδι κατέχει ὄχι μόνον τὸ νότιον μέρος τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου μέχρι τῆς λίμνης τῆς Πρέσπας, τοῦ ὄρους Ροδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Ἑβρου, ἀλλὰ καὶ ἕλας σχεδὸν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως, ὀρίζεται πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τῆς Ἀλβανίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας, ΒΑ δὲ ἀπὸ τῆς Τουρκίας.

Ὅριζόντιος διαμελισμός. — Οὐδεμία ἄλλη χώρα τῆς γῆς εἶνε τοσοῦτον διαμελισμένη ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ὅσον ἡ Ἑλλάς. Τὸ Αἰγαῖον πέλαγος (πρὸς Α.) καὶ τὸ Ἰόνιον (πρὸς Δ.) εἰσχωροῦντα θαθῶς εἰς τὴν ξηρὰν σχηματίζουν πολλοὺς κόλπους καὶ ἀποχωρίζουσι πολλὰς χερσονήσους. Δύο κόλποι, ἐκ μὲν τοῦ Ἰονίου ὁ **Κορινθιακός**, ἐκ δὲ τοῦ Αἰγαίου ὁ **Σαρανικός**, προσεγγίζοντες κατὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου, ἀποχωρίζουσι πρὸς Ν. τὴν μεγάλην χερσόνησον **Πελοπόννησον**. Ἄτεροι δύο κόλποι, ὁ **Ἀμβρακικός** πρὸς Δ. καὶ ὁ **Μαλιακός** πρὸς Α. ὀρίζουσι τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰς βορειοτέρας χώρας, Θεσσαλίαν, Ἠπειρον, Μακεδονίαν καὶ Δυτικὴν Θράκην.

Νῆσοι δὲ κεῖνται ἔν τε τῷ Αἰγαίῳ καὶ τῷ Ἰονίῳ πελάγει, νοτιώτατα δὲ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη.

Ἐνεκα τοῦ τοιοῦτου πλουσίου διαμελισμοῦ ὑπάρχουσιν ἐπιπολλοὶ πορθμοί, ὧν σημαντικώτατοι εἶνε ὁ τοῦ **Ρίου**, μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, ὁ τῆς **Πρεβέζης**, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ὁ τοῦ **Εὐρίπου**, μεταξὺ

τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς νήσου Εὐβοίας. Ἐσχατὰ δὲ ἀκρωτήρια τῆς Ἑλλάδος εἶνε τὸ Ἄκτιον (κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Πρεβέζης), τὸ Ταίναρον (κ. Ματαπᾶς), τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου, ἢ Μαλέα, καθ' ἣν ὀρίζονται τὸ Ἴόνιον καὶ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος καὶ τὸ Σούνιον, τὸ νοτιώτατον τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος, εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον ὄρεινόν. Μεταξὺ τῆς Ἡπείρου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἀφ' ἑτέρου ἐκτείνονται αἱ ὄροσειραι τῆς Πίνδου, αἵτινες εἶνε συνέχειαι τῶν Ἄλπεων τῆς Εὐρώπης. Προεκτάσεις καὶ κλάδοι τῆς Πίνδου εἶνε τὰ ὄρη τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας, τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ὡς καὶ πολλὰ τῆς Μακεδονίας. Ἡ δὲ Πελοπόννησος ἔχει ὀγκώδη ὄρη περιβάλλοντα τὴν μεσόγειον χώραν Ἀρκαδίαν. Τὰ πλεῖστα ὄρη τῆς Ἑλλάδος ἐκτείνονται μέχρι τῆς θαλάσσης, δι' ἧ παραλία σχηματίζεται συνήθως δι' ἀκτῶν. Μεταξὺ τῶν ὄρων σχηματίζονται μικρὰ ὄροπέδια (ἐν Ἀρκαδίᾳ, Ἡπείρῳ καὶ Δυτικῇ Μακεδονίᾳ), πολλὰ δὲ μικρὰ κοιλάδες καὶ βαθύπεδα. Μέγιστα πεδιάδες εἶνε ἡ Θεσσαλική, ἡ τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἡ τοῦ Ἐβρου τῆς Θράκης.

Ὑδατα.—Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος λόγῳ τῆς μικρᾶς αὐτοῦ ἐκτάσεως στερεῖται μεγάλων ποταμῶν. Οἱ πλεῖστοι ἑλληνικοὶ ποταμοὶ εἶνε χεῖμαρροι πλημμυροῦντες ἐν καιρῷ μεγάλῃς βροχῆς· αὐτοὶ δ' ἔτι αἱ μέγιστοι δὲν εἶνε πλωτοί. Οἱ σπουδαιότεροι εἶνε ὁ Πηνειὸς ἐν Θεσσαλίᾳ, ὁ Ἀχελῷος ἐν τῇ Ἡπείρῳ καὶ Στερεᾷ Ἑλλάδι, αἱ ἐν τῇ Μακεδονίᾳ Ἀλιάκμων, Ἀξιός, Στρυμών, Νέστος καὶ ὁ Ἐβρος ἐν τῇ Θράκῃ.

Σχηματίζονται δὲ καὶ λίμναι ἐν ταῖς κλειστοῖς πεδίοις, αἵτινες τὸ θέρος σμικρύνονται ἢ ὅλως ἀποξηραίνονται. Εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῶν ἑλληνικῶν ὑδάτων συντελεῖ καὶ τὸ ἀρροσιώδες ἔδαφος τῆς χώρας, διότι τὸ ὕδωρ εὐκόλως διεισδύει καὶ σχηματίζει ἐνιαχοῦ ὑπογείους ὀχετοὺς (καταβέθρας). Τὸ ὕδωρ τοῦτο πολλάκις ἀναφαίνεται εἰς χαμηλότερα μέρη ὡς ἀφθονοὶ πηγαὶ (ἀναβολαί, κ. κεφαλάρια). Τοιαῦται πηγαὶ λ. χ. εἶνε τοῦ Ἐρασίνου ποταμοῦ (ἐν Ἀργολίδι) καὶ αἱ τοῦ Δάδωνος (ἐν Ἀρκαδίᾳ).

Κλίμα καὶ βλάστησις.—Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε εὐκρατον καὶ ὕγιεινόν, ὃ δὲ ἀπρ καθαρώτατος καὶ διαυγέστατος.

Μόνον εἰς τὰ μεσόγεια τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης, τὸ κλίμα κλίνει πρὸς τὸ ἠπειρωτικόν, ἢ δὲ ἐλαία δὲν εὐδοκιμεῖ. Ἐν γένει ἀναπτύσσεται βλάστησις πλουσία. Βλαστάνει ἡ ἐλαία, ἡ ἀμπελος, ὁ θάμβραξ, ὁ καπνός, οἱ δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ποικίλαι ὀπωρᾶι· καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ φοῖνιξ ἀυξάνει ἐν ταῖς νοτιαῖς χώραις, ἐν δὲ τῇ Μεσσηνίᾳ κατὰ καιροὺς ὠριμάζουσι καὶ αἱ βάλανοι αὐτοῦ.

Γεωγραφικοὶ ὄροι ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν κατοίκων.— Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς προήχθη εἰς μέγαν βαθμὸν πολιτισμοῦ καὶ τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰς ὑψιστον βαθμὸν μορφώσεως, καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐπίλοιπος Εὐρώπη ἦτο θάρβαρος. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐξῆς χαρακτηριστικοὺς ὄρους :

1) Ἡ ἐγγυτάτη θέσις αὐτῆς πρὸς τὰς λοιπὰς δύο ἠπείρους τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἐξ ὧν μετεδόθησαν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

2) Ἡ ποικιλία τοῦ ἐδάφους καὶ αἱ διαδεχόμεναι ἀλλήλας διάφοροι ζῶναι τοῦ κλίματος καὶ τῆς βλαστήσεως. Αὐταὶ ἐξεγείρουσι τὴν φιλεργίαν καὶ τὸ πνεῦμα τῶν κατοίκων.

3) Ὁ θαυμασίος καὶ ποικίλος διαμελισμὸς τῆς ξηρᾶς, ὅστις παρορμᾷ τοὺς κατοίκους πρὸς τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀποδημίαν.

Ὁ Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς.— Οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἦσαν οἱ **Πελασγοί**, ὧν ἡ ἱστορία καλύπτεται ὑπὸ σκοτόυς. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ ἀρχαιότερα καὶ σπουδαιότερα ἔδρα τούτων ἦτο ἡ Δωδώνη τῆς Ἡπείρου. Ὁ πληθυσμὸς οὗτος, ὑπεχώρησεν εἰς τὸν **Ἑλληνικόν**, ὅστις δὲν ἦτο διάφορος τῶν Πελασγῶν. Οὗτος ἀνῆκεν εἰς τὴν Ἀρίαν ὀμοφυλίαν καὶ δὴ εἰς τὸν Ἑλληνολατινικὸν κλάδον. Διακρίνονται οἱ Ἑλληνες πάλαι εἰς τρία φύλα, τοὺς Αἰολεῖς, τοὺς Δωριεῖς καὶ τοὺς Ἴωνας.

Ἡ Ἑλλάς κατὰ τοὺς διαφόρους αἰῶνας.— Ἡ ἀρχαία Ἑλλάς ἔνεκα τοῦ φυσικοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἐδάφους αὐτῆς διεμορφώθη εἰς διαφόρους ἐπαρχίας καὶ διάφορα πολιτεύματα, ἅτινα εὐρίσκονται ἐν συνεχεῖ ἀνταγωνισμῷ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (5—3ον αἰῶνα π. Χ.) ἐγεννήθησαν μεγάλοι ἄνδρες, ποιηταί, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι καὶ στρατηγοί, οἵτινες ἐδόξασαν τὴν πατρίδα ἡμῶν. Τότε διεπλάσθη ἡ τελειοτάτη τῶν γλωσσῶν, ἡ **ἑλληνική**, ἣτις θαυμάζεται ὑπὸ τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Ὁ δὲ μέγας Ἀλέξανδρος, ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας, ἐνώσας τὴν Ἑλλάδα

ὕπὸ τὴν ἡγεμονίαν αὐτοῦ, ἐπεξέτεινε τὰ ἔθρια αὐτῆς ἐπὶ πάσης σχεδὸν τῆς τότε γνωστῆς Ἀσίας καὶ Αἰγύπτου. Διέδωκεν εἰς τὰ ὑποταχθέντα κράτη τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν, ἐβρῦσας μέγα ἑλληνικὸν κράτος.

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ τὸ ἀπέραντον τοῦτο κράτος διηρέθη εἰς μικρὰ βασίλεια, ἀτινα διετηρήθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη. Ἄλλ' ἀπέναντι τῆς ἀφθονομένης δυνάμεως τῆς Ρώμης ἢ Ἑλλάς συντριβείσα ὑπετάγη εἰς αὐτὴν τελείως διὰ τῆς ἀλώσεως τῆς Καρίνθου ὑπὸ τοῦ Ρωμαίου Μομμίου (146 π. Χ.).

Καίτοι δὲ ἡ Ἑλλάς ἦτο ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ρωμαίων, ἐπέδρα αὕτη ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ πνεύματος αὐτῶν. Ἀσπασθεῖσα αὕτη πρώτη τὸν χριστιανισμὸν, ἀπεχωρίσθη τοῦ δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους ὡς χριστιανικὴ ἑλληνικὴ αυτοκρατορία, ἔχουσα πρωτεύουσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν (396 μ.Χ.) καὶ περιλαμβανουσα πλὴν τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ χωρῶν καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν μετὰ τῶν πέριξ νήσων.

Τὸ ἐνδοξὸν τοῦτο κράτος, ὅπερ εἰργάσθη πρὸς διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ εἰς ἄλλα ἔθνη, ὑπέκυψε κατὰ τὴν δεκάτην πέμπτην μ.Χ. ἑκατονταετηρίδα εἰς τοὺς Τούρκους. Ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν αἰῶνας διατελέσαντες οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τὸν ζυγόν, ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν δεσποτῶν τῷ 1821 καὶ δι' ἐνδόξων κατορθωμάτων ἠλευθέρωσαν μικρὸν μέρος αὐτοῦ. Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως ἐξῆλθεν ἡ ἐλευθέρη Ἑλλάς κατεσπαραγμένη καὶ ἔρημος, τὸ δὲ ἑλληνικὸν κράτος περιελάμβανε μόνον τὴν Πελοπόννησον, τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, τὰς Κυκλάδας, τὴν Εὐβοίαν καὶ τὰς βερσεύς Σποράδας, κατοίκους δὲ εἶχε μόλις 650 χιλ.

Πρῶτος κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος ἐξελέγη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὅστις ἐλθὼν εἰς Αἴγινα τῷ 1828 ἐκυβέρνησε τὴν χώραν ἐπὶ τινα ἔτη. Καίτοι δ' ἡ κυβέρνησις του ἦτο ἐξόχως λαμπρά, ἐδολοφονήθη ἐν Ναυπλίῳ κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1831.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδιστρίου ἡ Ἑλλάς προήχθη εἰς Βασίλειον, ἐξελέγη δὲ Βασιλεὺς ὁ Ὄθων, ὅστις ἀποβιβάσθεις εἰς Ναύπλιον κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1833, παρέμεινεν ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦ 1835, ὅτε μετέφερε τὴν πρωτεύουσαν τοῦ βασιλείου εἰς Ἀθήνας. Τὸν βασιλέα τοῦτον, ὅστις ἠγάπησε τὴν Ἑλλάδα ὡς

ιδίαν πατρίδα, οί Ἕλληνες ἐξεθρόνισαν τῷ 1862, ἀνηγόρευσαν δὲ βασιλέα τῶν Ἑλλήλων Γεώργιον τὸν Α΄. Ὀλίγους μῆνας μετὰ τὴν κάθοδον αὐτοῦ, ἡ Ἀγγλία ἀπέδωκε (τῷ 1863) εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν Ἐπτάνησον, τῷ 1881 παρεχωρήθη εἰς αὐτὴν μέγιστον μέρος τῆς Θεσσαλίας καὶ μικρὸν μέρος τῆς Ἡπείρου. Κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἅμα τῇ καταλήψει τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ, διέμενε ἐνταῦθα ὁ ἀείμνηστος Βασιλεὺς Γεώργιος ὡς φρουρὸς ταύτης, ὅτε ἐδολοφονήθη ὑπὸ μιαρᾶς χειρὸς (5 Μαρτίου 1913). Ἐσχάτως ἀπὸ τοῦ 1924, ἡ Ἑλλάς ἔχει πολίτευμα δημοκρατικόν.

Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως τοῦ Καποδιστρίου μέχρι σήμερον ἡ χώρα ἐπετέλεσε γιγαντιαίαν προοδόν. Αἱ καταστραφεῖσαι πόλεις ἀνηγέρθησαν μεγαλύτεραι καὶ ὠραιότεραι, σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ ἐστρώθησαν, τὰ πλοῖα ἐπολλαπλασιάσθησαν. Οἱ φίλεργοι κάτοικοι αὐτῆς διὰ τῆς ἐργασίας ἀπέκτησαν πλοῦτη, τὸ δὲ κράτος στρατὸν καὶ στόλον, ἅτινα ἐσχάτως ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα διαπλασιάσαντα τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν πληθυσμὸν αὐτῆς.

Ἦδη ἡμεῖς, οἱ γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων Ἑλλήνων, προσπαθοῦμεν ὅπως παραδώσωμεν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους πατρίδα μεγαλυτέραν καὶ εὐτυχεστέραν.

Φυσικὸς πλοῦτος τῆς Ἑλλάδος. Προϊόντα.

1) *Σύστασις τοῦ ἐδάφους. Ὄρυκτά.*—Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος συνίσταται κυρίως ἐξ ἀσβεστολιθικῶν πετρωμάτων, ἔτι δὲ ἐκ χιονολεύκων καὶ ἄλλων ποικιλοχρῶν μαρμάρων. Πολλὰ πετρώματα τῶν ὀρέων εὐκόλως ἀποσαθροῦνται καὶ μεταβαλλόμενα εἰς εὐφορον χοῦν καθιστῶσιν εὐφόρους τὰς παρακειμένας κοιλάδας καὶ πεδιάδας. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἑλλάδος ἐγκλείει καὶ διάφορα πολύτιμα ὄρυκτά. Τὰ σπουδαιότερα μεταλλικὰ προϊόντα ἐξάγονται ἐν τῇ Λαυρεωτικῇ χώρᾳ, ὡς ψευδάργυρος, μόλυβδος, ἄργυρος ἀλλαχοῦ δὲ καὶ χαλκός, σίδηρος καὶ μαγγάνιον. Ἄτερα ὄρυκτά εἶνε αἱ *μυλόπετραι*, ἡ *σμύρις* (ἐν Νάξῳ), τὸ *θεῖον*, ἡ *θηραϊκὴ γῆ*, τὸ *χρῶμιον*, ἡ *μαγνησία* καὶ οἱ *γαϊάνθρακες* (ἐν Κύμῃ, Ὀρωπῷ καὶ ἀλλαχοῦ).

2) **Φύσις τοῦ ἐδάφους. Φυσικὰ προϊόντα.**— Μέγα μέρος τοῦ ὄρειου ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος, ὅπερ εἶνε ἀκαλλιέργητον, καλύπτεται ὑπὸ θάμνων καὶ χρησιμεύει πρὸς βοσκήν αἰγῶν καὶ προβάτων. Τὸ 1/8 περίπου τῆς ἐπιφανείας κατέχουσι τὰ δάση, ἅτινα ἐν μὲν τῇ Ἀνατολικῇ Ἑλλάδι ἀποτελοῦνται κυρίως ἐκ πευκῶν καὶ ἐλατῶν, ἐν δὲ τῇ δυτικῇ ἐκ δρυῶν. Δάση δὲ καστανεῶν καὶ ὄξυων εὐρίσκονται ἐν τῇ βορείᾳ Ἑλλάδι.

Προϊόντα φυτικὰ εἶνε: ἐλαῖαι καὶ ἔλαιον, οἶνος, σῦκα, ἐσπεριδοειδῆ, ὀπῶραι, βάμβαξ, καπνός, δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἄλλα. Πλουσιώτατα προϊόντα εἶνε ἡ κορινθιακὴ σταφίς καὶ ὁ καπνός.

3) **Ζῷα.**— Ἄγρια ζῷα ἐν Ἑλλάδι ζῶσιν ὀλίγα κατὰ τὰ ὄρη. Τοιαῦτα εἶνε οἱ λύκοι, οἱ θῶες, αἱ ἀλώπεκες, οἱ κάπροι, αἱ ἔλαφοι καὶ αἱ δορκάδες. Ἐκ δὲ τῶν ἡμέρων τρέφονται κυρίως πρόβατα καὶ αἶγες, ἐτι δὲ βόες, χοῖροι, ἵπποι, ἡμίονοι καὶ ὄνοι.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων.— Οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, τὴν ναυτιλίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας.

Γεωργία καὶ κτηνοτροφία.— Κλίται τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος εἶνε καταλληλότερον εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ φυτικοῦ πλούτου, ἐν τούτοις ἡ γεωργία δὲν εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη. Τὸ αὐτὸ παρατηρεῖται καὶ εἰς τὴν κτηνοτροφίαν. Ἔνεκα τούτου ἄφθονοι δημητριακοὶ καρποὶ καὶ πολλὰ ζῷα εἰσάγονται εἰς τὴν χώραν ἡμῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς.

Βιομηχανία.— Ἡ ἐν Ἑλλάδι βιομηχανία ἤρξατο ἐσχάτως ἀναπτυσσομένη. Ὑπάρχουν εἰς πολλὰς πόλεις ἐργαστάσια μεταξουργίας, ἐριουργίας, ταπητουργίας, θαμβανουργίας, οἰνοπνευματοποιίας, μεταλλουργίας κλπ. Ἡ βιομηχανικωτάτη πόλις εἶνε ὁ Πειραιεύς.

Ναυτιλία.— Ὡς ἐκ τοῦ ὀριζοντίου διαμελιζομένου τῆς ἡ Ἑλλάδος εἶνε κατ' ἐξοχὴν ναυτικὴ χώρα. Τὸ ἐμπορικὸν αὐτῆς ναυτικὸν εἶνε ἠδῆξιμένον καταπληκτικῶς. Ἀριθμεῖ ὑπὲρ τὰ 500 ἀτμόπλοια καὶ 1208 μεγάλα πλοῖα ἰστιοφόρα, καταπλέοντα εἰς πάντας σχεδὸν τοὺς λιμένας τῆς γῆς.

Ἐμπόριον.— Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὴν ναυτιλίαν τὸ ἐμπόριον εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένον. Ἡ εἰσαγωγὴ εἶνε πολὺ περισσότερὰ τῆς ἐξαγωγῆς. Χῶραι δὲ εἰς αἷ μεταφέρονται ἑλληνικὰ

προϊόντα και εισάγοντα άλλα εκ τούτων, εἶνε κατὰ πρῶτον λόγον αἱ Ἡνωμένοι Πολιτεῖαι, κατὰ δεύτερον δὲ ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Γερμανία καὶ ἡ Αἴγυπτος. Οἱ μέγιστοι λιμένες εἶνε ὁ Πειραιεὺς, αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ἡ Μυτιλήνη, αἱ Καλάμει, ἡ Κέρκυρα, ὁ Βόλος, ἡ Θεσσαλονίκη καὶ ἡ Καβάλλα.

Συγκοινωνία.—Ἡ συγκοινωνία ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἀνεπτυγμένη οὐ μόνον κατὰ θάλασσαν ἀλλὰ καὶ κατὰ ξηράν, παρ' ὅλας τὰς δυσκολίας, ἃς παρέχει τὸ ὄρεινόν αὐτῆς ἔδαφος. Ἐχει γραμμὰς σιδηροδρομικὰς ἀμαξιτοὶ δὲ ὁδοὶ συνδέουσι πάσας σχεδὸν τὰς πόλεις καὶ πολλὰς κώμας καὶ χωρία. Τηλέγραφοι δὲ καὶ ταχυδρομεῖα ὑπάρχουν εἰς πάσας τὰς πόλεις καὶ εἰς πλείστας κώμας.

Θρησκεία.—Ἡ ἐν Ἑλλάδι ἐπίσημος θρησκεία εἶνε ἡ **ρθόδοξος χριστιανική.** Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος εἶνε μὲν αὐτοκέφαλος, ἀλλὰ δογματικῶς καὶ κοινωνικῶς ἠνωμένη μετὰ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας. Διοικεῖται δ' αὕτη ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, ἧς ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ **ἀρχιεπισκόπου** Ἀθηνῶν, ὅστις εἶνε ἰσόβιος πρόεδρος αὐτῆς καὶ τῶν ἐπίσκοπων ἀρχιερέων, καλουμένων ἐκ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν. Πλὴν τῶν ὀρθοδόξων ὑπάρχουσι καὶ τινες Ἑλληνας τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ἔτι δὲ τινες Μωαμεθανοὶ καὶ Ἰουδαῖοι.

Πολίτευμα.—Τὸ πολίτευμα τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 1924 εἶνε **δημοκρατικόν.** Οἱ βουλευταὶ ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ λαοῦ κατὰ νομοῦς. Ἡ κυβέρνησις ἀποτελεῖται ἐξ Ὑπουργῶν καὶ ἐφκρμόζει τοὺς νόμους, οὓς ψηφίζει ἡ Βουλὴ καὶ ἐπικυροῖ ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας· ὁ ὑπέρτερος τῶν ὑπουργῶν καλεῖται Πρόεδρος τῆς Κυβερνήσεως ἢ πρωθυπουργός. Ὑπουργεῖα εἶνε 9. 1) Τὸ θρησκευμάτων καὶ παιδείας, 2) τῶν ἐξωτερικῶν, 3) τῶν ἐσωτερικῶν, 4) τῆς δικαιοσύνης, 5) τῶν στρατιωτικῶν, 6) τῶν ναυτικῶν, 7) τῶν οἰκονομικῶν, 8) τῆς συγκοινωνίας καὶ 9) τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς διομηχανίας.

Διοίκησις. Πρὸς εὐκολίαν τῆς διοικήσεως, ἡ Ἑλλὰς διαιρεῖται εἰς 35 νομοὺς ὧν ἐκάστου προῖσταται εἰς νομάρχης. Τούτων 2 κεῖνται ἐν τῇ Θεσσαλίᾳ, 3 ἐν τῇ Στερεᾷ, 5 ἐν Πελοποννήσῳ, 2 ἐν ταῖς Παλαιαῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου πελάγους, 3 ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Ἴονίου, 8 ἐν τῇ Μακεδονίᾳ, 2 ἐν τῇ Θράκῃ, 3 ἐν τῇ Ἠπείρῳ, 3 ἐν ταῖς νέαις νήσοις τοῦ Αἰγαίου καὶ 4 ἐν Κρήτῃ. Ἐκαστος νομὸς πε-

ριέχει μίαν ἢ περισσότερας ἐπαρχίας, αἱ ὁποῖαι διαιροῦνται εἰς δήμους καὶ κοινότητες.

Παιδεία.—Ἡ ἐκπαίδευσις ἐν Ἑλλάδι παρέχεται δωρεάν. Διαιρεῖται δ' αὕτη εἰς κατωτάτην, μέσην καὶ ἀνωτάτην. Καὶ διὰ μὲν τὴν κατωτάτην ὑπάρχουσι πολλὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Διὰ τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν ὑπάρχουσι γυμνάσια καὶ ἔμπορικά σχολαί. Διὰ τὴν ἀνωτάτην δ' ἐκπαίδευσιν εἶνε τὸ Ἑθνικὸν καὶ Καποδιστριακὸν Παιεπιστήμιον. Πλὴν τούτων εἶνε τὸ Πιλιτεχνεῖον, διδασκαλεῖα ἀρρένων καὶ θηλέων, ναυτικαὶ σχολαί (ἢ τῶν δοκίμων καὶ ἡ ἔμπορικὴ ναυτικὴ σχολή ἐν Πειραιεῖ), στρατιωτικαί, (ἢ τῶν Ἐυελπίδων καὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν), γεωργικαί, ἱερατικαὶ καὶ ἄλλαι.

Δικαιοσύνη.—Πρὸς ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουν ὁ Ἄρειος πάγος, τὸ ἀνώτατον δικαστήριον (ἐν Ἀθήναις), ἐφετεῖα, κακουργοδικεῖα, περιοδικῶς καταρτιζόμενα, στρατοδικεῖα, πταισματοδικεῖα καὶ πολλὰ εἰρηνοδικεῖα. Ὑπάρχουσι ἔτι καὶ δύο στρατοδικεῖα διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς ἐγκληματίας.

Πολεμικαὶ δυνάμεις.—Πάντες οἱ Ἕλληνες πολῖται θεωροῦνται στρατεῦσαι ἀπὸ τοῦ 19ου ἔτους τῆς ἡλικίας αὐτῶν μέχρι τοῦ 50ου. Καὶ ἐν καιρῷ μὲν εἰρήνης ὁ στρατὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 75 χιλ. περίπου ἄνδρας, ἐν καιρῷ δὲ πολέμου εἰς 500 χιλ. Ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν δύναμις ἀποτελεῖται ἐκ 4000 ἀνδρῶν καὶ 33 νέων πολεμικῶν πλείων ὢν 3 θωρηκτά, ὁ Ἀβέρωφ καὶ τὰ ἐσχάτως ἀγορασθέντα ἢ Ἀἴμιος καὶ τὸ Κιλκίς. Τὰ παλαιὰ Σπέτσαι, Ὑδρα καὶ Ψοφᾶ χρησιμεύουσι σήμερον ὡς ἐκπαιδευτικαὶ σχολαί.

Πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἔσω καὶ ἔξω Ἕλληνες. —Ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος ἀνέρχεται εἰς 6 200.000 ἐξ ὧν τὰ 3 1)2 εἶνε ἐν τῇ παλαιᾷ Ἑλλάδι. Ἕλληνες ὅμως κατοικοῦν καὶ ἐν ὑποδοῦλοις ἑλληνικαῖς χώραις. Φύσει δὲ ἀποδημικοὶ οἱ Ἕλληνες κατοικοῦν ἔτι ὡς ἔμποροι ἢ εἰς ἄλλας ἐργασίας ἀσχολούμενοι ἐν ξέναις χώραις, ἰδίως ἐν Αἰγύπτῳ, ἐν Ρωσίᾳ, ἐν Ρουμανίᾳ, ἐν Αὐστραλίᾳ καὶ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτεῖαις τῆς Ἀμερικῆς. Οὕτω ὁ ἀριθμὸς πάντων τῶν ἔσω καὶ ἔξω Ἑλλήνων ἀνέρχεται εἰς 8 σχεδὸν ἑκατομμύρια.

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΜΕΡΗ

Α' ΠΑΛΑΙΑ ΕΛΛΑΣ

ΘΕΣΣΑΛΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΑ ΗΠΕΙΡΟΣ

Όρια.—Ἡ Θεσσαλία μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρτης ὁρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Μακεδονίας, πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Ἠπείρου. Πρὸς Α. δὲ ὁρίζεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου.

Θαλάσσιος διαμελισμός.—Πρὸς Α. τοῦ Παγασιτικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χερσονήσος *Μαγνησία*, ἣτις πρὸς Α. μὲν τελευτᾷ εἰς τὴν ἄκρην *Σηπιάδα*, πρὸς Δ. εἰς τὸ ἄκρωτ. *Αἰάντειον* (κ. Τρίκερι), καθ' ὃ ἡ εἴσοδος τοῦ Παγασιτικοῦ.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Κύριον ὄρεινόν σύστημα τῆς βορείας Ἑλλάδος εἶνε ἡ *Πίνδος*, ἣτις ἐκτείνεται ἐκ ΒΔ. πρὸς ΝΑ. κατὰ παραλλήλους ὄρσειράς. Κεντρικὸν ὄρος ταύτης εἶνε ὁ *Λάκμων*, ὑψόμενος κατὰ τὴν ΒΔ. γωνίαν τῆς Θεσσαλίας. Ἐκ τούτου ἄρχονται 3 ὄρσειραι διευθυνόμεναι πρὸς Ν. παραλλήλως. Τὴν δυτικωτάτην ὄρσειράν ἀποτελοῦσι τὰ *Ἀθαμανικὰ ὄρη* (κ. Τζουμέρκα), τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὸ *Κερμέτιον* (κ. Κόζιακας). Κατὰ τὰ βόρεια ὄρη ἐκτείνονται τὰ ὄρη *Χάσια* καὶ ὁ *Ὀλύμπος* (2920 μέτρα ὕψος), ἡ παλαιὰ κατοικία τῶν θεῶν. Αἱ ὑψηλαὶ αὐτοῦ κορυφαὶ κρύπτονται εἰς τὰ νέφη ἢ λάμπουν ἐκ τῆς χιόνος. ΝΑ. τοῦ Ὀλύμπου ἄρχεται ὄρσειρὰ ἐκτεινομένη παραλλήλως τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου. Εἰς ταύτην ὑψοῦται ἡ *Ὄσσα* (κ. Ἰσασαβος) καὶ τὸ *Πήλιον*, περὶ χωρεῖ κατὰ μῆκος τῆς χερσονήσου Μαγνησίας. Τὸ Πήλιον ἔχει ἀφθονὰ ὕδατα καὶ ὀπωροφόρα δένδρα.

Ἐκ τῶν νοτίων ὄρων τῆς Πίνδου, τῶν *Ἀγραφῶν*, ἄρχεται

δροσειρά πρὸς Α. ἐκτεινομένη καὶ τελευτῶσα κατὰ τὸν Παγασιτικὸν κόλπον. Ἡ δροσειρά αὕτη καλεῖται "Ὄθρυς.

Πάντα τὰ ὄρη ταῦτα εἶνε κατάφυτα ἐκ παντοίων δένδρων καὶ κατάλληλα διὰ τὰ ἄλλοτε «λημέρια τῶν κλεφτῶν», τὰ δὲ ὄνόματα Χάσια, Ὀλυμπος, Κίσαθος καὶ Ἄγραφα εἶνε συνδεμένα μετὰ ὠραίων δημῶδων ἀσμάτων.

Δοροσειρά τις συνδέουσα τὴν Ὄθρυν μετὰ τοῦ Πηλίου συμπληροῦ τὴν κυκλικὴν διάταξιν τῶν ἀνωτέρω ὄρέων. Ἡ μεταξὺ τούτων ἐκτεινομένη μεγάλη Θεσσαλικὴ πεδιάς φαίνεται ὅτι ἤτο ποτε λίμνη, ἣς τὸ ὕδωρ ἐξέρρευεν ἐκ τῆς ἀνοίγεισης κοιλάδος τῶν Τεμπῶν μετὰ τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῆς Ὀσσης.

Ἄλλαι πεδιάδες εἶνε τὸ Κρόκιον πεδίον (κ. τοῦ Ἀλμυροῦ), ἐκτεινόμενον κατὰ τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ Παγασιτικοῦ καὶ ἡ τῆς Ἀρεῖας, κατὰ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον (ἐν τῇ Ἠπείρῳ).

Ἵδατα.— Ἀπαντα τὰ ὕδατα τῆς Θεσσαλικῆς πεδιάδος συνέρχονται εἰς ἓνα κύριον ποταμόν, τὸν Πηνειόν, ὅστις πηγάζει κυρίως ἐκ τοῦ Λάκμωνος καὶ τῆς Πίνδου. Ἐκ τῆς πεδιάδος ἐξέρχεται διὰ τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν, ἣν ἤνοιξεν ἡ συνεχῆς ροὴ αὐτοῦ καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Θερματικὸν κόλπον. Τὰ Τέμπη φημίζονται διὰ τὰς φυσικὰς αὐτῶν καλλονάς.

Σπουδαιότεροι παραπόταμοι τοῦ Πηνειοῦ εἶνε:

Ἄριστερά (ἐκ βορρᾶ)

Δεξιὰ (ἐκ νότου)

Ὁ Δηθαῖος (κ. Τρικκαλινὸς)

Ὁ Ὀνόχωνος (κ. Σοφαδίτικος)

Ὁ Τιταρήσιος ἢ Εὐρώπος

Ὁ Ἀπιδανὸς (κ. Φαρσαλίτικος)

(κ. Ξηριάς)

Ὁ Ἐνιπεὺς (κ. Τσαναρλῆς)

Ἐκ τῆς ἄλλοτε μεγάλης θεσσαλικῆς λίμνης λείψανα εἶνε ἔλη τινὰ ὡς καὶ ἡ λίμνη Βοιβηῖς (κ. Κάρλα), ἣτις κατέχει τὸ ΝΑ. καὶ θαυτότερον μέρος τῆς πεδιάδος. Ἔτεροι λίμναι εἶνε ἡ Ξυνιάς πρὸς Ν. καὶ ἡ Ἀσκυρίς, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ὀλύμπου.

Μεταξὺ δὲ τῶν δροσειρῶν τῆς Πίνδου ρεεῖ ὁ ποταμὸς Ἀχελῷος (κ. Ἀσπροπόταμος), ὅστις κατέρχεται πρὸς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, δυτικώτατα δὲ ὁ Ἀραχθός, ὅστις πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς Ἠπείρου ἐσχημάτιζε τὸ ὄριον τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. Ὁ Ἀραχθός ἐκβάλλει εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Κλίμα.—Τὸ κλίμα εἰς τὰ ὄρεινά μέρη εἶνε ψυχρὸν, κατὰ δὲ τὰς πεδιάδας ὑγρὸν τὸν χειμῶνα καὶ θερμὸν τὸ θέρος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Τὰ δάση τῶν ὄρέων τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἄρτης συνίστανται κυρίως ἐκ ὄξυων, ἐλατῶν, δρυῶν, καστανεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων. Φυτικά προϊόντα ἔχει *ξυλείαν, ὀπώρας, κάστανα, μήλα, ἔσπεριδοειδῆ, δημητριακοὺς καρπούς, καπνόν, ἔλαιον, γεώμηλα, ὄσπρια, βάμβακα* καὶ *σήσαμον*. Τρέφονται δὲ καὶ διάφορα ζῷα.

Ἄσχολαι τῶν κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι τῶν χωρῶν τούτων ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τὴν ὕλοτομίαν, κατὰ δὲ τὰς μεγαλυτέρας πόλεις εἰς τὸ ἐμπόριον (ὡς ἐν Βόλφ, Λαρίσση, Τρικκάλους καὶ Ἄρτη). Ὁ κύριος ἐμπορικὸς λιμὴν εἶνε ὁ Βόλος.

Πολιτ. κατάστασις.—Πρὸ τοῦ 1881 ὄριον τοῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας ἦτο τὸ ὄρος Ὄθρος. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο παρεχωρήθη τὸ ὄρειον τοῦτο τμήμα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ τῆς Εὐρολινεῖου συνθήκης. Καὶ τῆς μὲν ἀρχαίας Θεσσαλίας ἀπεδόθη τὸ πλεῖστον μέρος, τῆς δὲ Ἡπείρου μικρὸν τμήμα.

Νῦν αἱ χῶραι αὗται πλὴν τῆς ἐπαρχίας Δομοκοῦ περιέχουσι τρεῖς νομούς· α') τὸ τῆς *Λαρίσης*, β') τὸν τῶν *Τρικκάλων* καὶ γ') τὸν τῆς *Ἄρτης*.

α') *Νομὸς Λαρίσης.*

(280 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς Λαρίσης κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Θεσσαλίας, ὅπου καὶ ἡ χερσόνησος Μαγνησία. Συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Κοζάνης, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων· πρὸς Α. δὲ βρέχεται ὑπὸ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου, τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τοῦ Παγασητικοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφει πρὸς Β. ὁ Ὄλυμπος καὶ πρὸς Ν. ἐπ' ὀλίγον ἡ Ὄθρος.

Διὰ τῶν ἐν τῷ μέσῳ λοφωσειρῶν ἡ Θεσσαλικὴ πεδιάς διακρίνεται εἰς τὴν τῆς *Λαρίσης* (πρὸς Β.) καὶ εἰς τὴν τῆς *Θαρσάλου* (Ν.Δ.).

Εἰς μὲν τὴν πρώτην ρέουσιν ὁ Πηγνεῖδς καὶ ὁ Εὐρωπος, εἰς δὲ τὴν δευτέραν ὁ Ἀπιδανὸς καὶ ὁ Ἐνιπεύς.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Λαρίσης περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας: 1) Λαρίσης, 2) Τυρνάβου, 3) Ἀγιᾶς, 4) Βόλου, 5) Ἀλμυροῦ, 6) Φαρσάλων καὶ 7) Ἐλασσῶνος.

1) Ἡ ἐπαρχία Λαρίσης ἐκτείνεται πρὸς Ν. κατὰ μῆκος τοῦ Πηγνεῖδς μέχρι τῆς Ὀσσης. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Δάρισα (24) (1), κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Πηγνεῖδς, σπουδαιότατη πόλις τῆς Θεσσαλίας ἐκ παλαιωτάτων χρόνων. Ὑπῆρξε πάλαι ἔδρα τῶν πλουσίων Ἀλευαδῶν, ἔζησε δὲ ἐν αὐτῇ καὶ ἀπέθανεν ὁ διάσημος λατρός Ἱπποκράτης. ΝΔ. ταύτης ἔκειτο πάλαι ἡ σπουδαία πόλις Κραωνῶν, ἔδρα τῆς οἰκογενείας τῶν Σκοπαδῶν. Ἀμπελάκια, ἐπὶ τῆς Ὀσσης καὶ ἀνωθεν τῶν Τεμπῶν, ὀνομαστὴ ἄλλοτε διὰ τὰ ὑφαντουργεῖα αὐτῆς.

2) Ἡ ἐπαρχία Τυρνάβου περιλαμβάνει τὸ πρὸς Β. τοῦ Πηγνεῖδς μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ Τύρ-
ναβος (7 1)2), παρὰ τὸν Εὐρωπον.—**Ραψάνη** (2 1)2), ὑπὸ τὸν κάτω Ὀλυμπον.

3) Ἡ ἐπαρχία Ἀγιᾶς περιλαμβάνει τὴν Ὀσσαν καὶ τὸ μεταξὺ τῆς Βοιθηίδος καὶ τοῦ Αἰγαίου τμήμα. Πρωτεύουσα εἶνε ἡ Ἀγιᾶ, (3), κώμη ἀκμάζουσα διὰ τὴν κατασκευὴν μεταξίνων καὶ βαμβακίνων ὑφασμάτων.—**Τσάγεξι**, ναυτικὸν χωρίον πρὸς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηγνεῖδς.

4) Ἡ ἐπαρχία Βόλου περιλαμβάνει τὸ πρὸς Ν. τῆς Βοιθηίδος τμήμα τοῦ νομοῦ καὶ τὴν χερσόνησον Μαγνησίαν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ Βόλος (42) κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Παγασιτικῶ κόλπου. Εἶνε πόλις μετὰ κανονικωτάτης ρυμοτομίας καὶ ἡ μεγίστη τῶν θεσσαλικῶν πόλεων. Εἶνε ἔτι ἐπίγειον ὄλης τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐμπορικωτάτη. Ἐκ ταύτης ἄρχονται οἱ θεσσαλικοὶ σιδηρόδρομοι. Παρὰ τὸν Βόλον ἔκειτο πάλαι ἡ πόλις Παγασαί (πρὸς Ν.), ἐξ ἧς ἐκλήθη ὁ κόλπος καὶ μετὰ ταύτην ἡ Δημητριάς, «μία τῶν τριῶν κλειδῶν τῆς Ἑλλάδος» (αἱ ἕτεραι δύο ἡ Χιλκίς καὶ ἡ Κόρινθος).

Οἱ παρὰ τὰς πόλεις ἀριθμοὶ δηλοῦσι τὸν πληθυσμὸν τῶν πόλεων κατὰ χιλιάδας (Ἀπογραφὴ 1928).

ΒΑ. τοῦ Βόλου κεῖται ὁ ἄνω **Βόλος**, ἀποτελούμενος ἐκ διαφόρων χωρίων. Πρὸς Δ. τοῦ Βόλου καὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς κεῖται τὸ **Βελεστίον** (2^{1/2}), αἱ πάλαι Φερραί, ἡ πατρὶς τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ρήγγα. Ἐπὶ δὲ τοῦ Πηλίου ἐν μέσῳ καστανεῶν, μηλεῶν καὶ ἄλλων ὀπωροφόρων δένδρων κεῖνται πολλαὶ ὠραῖαι κωμοπόλεις (κ. τὰ 24 χωριά). Σπουδαιόταται τούτων ἐπὶ μὲν τῆς δυτικῆς πλευρᾶς εἶνε ἡ **Μακρυνίτσα** (2), ἡ **Πορταριά** (2), τὰ **Δεχώνια**, ἡ **Θράκεια**, ὁ Ἅγιος **Λαυρέντιος**, αἱ **Μηλέαι**, ἡ **Ἀργαλαστή** (2), ὁ **Δαῦκος** καὶ τὸ **Τρίκερι**, ἐπὶ δὲ τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς ἡ **Ζαγορά** (3), ὁ **Κισσὸς** καὶ ἡ **Τσαγγαράδα**.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ἀλμυροῦ** περιλαμβάνει τὸ Κρόκιον πεδῖον καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Ὀθρουσ. Πρωτ. εἶνε ὁ **Ἀλμυρὸς** (6), οὐ μακρὰν τοῦ Παγασιτικοῦ — **Εὐξεινούπολις** καὶ **Νέα Ἀρχιάλοσ**, κῶμαι συνοικισθεῖσαι ὑπὸ Ἑλλήνων προσφύγων ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Εὐμυλίας μετὰ τὴν ἀγρίαν καταδίωξιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. — **Ἀμαλιάπολις (Νέα Μιζέλα)**, παρὰ τὸν Παγασιτικόν.

6) Ἡ ἐπαρχία **Φαρσάλων** κατέχει τὸ ΝΑ. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὰ **Φάρσαλα** (π. ἢ Φάρσαλος) (3 1/2), οὐ μακρὰν τοῦ Ἀπιδανοῦ. Παρὰ τὴν Φάρσαλον ἐγένετο μετὰξὺ τοῦ Πομπηίου καὶ τοῦ Καίσαρος μάχη, καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Καῖσαρ (τῷ 58 π. Χ.) ΒΑ. τῶν Φαρσάλων ὑφούται τὸ χαμηλὸν ὄρος Μαυροβοῦνι· κατὰ τὸ ὄρος τοῦτο εἶνε αἱ θέσεις **Κυνὸς Κεφαλαί** καὶ **Μελάμβιον**, καθ' ἃς ὁ Ῥωμαῖος στρατηγὸς Φλαμῖνος ἐνίκησε τὸν Βασιλέα τῆς Μακεδονίας Φίλιππον τὸν Ε' (197 π. Χ.). Κατὰ τὰς αὐτὰς θέσεις συνέβη εἰς Ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ βαρὺ ἀτύχημα τῆς Ἑλλάδος, ὁ θάνατος τοῦ Πελοπίδου ὑπὸ τῶν μισθοφόρων τοῦ τυράννου τῶν Φερρῶν Ἀλεξάνδρου.

7) Ἡ ἐπαρχία **Ἐλασσῶνος** εἶνε τὸ βορειότερον τμήμα τῆς Θεσσαλίας (π. Περραιβία) ὅπερ δὲν εἶχε παρὰχωρηθῆ εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τῆς λοιπῆς Θεσσαλίας τῷ 1881, ἀπηλευθερώθη δὲ πρώτη ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, διότι ἐνταῦθα εἰσέβαλε τὸ πρῶτον καὶ τὸ κήριον σῶμα τοῦ ἑλλη-

νικου στρατου (5—9^ο Οκτωβριου 1912) Περικλείεται υπό ύψη-
λών και δυσβάτων όρέων, των **Καμβουνίων**, του **Τιταριου** και
του **Όλύμπου**, άτινα όρίζουσι ταύτην από της Μακεδονίας.
Πρωτεύουσα εινε ή **Έλασσών** (π. Όλοσσών) μετ' όχυρου
φρουριου (3). Έτεραι κώμαι εινε ή **Τσαρισσάνη** (3) και προς Β.
τό **Διβάδι** (2 1|2).

Τά κατερχόμενα ύδατα των περιβαλλόντων ταύτην όρέων
συνέρχονται εις τον παραπόταμον του Πηνειου **Τιταρήσιον** (κ.
Εηριαν), οστις συμβάλλει τω Πηνειω. Κατά βραχίονα τούτου,
καλούμενον **Σαραντάπορον**, έγένετο ή πρώτη μεγάλη μάχη του
έλληνικου στρατου κατά των Τούρκων (9^ο Οκτωβριου 1912),
καθ' ην έθαυμάσθη ή όρμητικότης και ό ήρωϊσμός των Έλλήνων.

β) Νομός Τρικάλων.

(215.000 κατ.).

Θέσεις και όρια.— Ό νομός Τρικάλων κατέχει τό δυτι-
κόν μέρος της Θεσσαλίας και μέρη τινά της Ήπειρου κατά την
Πίνδον. Συνορεύει δε προς Β. μετά του νομου Κοζάνης, προς Α.
μετά του νομου Λαρίσης ΝΑ. μετά του νομου Φθιώτιδος και
Φωκίδος, προς Ν. μετά του νομου Άκαρνανίας και Αιτωλίας και
προς Δ. μετά του νομου Άρτης.

Φυσικά όρια διαγράφονται προς Β. μεν κατά τον **Δάκμονα**
και τὰ **Χάσια**, προς Ν. κατά τὰ όρη των **Άγράρων**, προς Δ.
δὲ κατά τὰ **Άθσμανικά** όρη και τον **Άχελϊων** ποταμόν.

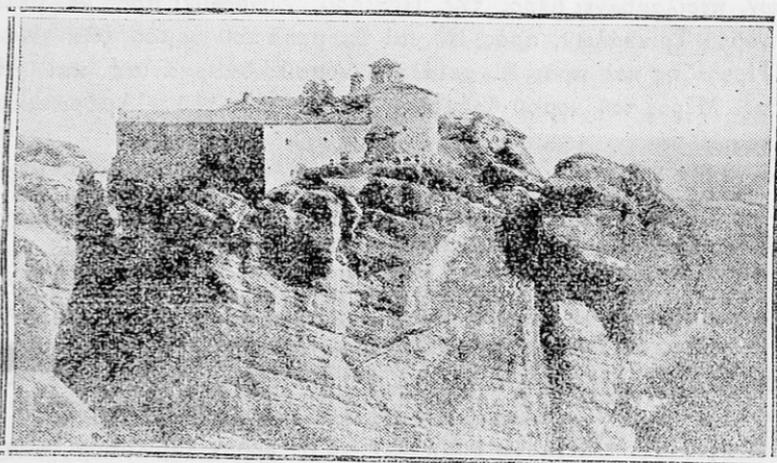
Ό νομός εινε πεδινός έν τῷ μέσῳ και προς ανατιλάς, κατά
τὰ άλλα δὲ μέρη όρεινός.

Έπαρχίαι, πόλεις και κώμαι.— Ό νομός Τρικάλων
περιέχει 3 έπαρχίας, 1) των Τρικάλων, 2) της Καλαμπάκας και
3) Καρδίτσης.

1) Η έπαρχία **Τρικάλων** κατέχει την κεντρικήν περίπου
ζώνην του νομου. Πρωτ. του νομου και της έπαρχίας εινε τὰ
Τρίγκαλα (19) (π. Τρίκη), ωραία πόλις κατά τὰς όχθας του
Ληθαίου. Κατά τον χειμώνα ό πληθυσμός της πόλεως αυξάνεται
έπειδή έρχονται εκ της Πίνδου και της Μακεδονίας πολλοί ποι-
μένες και έργάται. Έχει έμπόριον δημητριακῶν καρπῶν και κτη-

νών.—*Ζάρκος* πρὸς Α.—*Μεσοχώρα*, κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐχελώου, ἔνθα πάλαι ἡ ἠπειρωτικὴ χώρα Ἰθαμανία, οἱ κατὰ τὴν κοιλάδα ταύτην κάτοικοι καλοῦνται ἐκ τοῦ ποταμοῦ Ἀσπροποταμίται.

2) Ἡ ἐπαρχία *Καλαμπάκας* κατέχει τὴν βορείαν ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ *Καλαμπάκα* (3), (ἐπὶ τῶν θυζαντ. χρόνων *Σταγοί*) κειμένη παρὰ τὸν Πηνειόν. Πρὸς Β. τῆς πολίχνης ὑψοῦνται βράχοι ὑψηλοὶ καὶ ἀπότομοι, καλούμενοι *Μετέωρα*. Ἐπὶ τούτων εἶχον κτισθῆ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν 12 μοναί, ὧν 4 διατηροῦνται νῦν καλῶς. Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὰς ἐγένετο ἢ διὰ κρεμαστῶν κλιμάκων, ἢ διὰ δικτύου ἀνα-

Ἡ μονὴ τῶν Μετεώρων Ἅγιος Στέφανος.

συρομένου ὑπὸ τῶν μοναχῶν, σήμερον δὲ διὰ σκαλιστῶν, κλιμάκων ἐπὶ τοῦ βράχου.—*Μαλακᾶσι* καὶ *Νέα Κουτσούφλιανη* παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Πηνειοῦ.

4) Ἡ ἐπαρχία *Καρδίτσης* περιλαμβάνει τὴν νοτιάν ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ *Καρδίτσα* (14), πόλις ἐν μέσῳ τῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος — *Φανάριον* ἐπὶ λόφου.—*Σοφάδες* (3 1|2), δι' ὧν διέρχεται ὁ ἐκ Βόλου σιδηρόδρομος εἰς Καρδίτσαν.

Ἰ. Σαρρῆ — Γεωγραφία Β' Γυμνασίου. Ἔκδ. 14η—13—9—1930 2

καὶ Τρίκκαλα ἄγων.—**Ματαράγκα**, χωρίον παρ' ὃ τὸ 1878 ἐνικλήθησαν οἱ Τούρκοι ὑπὸ τῶν ἐπαναστατησάντων κατοίκων. Παρὰ τὸ χωρίον τοῦτο ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις **Κιέριον**, ἣτις ἀρχαϊότατα, ὅτε κατώκουεν ἐνταῦθα Αἰολεῖς, ἔκαλεῖτο **Ἄρνη Παλαμᾶς**, (4), ΒΑ. τῆς Καρδίσης.—**Σμόκοβον**, πρὸς Ν., παρ' ὃ ὑπάρχουσι θερμαὶ ἰαματικαὶ πηγαί.

γ) Νομὸς Ἄρτης.

(53.000 κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς αὗτος, μικρότερος τῶν προηγουμένων, περιλαμβάνει μέρος τῆς Ἡπείρου. Συνορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, πρὸς Β. καὶ Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἰωαννίνων καὶ Πρεβέζης καὶ πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας. Μέρος τοῦ νομοῦ ἐρέχεται ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Δυτικὸν ὄριον τοῦ νομοῦ εἶνε ὁ ποταμὸς Ἀραχθὸς ἐν μέρει καὶ ὁ νομὸς Πρεβέζης, τὰ δὲ ἀνατολικά ὄρια διαγράφουσι τὰ Ἀθαμανικὰ ὄρη καὶ ἐν μέρει ὁ Ἀχελῷος.

Ὁ νομὸς εἶνε ὀρεινόςτατος. Μικρὰ μόνον πεδιάς σχηματίζεται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀράχθου, ἢ τῆς Ἄρτης, εὐφρωτάτη οὖσα.

Πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς περιλαμβάνει μίαν μόνον ἐπαρχίαν, τὴν τῆς Ἄρτης. Πρωτ. εἶνε ἡ Ἄρτις (7 1|2) (π. Ἀμβρακία), κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ἀράχθου, ἐφ' οὗ λιθίνη παλαιὰ γέφυρα. Κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα διετέλεσεν ἔδρα τῶν δεσποτῶν τῆς Ἡπείρου. Ἐπίνειον τῆς Ἄρτης εἶνε ἡ **Κόπραινα**, κατὰ τὸν Ἀμβρακικόν.—**Πέτα**, ΒΑ. τῆς Ἄρτης, παρ' ἣν τῷ 1822 ἔπεσαν πολλοὶ φιλέλληνες μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων.—**Σκουλικαριά**, πρὸς Α. πατρίς τοῦ ἀρχιστρατήγου τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος Καραϊσκάκη.—**Ἄγναντα**, ἐπὶ τῶν Ἴζουμέρκων.

Συγκοινωνία τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ νομοῦ Ἄρτης.—Ἡ κατὰ τὴν Θεσσαλίαν συγκοινωνία εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη διὰ τῶν Θεσσαλικῶν σιδηροδρόμων. Ἐκ τοῦ Βόλου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς Βελεστίνον, ὁπόθεν διχάζεται καὶ ἡ μὲν βορειατέρα γραμμὴ φθάνει μέχρι τῆς Λαρίσης, ἡ δὲ

ἑτέρα διέρχεται τὰς πόλεις Φάρσαλα, Σοφάδες, Κυρδίτσαν, Φανάριον, Τρίκαλα καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν Καλαμπάκαν. Ἑτέρα μικρὰ γραμμὴ ἐκ Βόλου διερχομένη τὸ χωρίον Λεχώνια τελευτᾷ εἰς τὰς Μηλέας. Ἡ δὲ ἐν Ἠπειρῷ συγκοινωνία ἕνεκα τοῦ ὄρειου αὐτῆς ἐδάφους καὶ τῆς ἑλλείψεως σιδηροδρόμου εἶνε δύσκολος.

Ἡ Θεσσαλία εἶτι συνδέεται μετὰ τῆς ἀνατολικῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς-Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης. Ὁ σιδηρόδρομος οὗτος, ἐκ νότου ἐρχόμενος, συναντᾷ τὸν Θεσσαλικὸν σιδηρόδρομον κατὰ τὸ χωρίον **Σταυρός**, πρὸς δυσμὰς τῶν Φαρσάλων. Ἐκ τούτου διευθύνεται κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Λάρισαν, ἐκεῖθεν δὲ διερχόμενος τὴν ὠραίαν κοιλάδα τῶν Τεμπῶν βαίνει πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην.

Ἡ Θεσσαλία συνδέεται μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ διὰ θαλάσσης, ὡς καὶ ἡ Ἠπειρος. Ἀτμόπλοια καθ' ἑκάστην φθάνουσι ἐκ Πειραιῶς εἰς τὸν Βόλον. Εἰς δὲ τὴν Ἠπειρον τὰ ἀτμόπλοια πλέοντα παρὰ τὴν δυτικὴν Ἑλλάδα φθάνουσι εἰς Κόπραιναν, ὁπόθεν ἀμαξιτὸς ὁδὸς ἄγει εἰς Ἄρταν.

II. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ

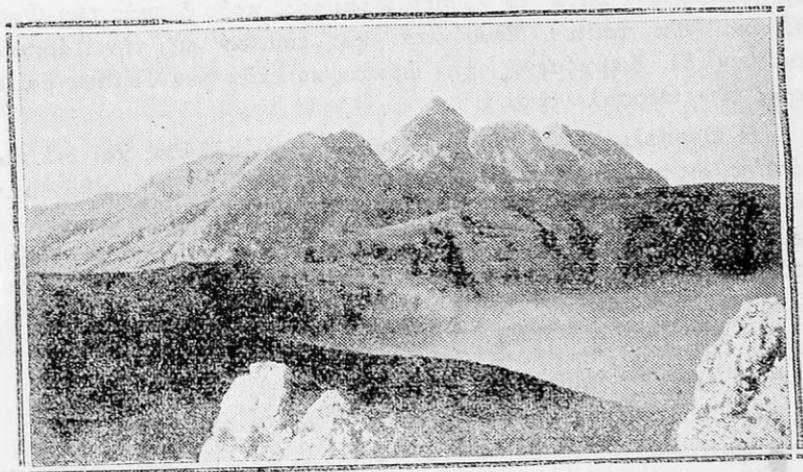
(1 1)2 ἑκατ. κατ.)

Ὀρια.—Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς, κειμένη πρὸς Ν. τῆς Θεσσαλίας καὶ Ἠπειροῦ, εἶνε ἐπιμήκης ξηρὰ ὁμοιάζουσα πρὸς χερσόνησον, διότι μόνον κατὰ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κονίνθου συνδέεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου. Βρέχεται πρὸς ΒΔ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ, τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τοῦ Εὐβοϊκοῦ καὶ τοῦ Μαλιακοῦ κόλπου.

Ὅριζόντιος διαμελισμός.—ΒΔ. σχηματίζεται ἡ Ἀκαρνανικὴ χερσόνησος, ἣτις τελευτᾷ εἰς τὸ ἀκρωτήριον Ἀκτιον κατὰ τοῦτο σχηματίζεται ὁ πορθμὸς τῆς **Πρεβέξης**, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον. Παρὰ τὸ Ἀκτιον ἐγένετο τῷ 31 π. Χ. ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ Ὀκταβιανὸς ἐνίκησε τὸν Ἀντώνιον. Ἑτερον ἀκρωτήριον εἶνε τὸ **Ἀντίρριον**, καθ' ὃ σχηματίζεται μετὰ τῆς Πελοποννήσου ὁ πορθμὸς τοῦ **Ῥίου**, ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Κορινθια-

κόν κόλπον. Ἄτερος πορθμὸς εἶνε ὁ **Εὐριπος**, κατὰ τὸ στενώτερον μέρος τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, ὅστις σχηματίζεται μεταξὺ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος καὶ τῆς μακρᾶς νήσου Εὐβοίας. Κατὰ τὸν Σαρωνικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ νοτιοανατολικωτάτη χερσόνησος **Ἄττικῆ**, ἣτις τελευτᾷ εἰς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸ **Σούνιον** ἐπὶ τούτου σῶζονται ἔτι 12 στῦλοι τοῦ ἀρχαίου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. — α') Ὀρη. Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς εἶνε χώρα ὄρεινῆ. Εἶνε δὲ τὰ ὄρη ταύτης προεκτάσεις τῆς

Τὰ ὄρη Βαρδούσια (ὁρώμενα ἐκ βορρᾶ).

Πίνδου καὶ διευθύνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, διακρίνονται ὡς ἑξῆς :

- 1) Τὰ **Ἀκαρνανικὰ ὄρη**, εἰς τὴν Ἀκαρνανικὴν χερσόνησον.
- 2) Τὰ **βόρεια Αἰτωλικὰ ὄρη** (κ. τῶν Ἀγράφων), ἅτινα συνέχονται μετὰ τῆς Πίνδου. Ὑψιστον τούτων εἶνε ὁ κωνοειδῆς **Τυμφρησιδὸς** (κ. Βελουχι), δυτικώτατον δὲ τὸ **Μακρυνόρος**.
- 3) Τὰ **νότια Αἰτωλικὰ ὄρη**, ὧν κύρια εἶνε τὸ **Παναιτώλιον** (κ. Κυρὰ Βγένα) καὶ ὁ **Ἀράκωνθος** (κ. Ζυγός).
- 4) Τὰ **Βαρδούσια** καὶ ὁ **Κόραξ** (κ. Γκιώνα), τὰ ὑψιστα τῶν ὄρων τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος (2500 μέτρα ὕψ.)

5) Ἡ *Οἶτη* (κ. Καταβάθρες), συναπτομένη πρὸς Ν. μὲν μετὰ τῶν ἀνωτέρω ὀρέων, πρὸς Δ. δὲ μετὰ τῶν βορείων Αἰτωλικῶν ὀρέων. Συνέχεια τῆς Οἶτης εἶνε πρὸς Α' τὸ *Καλλίδρομον*, ἢ *Κνημὶς* τὰ *Ἐπούντια ὄρη* καὶ τὸ *Πιῶον* (ἐν τῇ Βοιωτία).

6) Ὁ *Παρνασὸς* (κ. Λιάνουρα 2460 μ.) ὀγκώδης καὶ πολυκόρυφος, ὀνομαστὸς διὰ τὴν ἐξαίρετον τυρὸν του. Προέκτασις αὐτοῦ πρὸς Ν. εἶνε ἡ *Κίρφυς* (κ. Ἐηροβούνη) καταπίπτουσα εἰς τὸν Κορινθιακόν.

7) Ὁ *Ἐλικῶν* (κ. Ζαγορὰ—Παλιοβοῦνα), Ν.Α. τοῦ Παρνασσοῦ.

8) Ὁ *Κιθαιρῶν* καὶ ἡ *Πάρνης* (1400 μ.) ὀροσειρὰν σχηματίζουσα. Συνέχεια τῆς Πάρνης εἶνε τὰ λοιπὰ ὄρη τῆς Ἀττικῆς.

9) Ἡ *Γεράνεια* ἐκτεινομένη πρὸς τὸν Ἴσθμὸν τῆς Κορίνθου.

Τὰ δὲ ὄρη τῆς Ἀττικῆς, πλὴν τῆς Πάρνης, εἶνε ὁ *Αἰγάλεως* πρὸς Δ. τῶν Ἀθηνῶν, ἐφ' οὗ ἐκάθητο ὁ Ξέρξης θεώμενος τὴν περίφημον ναυμαχίαν τῆς Σαλαμίνας· τὸ *Πεντελικόν* ἢ *Βριλισσός*, γνωστὸν διὰ τὰ λευκότετα μάρμαρα αὐτοῦ, δι' ὧν ἐκοσμήθησαν καὶ κοσμοῦνται αἱ Ἀθήναι, ὁ *Υμηττός* (1027 μ.), γυμνός μὲν, ἀλλὰ πλήρης θάμνων, ἐξ ὧν αἱ μέλισσαι παράγουσι τὸ ἐκλεκτὸν μέλι· τὸ λοφῶδες *Δαύρειον*, ἐγκλειτὸν πλοῦτον μεταλλικόν.

6) *Πεδιάδες*.—Αἱ πεδιάδες τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε ἡ κοιλάδες, ἢ μικρὰ παράλια θαθύπεδα. Πρὸς Δ. εἶνε ἡ *Ἀκαρνανικὴ πεδιάς* καὶ ἡ τοῦ *Ἀργιῶν*, διαχωριζόμεναι ὑπὸ τοῦ Ἀχελφίου ποταμοῦ. Αὗται περιβάλλονται ὑπὸ τῶν Ἀκαρνανικῶν καὶ τῶν Αἰτωλικῶν ὀρέων· ἡ τῆς *Ἀμφίσης*, μεταξὺ τῆς Γκιώνας καὶ τοῦ Παρνασσοῦ· ἡ τῆς *Δαμίας*, μεταξὺ τῆς Ὀθρουσ καὶ τῆς Οἶτης· ἡ κοιλάς τοῦ *Φωκικοῦ Κηφισσοῦ*· ἡ *Βοιωτικὴ*, πρὸς Β. τοῦ Ἐλικῶνος καὶ Κιθαιρῶνος, διαιρουμένη εἰς τὴν λεκάνην τῆς *Κωπαΐδος* (πρὸς Δ') καὶ εἰς τὴν πεδιάδα τῶν *Θηβῶν* (πρὸς Α.)· ἡ τῶν *Μεγάρων*, πρὸς Α. τῆς Γερανείας. Ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ εἶνε τὸ *Θριάσιον* πεδίων πρὸς Δ. τοῦ Αἰγάλεω, ἢ τῶν *Ἀθηνῶν* μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω, Πάρνης, Πεντελικοῦ καὶ Υμηττοῦ, ἢ *Μεσόγαια*, μεταξὺ Υμηττοῦ καὶ Δαυρίου καὶ ἡ μικρὰ πεδιάς τοῦ *Μαραθῶνος*, πρὸς Β. τοῦ Πεντελικοῦ, ἐνδοξοτάτη διὰ τὴν λαμπρὰν νίκην τῶν Ἀθηναίων καὶ Πλαταιέων κατὰ τῶν Περσῶν (490 π. Χ.).

γ) Ὑδατα—α') ποταμοί.

1) Ὁ Ἀχελῷος, ἐκ τῆς Ἠπειροῦ κατερχόμενος καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸ Ἴόνιον πέλαγος.

2) Εὐνῆος (κ. Φίδαρης), πηγάζων ἐκ τῶν Βαρδουσίων καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον.

3) Ὁ Δάφνος (κ. Μόρνος), πηγάζων ἐκ τῆς Οἴτης καὶ ἐκβάλλων εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον.

4) Ὁ Ὑλαιθος (κ. Κατσικοπνίκτης)· εἶνε χεῖμαρρος κατερχόμενος ἐκ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ διασχίζων τὴν κοιλάδα τῆς Ἀμφίσης.

5) Σπερχεῖδος (κ. Ἀλαμάνα)· πηγάζει ἐκ τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Οἴτης, διαρρέει τὴν πεδιάδα τῆς Λαμίας καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον.

6) Ὁ Φωκιὸς ἢ Βοιωτικὸς Κηφισός· πηγάζει ἐκ τῶν ΒΔ. προπόδων τοῦ Παρνασσοῦ καὶ διαρρέων τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα κατέρχεται εἰς τὴν λεκάνην τῆς Κωπαίδος, ἔνθα ἄλλοτε μετ' ἄλλων ποταμίων ἐσχημάτιζε τὴν λίμνην Κωπαΐδα. Νῦν, γενομένων ὑδραυλικῶν ἐργασιῶν ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς Κωπαίδος διοχετεύονται εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

7) Ὁ Βοιωτικὸς Ἀσωπός· πηγάζει ἐκ τῶν ἀνατολικωτέρων λόφων τοῦ Ἑλικῶνος καὶ ῥέων παρὰ τὴν πεδιάδα τῶν Θηβῶν ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὐβοϊκὸν κόλπον.

Ἐν τῇ Ἀθηναϊκῇ πεδίῳ σπουδαῖοι χεῖμαρροι εἶνε ὁ Ἀθηναϊκὸς Κηφισὸς καὶ ὁ Ἴλισσός. Ὁ μὲν πρῶτος πηγάζει ἐκ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Πεντελικοῦ, ὁ δὲ Ἴλισσὸς ἐκ τοῦ Ὑμηττοῦ, ἀμφοτέροι δὲ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Φαλήρου.

δ) Λίμναι.—Λίμναι σχηματίζονται πολλαὶ ἐν τῇ δυτικῇ τμήματι. Ἡ Λιμναία (ἢ Ἀμβρακία) κεῖται πρὸς τὸν Ἀμβρακικόν. Ἡ Ὀξηρὸς ἐν τῇ Ἀκαρνανικῇ πεδιάδι. Ἡ Ὑριχωνὴς (κ. τοῦ Ἀποκόρου) καὶ ἡ Ὑρία (κ. τοῦ Ἀγγελοκάστρου) ἐν τῇ περιφερείᾳ τοῦ Ἀγρινίου. Λίμναι μικραὶ κεῖνται ἐν τῇ Βοιωτίᾳ· ἡ Ὑλίμη (κ. Δικέρι) καὶ ἡ Τρεφία (κ. Παραλίμνη). Διὰ τούτων διέρχεται τὸ διοχετεύμενον ὕδωρ τῆς Εὐρωπαϊδος.

Λιμνοθάλασσα δὲ εἶνε ἡ ἐλώδης Μελίτη (κ. τῆς Λεσίνης) καὶ ἡ Κυνία μετὰ τῆς Οὐρίας (κ. τοῦ Μασσαροῦ). Ἐν ταύτῃ ἀλιεύονται ἰχθύες, ἐξ ὧν παρασκευάζεται τὸ χαβιάριον.

Κλίμα. — Τὸ κλίμα τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος εἶνε γενικῶς εὐκρατον. Ἐν τῇ Βιωτικῇ πεδιάδι τὸ μὲν χειμῶνα εἶνε μᾶλλον ψυχρόν, τὸ δὲ θέρος μᾶλλον θερμόν. Τὸ γλυκύτερον κλίμα εἶνε τὸ τῆς Ἀττικῆς· ὁ ἀήρ αὐτῆς εἶνε λεπτός καὶ διαυγής, ὁ δὲ οὐρανὸς τὸ πλεῖστον αἶθριος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα. — Τὰ ὄρη τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος διατηροῦσιν εἰς πολλὰ μέρη δάση. Ἐπικρατοῦσι δὲ δένδρα εἰς μὲν τὰ χαμηλότερα μέρη ἢ πεύκη, εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα ἢ ἐλάτη. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ δάση θρυῶν καὶ βαλανιδειῶν ἐν τοῖς Αἰτωλικοῖς καὶ Ἀκαρνανικοῖς ὄρεσι. Δοσιακὰ προϊόντα εἶνε ξυλεία, ρητίνη καὶ βαλανίδια. Ἐν ταῖς πεδιάσιν εὐδοκιμεῖ πανταχοῦ ἢ ἐλαία καὶ ἢ ἄμπελος. Καλλιεργοῦνται ἔτι δημητριακοὶ καρποὶ, καπνός, ὄσπρια καὶ βόμβαξ.

Ἐν τοῖς ὄρειοις τόποις τρέφονται διάφορα ζῶα. Ἐκλεκτὸς τυρὸς εἶνε ὁ τῶν Ἀγράφων καὶ ὁ τοῦ Παρνασοῦ

Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς ἔχει καὶ μεταλλικὰ προϊόντα, ἰδίως ἐν Λαυρίῳ (μόλυβδος, ἄργυρος, ψευδάργυρος). Ἐν τῇ Ὄθρου ὑπάρχουσιν μεταλλεύματα χαλκοῦ, ἐν δὲ τοῖς Ὀπουντιῶσι μεταλλεύματα σιδήρου.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος ἀσχολοῦνται γενικῶς εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν· εἰς τινὰς παραλίαις πόλεις ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν, ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις καὶ Πειραιᾷ εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ ἐμπορικώτατος λιμὴν τοῦ κράτους εἶνε ὁ Πειραιεύς.

Ἱστορικὴ διαίρεσις. — Ἡ Στερεὰ Ἑλλάς περιεῖχε τὸ πάλαι 9 χώρας, αἵτινες εἶνε αἱ ἑξῆς: 1) Ἀκαρνανία, 2) Αἰτωλία, 3) Ἐσπερία Λοκρὸς, 4) Λοκρὸς πρὸς Εὐβοίαν, 5) Λοκρὸς, 6) Φωκίς, 7) Βοιωτία, 8) Ἀττικὴ, 9) Μεγαρίς.

Διοικητικὴ διαίρεσις. — Νῦν δὲ διοικητικῶς περιέχει 3 νομούς, αἵτινες εἶνε α') ὁ τῆς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, β') ὁ τῆς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, γ') ὁ τῆς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

α') Νομὸς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας.

(220 χιλ. κἀτ.)

Ὅρια. — Ὁ νομὸς αὗτος κατέχει τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς

Στερεάς Ἑλλάδος καὶ συνορεύει πρὸς Β. μὲν μετὰ τῶν νομῶν Ἄρτης καὶ Τρικκάλων, πρὸς Α. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος. Βρέχεται Β.Δ. ὑπὸ τοῦ Ἀμβραχικοῦ κόλπου, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πατραϊκοῦ καὶ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. μὲν κατὰ τὰ ὄρη τῶν Ἀγραφῶν, πρὸς Α. δὲ κατὰ τὸν *Τυμφρηστὸν* (ὑψιστον σημεῖον τοῦ νομοῦ) καὶ τὸν ποταμὸν Δάφνον.

Ἀρχαῖαι χῶραι.—Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν ἀρχαίων χωρῶν Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας, ὀριζομένων ὑπὸ τοῦ Ἀχελώου ποταμοῦ.

Ἐπαρχαὶ πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας περιλαμβάνει 6 ἐπαρχίας· 1) Μεσολογγίου, 2) Ναυπακτίας, 3) Τριχωνίας, 4) Εὐρυτανίας, 5) Βάλτου καὶ 6) Βονίτης καὶ Ἐηρομέρου.

1) Ἡ ἐπαρχία *Μεσολογγίου* ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀχελώου, τῶν λιμνῶν Ὑρίας καὶ Τριχωνίδος καὶ τοῦ ποταμοῦ Εὐήνου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ *Μεσολόγιον* (10), κατὰ τὴν παραλίαν τῆς ἐμνωμένου λιμνοθαλάσσης. Εἶνε πόλις ἔξοδος διὰ τὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων πολιτοκρίας κατὰ τὰ ἔτη 1822 καὶ 1825—1826. Ἡ γενομένη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1826 ἡρωικὴ ἔξοδος τῶν Ἑλλήνων προκάλεσε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν σύγκλησιν τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου διὰ τὰς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας θυσίας αὐτῶν. Ἐντὸς καταφύτου κήπου τοῦ Μεσολογγίου κεῖται τὸ «Ἡρώον», δηλ. κενοτάφιον τῶν κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς φρουρᾶς ἡρωικῶς πεσόντων, ὡς καὶ αἱ τάφοι τοῦ ἥρωος Μάρκου Βότσαρη καὶ τοῦ φιλέλληνος Λόρδου Βύρωνος. Πρὸ τοῦ Μεσολογγίου δὲ καὶ ἐν τῇ λιμνοθαλάσῃ κεῖνται αἱ νησίδες *Κλεισόβα* καὶ *Βασιλάδι*, περίφημοι διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων. Διὰ τοῦ Μεσολογγίου διέρχεται σιδηρόδρομος, ὅστις ἄρχεται ἐκ τοῦ ὄρου *Κρυονερίου* καὶ ἄγει εἰς Ἀγρίνιον.—*Αἰτωλικὸν* 2), ἐπὶ νησίδος τῆς λιμνοθαλάσσης, συνδεόμενον μετὰ τῆς ξηρᾶς ἀμφοτέρωθεν διὰ γεφυρῶν.

2) Ἡ ἐπαρχία *Ναυπακτίας* περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. ὄρεινδν τμήμα τοῦ νομοῦ (κ. Γράδαρα). Πρωτ. εἶνε ἡ *Ναύπακτος* (3)

κατὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐν ἣ σώζονται ὀχυρὰ Ἐνετικὰ τεῖχη. Ἔτερα ὄρεινὰ χωρία εἶναι ὁ **Πλάτανος** καὶ ἡ **Κλεπά**.

3) Ἡ ἐπαρχία **Τριχωνίδος** ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς ἐπαρχίας Μεσολογγίου μέχρι τοῦ Παναιτωλίου. Πρωτ. εἶνε τὸ **Ἀργεῖον** (14, κ. Βραχώρι), ἐν τῇ ὁμωνύμῳ πεδιάδι, ἣτις παράγει ἐξαιρετον καπνόν. Οὐ μακρὰν τῆς λίμνης Τριχωνίδος καὶ παρὰ τὸ χωρίον **Κεφαλόβρυσον** ἔκειτο ἡ ἀρχαία πρωτ. τῆς Αἰτωλίας **Θέρμον**, ἐνθα συνήρχετο πάλαι τὸ «κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν».

4) Ἡ ἐπαρχία **Εὐρυτανίας** κατέχει τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ νομοῦ, ὅπερ εἶνε ὄρεινὸν καὶ δύσβατον. Πρωτ. ταύτης εἶνε τὸ **Καρπενήσιον** (3), κατὰ τὰς ὑψωρίας τοῦ Τυμφρηστοῦ. Παρ' αὐτὸ ἐφονεύθη τῷ 1823 ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐν ἡρωϊκωτάτῃ ἐφόδῳ κατὰ τῶν Τούρκων. Ἄλλαι δὲ ἀξιαὶ λόγου κῶμαι εἶνε ὁ **Προυσός**, τὸ **Κεράσσοβον**, τὰ **Φουρνά** καὶ τὰ **Ἄγραφα**.

5) Ἡ ἐπαρχία **Βάλτου** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀχελφῶς μέχρι τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Καὶ αὕτη πλὴν μικρᾶς τιнос πεδιάδος πρὸς Ν. εἶνε ὄρεινὴ καὶ δύσβατος. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἀμφιλοχία** (3) (Κραθασαράς), κειμένη εἰς τὸν μυχόν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου καὶ ἐξάγουσα θαλανίδι καὶ ξυλάνθρακας. — **Λεπαινοῦ**, πρὸς Ν. Νοτιώτερον ταύτης καὶ παρὰ τὸν Ἀχελφῶν κείνται τὰ ἐρείπια τῆς **Στρατοῦ**, τῆς ἀρχαίας πρωτ. τῆς Ἀκαρνανίας.

6) Ἡ ἐπαρχία **Βονίτισης** καὶ **Ξηρομέρου** κατέχει τὸ δυτικόν καὶ πολὺκόλπον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Βόνιτσα** (2), κατὰ τὸν Ἀμβρακικόν. Ἔτεραι παράλια κῶμαι εἶνε ἡ **Ζαβέρδα** καὶ ὁ **Ἀστακός** (3), ἐξ ὧν ἐξάγονται θαλανίδια.

β'. Νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος.

(194 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς οὗτος συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῶν νομῶν Τρικκάλων καὶ Λαρίσης, ΝΑ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀκαρνανίας καὶ Αἰτωλίας, δρέχεται δὲ ΒΑ. ὑπὸ τοῦ Μαλιακοῦ καὶ Εὐδοϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Β. ἐν μέρει ὑπὸ τῆς **Ὀθρυος**, πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ **Τυμφρηστοῦ** καὶ ἄλλων Αἰτωλικῶν ὄρεων κα'

τοῦ ποταμοῦ **Δάφνου**, πρὸς Α. δὲ ὑπὸ τοῦ **Παρνασσοῦ** καὶ τῶν **Ὀπουνητίων** ὄρεων.

Ἀρχαῖαι χῶραι.—Κατὰ τὸν νομὸν τοῦτον περιλαμβάνεται μέγα μέρος τῆς ἀρχαίας Θεσσαλικῆς χώρας Φθιώτιδος, ἢ Ἐσπερία Λοκρίς, ἢ πρὸς Εὐβοίαν Λοκρίς, ἢ Δωρίς καὶ μέγα τμήμα τῆς Φωκίδος.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος περιλαμβάνει 5 ἐπαρχίας: 1) Φθιώτιδος, 2) Δομοκοῦ, 3) Δωρίδος, 4) Παρνασσίδος καὶ 5) Λοκρίδος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Φθιώτιδος** περιλαμβάνει τὸ μεταξὺ τῆς Ὀθρυος, τοῦ Τυμφρηστοῦ καὶ τῆς Οἴτης μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Λαμία** (14, ἄλλοτε Ζητοῦνι), κατὰ τὰ τελευταῖα ὑψώματα τῆς Ὀθρυος, πρὸς τὴν ὀμώνυμον πεδιάδα. Ἡ ἀκρόπολις αὐτῆς, ἡ Ἀκρολαμία, ἀναφέρεται εἰς πολλοὺς πολέμους, ὧν ὁ σπουδαιότερος εἶνε ὁ ἀπὸ τῆς πόλεως κληθεὶς **Λαμιακὸς** (323—322 π.Χ.). Ἡ πόλις ἔχει νῦν τὸν τάφον τοῦ ἥρωος Ἀθανασίου Διάκου καὶ ἀνδριάντα αὐτοῦ.—**Στυλῖς** (2 1) 2), ἐπίνειον τῆς Λαμίας, κατὰ τὴν ὠραίαν παραλίαν τοῦ Μαλιακοῦ.—**Υπάτη** (ἄλλοτε Πατρατζίκι), ἀρχαία πόλις γνωστὴ διὰ τὰ παρ' αὐτὴν ἰαματικὰ λουτρά.

ΝΑ. τῆς Λαμίας τὸ ὄρος **Καλλίδρομον** καταπίπτει ἀποτόμως εἰς ἐλώδη παραλίαν πεδιάδα, διασχιζομένην ὑπὸ τοῦ Σπερχειοῦ. Ἡ πεδιάς αὕτη ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς προσχώσεως τοῦ ποταμοῦ. Πάλαι αἱ ἐκβολαὶ ἦσαν δυτικώτερον, τὸ δὲ ὄρος κατέπιπτεν ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν, οὕτω δὲ ἐσχηματίζετο στρατιγικωτάτη θέσις, ἢ ἐνδοξος πάροδος τῶν **Θερμοπυλῶν**. Ἐνταῦθα ἔπεσεν ἡρωϊκῶς ὁ Λεωνίδας μετὰ 300 Σπαρτιατῶν καὶ 700 Θεσπιδέων, ὅτε ἐμάχετο κατὰ τῶν Περσῶν (480 π. Χ.).

2) Ἡ ἐπαρχία **Δομοκοῦ** ἐκτείνεται πρὸς Β. τῆς Ὀθρυος. Πρωτ. ταύτης εἶνε ὁ **Δομοκὸς** (π. Θαυμακοί, 2) κατὰ τοὺς βορείους κλάδους τῆς Ὀθρυος. Ἐχει ὄχυρον φρούριον, ἐξ οὗ βλέπει τις ἄπασαν τὴν κεντρικὴν Θεσσαλίαν,

3) Ἡ ἐπαρχία **Δωρίδος** περιλαμβάνει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ, ἔπειρ εἶνε ὀρεινότερον. Κατὰ τὸ παράκτιον ταύτης τμήμα ἐξετείνεται πάλαι ἡ Ἐσπερία Λοκρίς, τὸ δὲ λοιπὸν ἀνήκειν εἰς τὴν Αἰτωλίαν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ **Διδωρεῖκι**, οὐ μακρὰν

τοῦ Δάφνου.—**Τολοφῶν** (κ.Βιτρινίτσα) καὶ **Εὐπάλιον** (κ. Σουλὲ), πρὸς τὸν Κορινθιακόν.—**Ἄρτιονα**, ὑπὸ τὰ Βαρδούσια.

4) Ἡ ἐπαρχία **Παρνασσίδος** κατέχει τὸ μέσον καὶ τὸ πρὸς τὸν Παρνασσὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Ἐνταῦθα ἐξετείνεται πάλαι τμήμα τῆς Φωκίδος καὶ ἡ μικρὰ χώρα Δωρίς, ἣτις κατεῖχε τὴν ἄνω πεδιάδα τοῦ Κηφισοῦ, περιβαλλομένην ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Κόρακος καὶ τῆς Οἴτης.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Ἀμφισσα** (5 1|2, πρότερον Σάλωνα), κειμένη κατὰ τὴν ἑμώνυμον πεδιάδα, ἣτις εἶνε κατάφυτος ἐξ ἐλαίων. Ἐπίνειον ταύτης εἶνε ἡ **Ἰτέα**, κατὰ τὸν ἑμώνυμον κόλπον.—**Γαλαξείδιον** (2), κατὰ τὸν αὐτὸν κόλπον, ἔχον ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν.—**Χρισὸν**, παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Κρίσαν», ἣτις ἔχμασεν ὡς ναυτικὴ δύναμις ἀρχαιότατα.—**Ἀελοῖ**, ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ καὶ παρὰ τοὺς ἀρχαίους «Δελφούς». Ἡ ἀρχαία αὕτη πόλις ἦτο σπουδαία διὰ τὸ περίφημον μαντεῖον καὶ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, συνήρχετο δὲ αὐτόθι κατὰ τὸ ἔαρ τὸ Ἀμφικτυονικὸν συνέδριον.—**Δεσφίνα** (3), ὑπὸ τὴν Κίρφυν.—**Ἀμπλιανη**, ἱστορικὸς αὐχὴν μεταξὺ τοῦ Κόρακος καὶ τοῦ Παρνασσοῦ, καθ' ἓν σὶ Ἕλληνας τῷ 1824 κατετρόπωσαν τοὺς Τούρκους.—**Γραβιά**, κατὰ τὰς ὑπαρτίας τοῦ Παρνασσοῦ, χωρίον, ἔνδοξον διὰ τὸ χάνι αὐτοῦ, εἰς ὃ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτῶς ὀχυρωθεὶς κατέστρεψε μέγα μέρος τῆς στρατίας τοῦ Ὁμῆρ Βριτώνη.—**Μπράλος**, χωρίον παρὰ τὴν ἑμώνυμον σιδηροδρομικὴν σήραγγα (2110 μετ. μῆκος) τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς - Ἀθηνῶν-Θεσσαλονίκης.—**Μουσουνίτσα**, ὑπὸ τὴν Οἴτην, ἡ πατρίς τοῦ Ἀθανασίου Διάκου.

5) Ἡ ἐπαρχία **Λοκρίδος** κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Ἐνταῦθα ἡ παραλία χώρα ἑκαλεῖτο πάλαι «Λοκρὶς πρὸς Εὐβρίαν»· οἱ Λοκροὶ οὗτοι διακρίνοντο εἰς **Ἐπικνημιδίους** (πρὸς Δ.) κρὶ εἰς **Ὀπουντίους** (πρὸς Α.), τὸ δὲ μέγιστον τμήμα τῆς ἐπαρχίας (ἡ κοιλάς τοῦ Φωκικοῦ Κηφισοῦ) ἀνήκε πάλαι εἰς τὴν βορείαν Φωκίδα.

Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Ἀταλάντη** (4 1|2), εἰς τὸ ἄκρον τῆς ἑμώνυμου πεδιάδος.—**Κάτω Πέλλα**, ἐπίνειον τῆς Ἀταλάντης· ΝΑ. ταύτης· ἔκειτο ἡ **Ὀλοῦς**.—**Δάρυμνα**, ἀρχαία πόλις, παρ' ἣν νῦν πλούσια μεταλλεῖα σιδήρου.—**Διβανάται**, πρὸ Β. τῆς Ἀταλάντης, πατρίς τοῦ Ὀδυσσεῦ· Ἀνδρουτῶς.—**Μῶλος**, πρὸς τὰς

Θερμοπόλας. Παρὰ ταύτας ἐξισηνημόνευτα εἶνε τὸ μεσαιωνικὸν φρούριον **Βουδυνίτσα** (ν. Μενδενίτσα) καὶ ἡ ἀρχαία **Σκάρφεια**, γνωστὴ διὰ τὴν παρὰ ταύτην ἦταν τῶν Ἑλλήνων ὑπὸ τῶν Ρωμαίων (147 π. Χ.) Ἐλάτεια (1 1[2] παρὰ τὴν ἀρχαίαν ὁμώνυμον πόλιν τῆς Φωκίδος, ἣτις θεωρεῖται σπουδαιότατη στρατηγικὴ θέσις.— Ἀμφίκλεια (κ. Δαδίον) (4) καὶ Βιλίτσα (2), κατὰ τὰς ὑπερεῖας τοῦ **Παгнаσσοῦ**.

γ'. Νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας

(1040 χιλ. κάτ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ πολυπληθὴς καὶ πρωτεύων νομὸς οὗτος ἔχει σχῆμα ἐπίμηκες καὶ κατέχει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. ΒΔ. συνορεύει μετὰ τοῦ νομοῦ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος, ΝΔ. ἐπὶ μακρὸν ἐπὶ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας κατὰ τὸ ὄρος Γεράνεια, βρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου καὶ ΝΔ. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ. Τὸ βορειοδυτικώτατον ὄριον διαγράφει ὁ **Παгнаσσός**, τὸ ὑψιστον ἄκρον τοῦ νομοῦ.

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται 1) ἐκ τῶν ἀρχαίων χωρῶν Ἀττικῆς, Μεγαρίδος, Βοιωτίας (μετὰ τμήματος τῆς Φωκίδος), 2) τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου Σαλαμίνας, Αἰγίνης, Ἀγκιστρίου καὶ Πόρου, 3) ἐκ τῆς Τροιζηνίας, χώρας τῆς Πελοποννήσου, καὶ 4) ἐκ τῶν νήσων Κυθήρων καὶ Ἀντικυθήρων.

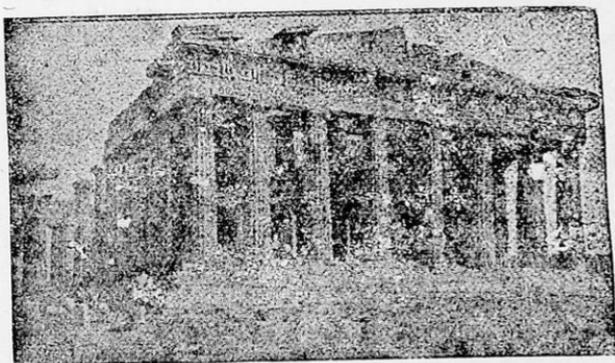
Ἐπαρχίαι, πόλεις, κῶμαι.—Ὁ νομὸς Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας περιέχει 7 ἐπαρχίας· 1) Ἀττικῆς, 2) Μεγαρίδος, 3) Αἰγίνης, 4) Τροιζηνίας, 5) Κυθήρων, 6) Θησῶν καὶ 7) Λεβαδείας.

1) Ἡ ἐπαρχία Ἀττικῆς ἀρχομένη ἀπὸ τῆς Πάρνηθος καὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου περιλαμβάνει τὴν ὁμώνυμον χερσόνησον. Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος εἶνε αἱ Ἀθῆναι (450 χιλ. κάτ.), κείμεναι παρὰ τὸν Κηφισὸν καὶ πρὸς ἀμφοτέρας τὰς ὄχθας τοῦ Ἴλισσοῦ, μίαν δὲ ὥραν μακρὰν τοῦ ὄρμου τοῦ Φαλήρου. Αἱ Ἀθῆναι, ἄρχαιοτάτη πόλις, ὑπῆρξε τὸ κέντρον τῶν γρχιμάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαιότητος, ἀναδείξασα φιλοπάτριδας καὶ σοφωτάτους ἀνδρας(ὡς τὸν Μιλτιάδην καὶ τὸν Περικλέα. τὸν Ἀριστείδην, τὸν Πλάτωνα κ.ἄ.). Ἐκεῖτο δὲ παρὰ τὴν Ἀκρό-

ροῦσι εἰ πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως λόφοι, δηλ. τὸ **Μουσεῖον** (ἐφ' ἧσὺ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάππου), ὁ τῆς **Πνυκός**, καὶ ὁ τῶν **Νυμφῶν**.

Πρὸς Α. τῆς Ἀκροπόλεως κεῖται τὸ **μνημεῖον τοῦ Δυσι-κράτους** καὶ ὁ μέγας ναὸς τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς (Ὀλυμπεῖον), οὗ σώζονται 16 στήλαι.

Ἡ ἀρχαιότερα πόλις ἔφθανε μέχρι τοῦ Ὀλυμπείου, ἔνθα ὁ σωζόμενος ὄρος τοῦ Ἀδριανοῦ. Ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος προεξέτεινε τὰς Ἀθήνας ἀνατολικώτερον.

Ὁ Παρθενών.

Πέραν τοῦ Ἰλισσοῦ ὑψοῦται ὁ λόφος Ἀρδητός, ὑφ' ὧν κεῖται καὶ τὸ **Παναθηναϊκὸν Στάδιον**, ὅπερ συνεστάθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ ρήτορος Λυκούργου (330 π. Χ.), ἐστρώθη δὲ ὑπὸ πεντελησίου μαρμάρου ὑπὸ τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ. Νῦν ἔχει ἀνακαινισθῆ ὑπὸ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Γ. Ἀβέρωφ, τελοῦνται δὲ εἰς αὐτὸ καὶ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες.

Κατὰ τὸν μεσαίωνα αἱ Ἀθήναι διετέλεσαν ὑπὸ Δουκάς Φράγγου ὧν τὴν κυριαρχίαν διεδέχθησαν εἰ Τούρκοι. Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο πόλις μικρά. Ὅτε ἐγένετο πρωτ. τοῦ ἀναγεννηθέντος Ἑλληνικοῦ κράτους (τῷ 1834) εἶχε μόνον 10.000 κατ. Νῦν ἔχει ἀναπτυχθῆ καταπληκτικῶς. Ἐχει ρυμοτομίαν κανονικὴν, πλατείας ὄραίας (ὡς τοῦ **Συντάγματος**, τῆς **Ὁμονομίας** τοῦ **Ζαππείου**) καὶ πολλὰ μεγαλοπρεπῆ εἰκοδομήματα. Σημαντικώτατα αὐτῶν εἶνε αἱ ναοὶ τῆς **Μητροπόλεως**, τῆς **Ἁγίας Εἰρήνης**, καὶ τοῦ **Ἁγίου**

Κωνσταντίνου, τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, τὸ Βουλευτήριον, τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Σιναΐα Ἀκαδημία, ἡ Βαλλιάνειος Βιβλιοθήκη, τὸ ἐθνικὸν Μετσόβειον Πολυτεχνεῖον, τὸ ἐθνικὸν Μουσεῖον, ἡ Ριζάριος Σχολή, νοσοκομεῖα (ὁ Εὐαγγελισμός, ἡ Ἐλπίς, τὸ Δημοτικὸν), τὸ Ζάππειον, τὸ Ἀστεροσκοπεῖον, τὸ μέγαρον τῶν Ταχυδρομείων, τηλεφώνων καὶ τηλεγράφων, τὸ δημοτικὸν Θέατρον, τὸ ἐθνικὸν Θέατρον, τὸ μέγαρον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιολογικῆς ἐταιρείας ὡς καὶ τὰ τῶν ξένων ἀρχαιολογικῶν σχολῶν (Γαλλίας, Γερμανίας, Ἀγγλίας καὶ Ἀμερικῆς).

Εὐρεῖα λεωφόρος (τοῦ Συγγροῦ) ἄγει εἰς τὸ παλαιὸν *Φάληρον*, τὸ ἀρχαιότατον ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν.

Ἐπίνειον τῶν Ἀθηνῶν καὶ σπουδαία πόλις εἶνε ὁ *Πειραιεὺς* (255). Ἀπέχει τῶν Ἀθηνῶν 13½ ὥρας, διὰ δὲ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου 1)½. Εἶνε ἡ βιομηχανικωτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη πόλις τῆς Ἑλλάδος, ἔχουσα ποικίλα βιομηχανικὰ καταστήματα, (ὄφκντουργεῖα μηχανουργεῖα κλπ.), ὡς καὶ ὠραίας οἰκοδομὰς (ἡ *ἐμπορικὴ ναυτικὴ σχολή, τὸ δημοτικὸν θέατρον, τὸ Ζάννειον νοσοκομεῖον* καὶ ἄλλα.

Ἐκ τοῦ Πειραιῶς ἄρχονται δύο σιδηροδρομικαὶ γραμμαί, ἡ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Λαρίσης—Θεσσαλονίκης.

Παρὰ τὸν Πειραιᾶ κεῖται τὸ *Νέον Φάληρον*, παρ' ὃ οἱ τάφοι τοῦ στρατηγοῦ Καραϊσκάκη καὶ τῶν συναγωνιστῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἐπέσαν τῇ 1827 ἐνδόξως μαχόμενοι κατὰ τῶν Τούρκων. Τὸ Νέον ὡς καὶ τὸ Παλαιὸν Φάληρον εἶνε λουτροπόλεις καὶ θεριναὶ τερπναὶ διατριβαί.

Ἄλλαι σπουδαῖαι κῶμαι καὶ χωρία τῆς Ἀττικῆς εἶνε τὸ *Χαλάνδριον, Ἀμαρούσιον* (8) καὶ ἡ *Κηφισιά* (9), ὠραῖαι κῶμαι μετὰ θερινῶν ἐπαύσεων.—*Ἀχαρναί* (κ. Μενίδιον 6) ἐν τῇ σιδηροδρομικῇ γραμμῇ Πειραιῶς—Ἀθηνῶν—Θεσσαλονίκης.—*Δεκέλεια* (κ. Τατόϊ), κατὰ τὴν ὁμώνυμον δίοδον τῆς Πάρνηθος, ἀρχαία ὀχυρὰ θέσις. Νῦν εἶνε ὠραία ἐξοχικὴ ἔπαυλις.—*Μαραθῶν*, παρὰ τὴν ὁμώνυμον ἐνδοξον πεδιάδα.—*Ὠρωπὸς*, κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.

Κορωπὶ (6) *Μαρκόπουλον* (4) καὶ *Κερατέα* (4) ἐν τῇ Μεσαγαίᾳ κατὰ τὴν εἰς Λαύριον σιδηροδρομικὴν γραμμὴν. *Λαύρειον* (6), ἐνθα μεταλλουργεῖα καὶ μεταλλοπλῦσια ἑλληνικῆς καὶ

γαλλικῆς ἑταιρείας. **Θορικός**, ἀρχαιοτάτη τῆς Ἀττικῆς πόλις—**Ἀσπρόπυργος** (4 κ, Καλύβια), ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ καὶ κατὰ τὴν γραμμὴν τοῦ σιδηροδρόμου Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεγαρίδος** περιλαμβάνει τὸ πρὸς τὴν Γεράνειαν καὶ Κιθερόνα μέρος τοῦ νομοῦ καὶ τὴν νῆσον Σαλαμίνα. Πρωτ. εἶνε τὰ **Μέγαρα** (11), οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης καὶ κατὰ δύο λόφους τῆς ὁμωνύμου πεδιάδος. Τὰ Μέγαρα ἤκμασαν πάλαι ὡς πόλις ναυτικῆ, ἰδρύουσα πολλὰς ἀποικίας, ὡς τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν Σχαλκηδῶνα. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς σήμερον ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν.—**Ἐλευσίς** (6 1|2), παραλία κώμη, σπουδαία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Εἰς τὸν μέγαν αὐτῆς ναὸν τῆς Δήμητρος, οὐ ἐρείπια σώζονται, μεγάλη πομπὴ ἤρχετο κατ' ἔτος ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ἐτέλει τὰ «Ἐλευσίνια μυστήρια». Ἡ ὁδὸς αὕτη (μήκους 4 ὥρων) ἐκαλεῖτο **ἰερά**. Σήμερον ἡ Ἐλευσίς ἔχει βιομηχανικά τινα καταστήματα. **Μάνδρα** (4), οὐ μακρὰν τῆς Ἐλευσίνος.—**Βίλια καὶ Κριεκούμιον** (5), ὑπὸ τὸν Κιθερόνα.

Ἐν τῇ νήσῳ Σαλαμίνι κεῖται ὁ πολεμικὸς ναύσταθμος τοῦ κράτους. Οὐ μακρὰν τούτου μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Ἀττικῆς σχηματίζονται τὰ στενὰ ἐν οἷς ἐγένετο ἡ ἔνδοξος ναυμαχία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν (480 π.Χ.). Ἡ νῦν πολίχνη Σαλαμίς (6 1|2) κεῖται εἰς μυχὸν κόλπου πρὸς δυσμὰς ἀνοικομένου.

3) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγίνης** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων τοῦ Σαρωνικοῦ, Αἰγίνης, Ἀγκιστρίου καὶ τινῶν ἄλλων νησίδων ἀκατοικητῶν. Ἡ νῆσος Αἰγίνα πάλαι ἦτο πολυπληθεστάτη καὶ ἤκμασεν ὡς ναυτικὴ δύναμις πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἀκμὴν δεικνύει καὶ ὁ πρὸς τὴν ΒΔ. ἀκτὴν σωζόμενος ἔτι ναὸς τῆς **Ἀφαίας**. Ἡ ὁμώνυμος νῦν πολίχνη (6) κεῖται κατὰ τὴν ΒΔ. παραλίαν ὅπου καὶ ἡ ἀρχαία Αἰγίνα. Μετὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπῆρξεν ἐπὶ τινα χρόνον πρωτ. τοῦ Κράτους (ἐπὶ Καποδιστρίου.)

4) Ἡ ἐπαρχία **Τροιζηνίας** ἀποτελεῖται ἐκ τμήματος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου (ἐν τῇ Πελοποννήσῳ), βρεχομένου ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ, ἐνθα ἡ ἠφαιστειογενὴς χερσονήσος τῶν Μεθάνων, καὶ ἐκ τῆς νήσου Πόρου (π. Καλαυρείας). Πρωτ. εἶνε ὁ **Πόρος** (6), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἀπέναντι ταύτης ὑπάρχει ἐκτεταμένον δάσος λεμονεῶν καὶ νερα-

τζεών.— *Γροιζήν* (ἄλλοτε Δαμαλάς), ἐν τῇ Πελοποννήσῳ — *Βρωμολίμνη* ἐν τῇ χερσονήσῳ τῶν Μεθάνων, ἔχουσα θειοῦχα ἰαματικὰ λουτρά.

5) Ἡ ἐπαρχία *Κυθῆρων* ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν Ἀντικυθῆρων, αἱ ὁποῖαι ἐδρίσκονται μεταξὺ τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Κρήτης. Πρωτ. εἶνε τὰ *Κύθηρα*.

6) Ἡ ἐπαρχία *Θηβῶν* περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βοιωτίας. πρωτ. εἶνε αἱ *Θῆβαι* (6) κείμεναι ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν ἀρχαίων Θηβῶν, τῆς Καδμείας. Αἱ Θῆβαι ἦσαν πρωτ. τῆς ἀρχαίας Βοιωτίας καὶ πατρὶς τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου καὶ τῶν στρατηγῶν Ἑπαμεινώνδου καὶ Πελοπίδου. Διὰ τῶν στρατηγῶν τούτων (κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα) αἱ Θῆβαι ἤγκμασαν ἀφαιρέσασαι ἀπὸ τῆς Σπάρτης τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος. Ὁσαύτως ἤγκμασαν καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα, διατελέσασαι ἐπὶ τινα χρόνον ὑπὸ τοῦς Φράγκους κατακτητῆς.— *Δομβραῖνα*, πρὸς τὸν Κορινθιακόν.— *Σχηματάρι*, πρὸς Α. τῶν Θηβῶν, ἐξ οὗ διακλάδωσις τοῦ σιδηροδρόμου Πειραιῶς—Λαρίσης—Θεσσαλονίκης ἄγει εἰς Χαλκίδα.

Ἐν τῷ τμήματι τούτῳ τῆς Βοιωτίας πάλαι ἦσαν σπουδαῖαι πόλεις, παρ' ἃς ἀναφέρονται καὶ σπουδαῖαι μάχαι. Πρὸς Ν. τῶν Θηβῶν ἔκειντο αἱ *Πλαταιαί*, περιώνυμος διὰ τὴν αὐτόθι νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν.—*Θεσπιαί* (κ. Ἐρημόκαστρον), ἡ ἀντιζήλος τῶν Θηβῶν, 700 πολεμισταὶ αὐτῆς ἐφονεύθησαν ἐν Θερμοπύλαις ἀγωνισθέντες μετὰ τοῦ Λεωνίδου καὶ τῶν 300 Σπαρτιατῶν κατὰ τῶν Περσῶν. Θεῖσις τῶν Θεσπιῶν ἦσαν τὰ *Λεῦκιτρα* (νῦν Παραπούγγια), ἐνθα οἱ Λακεδαιμόνιοι ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν Θηβαίων τῷ 371.—*Τανάγρα*, παρὰ τὸ Σχηματάριον, Ἐνταῦθα ἐξ ἀνασκαφῶν ἀνευρέθησαν πολλὰ πῆλινα ἀγαλμάτια καὶ ἄλλα ἀντικείμενα ἰδίως Τέχνης.—*Δήλιον* (νῦν Δήλεσι) λιμὴν κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.—*Αὐλῖς*, ἀπέναντι τῆς Εὐβοίας, ἀσφαλῆς λιμὴν, ἐξ οὗ οἱ Ἕλληνες πάλαι ἐξέπλευσαν ἐπὶ τὴν Τροίαν.

7) Ἡ ἐπαρχία *Λεβοδείας* περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Βοιωτίας ὡς καὶ τμήμα τῆς Φωκίδος μέχρι τοῦ Παρνασσοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ *Δεβάδεια* (12), ἐπὶ ὠραίας τοποθεσίας, κατὰ τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Κωπαΐδος λεκάνης. Ἔχει ἐργοστάσια ἐν οἷς γίνεται ἐπεξεργασία τοῦ θάμβακας, ὅστις παράγεται ἐν τῇ εὐφόρῳ αὐτῆς

πεδιάδι. Ἡ Λεβάδεια εἶνε ἀρχαία πόλις ὀνομαστή διὰ τὸ ἄντρον καὶ τὴν λατρείαν τοῦ Τροφωνίου, ὅπου ἦτο καὶ μαντεῖον.—Δυτικώτερον εἶνε ἡ **Δαύλεια** εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παρνασσοῦ καὶ ἡ **Ἀράχωβα** 31]2 ἐπ' αὐτοῦ, εἰς ὕψος 950 μ. Παρὰ ταύτην ὁ Καραϊσάκης τῷ 1826 ἐπροξένησεν ὄλεθρον εἰς τοὺς Τούρκους, —**Δίστομον** (ὑπὸ τὴν Κίρφιν). ΝΑ. τοῦτου κεῖται ὁ σπουδαῖος θυ, ζαντινὸς ναὸς τοῦ «᾽Οσίου Λουκά».

Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ὑπῆρχον ἐνταῦθα σπουδαῖαι Βοιωτικαὶ πόλεις, ὁ **᾽Ορχομενός**, ἰσχυροτάτη πόλις τῆς Βοιωτίας πρὸ τῆς ἀκμῆς τῶν Θηβῶν καὶ ἔδρα τῶν Μινυῶν.—Ἡ **Χαιρώνεια** (παρὰ τὸ νῦν ὀμώνυμον χωρίον), πατρίς τοῦ Πλουτάρχου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο κολοσιαῖος μαρμάρινος λέων, μνημεῖον τῶν ἠρωϊκῶς πεσόντων ἐνταῦθα ᾽Αθηναίων καὶ Θηβαίων κατὰ τοῦ Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος (330 π. Χ.). ᾽Εσχάτως ὁ λέων οὗτος ἀνεστηλώθη.—**Κορώνεια**, ΝΑ. τῆς Λεβαθείας παρ' ἣν τῷ 447 ἐνίκησαν οἱ Θηβαῖοι τοὺς ᾽Αθηναίους.—**Ἄλιαρος**, ἀνατολικώτερον καὶ παρὰ τὴν Κωπαῖδα, θέατρον καὶ αὐτὴ μαχῶν. Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω πόλεων πρόδουνος τοῦ Ἐλικῶνος ἐπλησίαζε τὴν λίμνην καὶ ἐσχημάτιζε τὴν πύρρον τῆς **Πέτρας**, καθ' ἣν ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης τῷ 1829 ἐνίκησε τοὺς Τούρκους τὴν τελευταίαν νίκην.

Συγκοινωνία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος.—Ἡ συγκοινωνία τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος πλὴν τινῶν ἐπαρχιῶν ἐν αἷς πολλὰς δυσκολίας πρέχει τὸ ὀρεινὸν τοῦ ἐδάφους εἶνε ἀρκοῦντως ἀνεπτυγμένη δι' ἀμαξιτῶν ὁδῶν, σιδηροδρόμων καὶ ἀτμοπλοίων.

Ὁ κυριώτερος σιδηροδρόμος εἶνε ὁ Πειραιῶς—᾽Αθηνῶν—Θεσσαλονίκης. ὅστις διέρχεται διὰ τῶν νομῶν ᾽Αττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ Φθιώτιδος καὶ Φωκίδος κατὰ τὰς ἐξῆς πόλεις καὶ χωρία: **Πειραιεὺς**—**Ἀθῆναι**—**Ἀχαρναί**—**Σχιματᾶρι**—**Θῆβαι**—**Λεβάδεια**—**Δαύλεια**—**Ἀμφίκλεια**—**Μπράλος**—**Δαμία**—**Δομοκός**. Ἐκ τοῦ Σχιματαρίου δὲ γίνηται διακλάδωσις. ἧτις διερχομένη διὰ τῆς **Αὐλίδος**, τελευτᾷ εἰς τὴν Χαλκίδα.

Ἐν τῇ ᾽Αττικῇ, πλὴν τῆς συχνοτάτης συγκοινωνίας ᾽Αθηνῶν καὶ Πειραιῶς διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου, συγκοινωνοῦσιν αἱ ᾽Αθῆναι διὰ τοῦ σιδηροδρόμου μετὰ τοῦ **Ἀμαρουσίου Κηφισίας**, **Χαλανδρίου**, **Κορωπίου**, **Μαρχοπούλου**, **Κερατέας**, καὶ **Δαυρίου**.

Ἔτεροι κῶμμι συνδέονται διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Πειραιῶς—
Ἀθηνῶν—Πελοποννήσου. Διὰ τοῦτου συγκοινωνοῦσι οἱ ὁ Ἄσπρό-
πυργος ἢ Ἐλευσίς καὶ τὰ Μέγαρα.

Σιδηρόδρομον ἔχει ἡ δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάς τὸν τοῦ Κρουονε-
ρίου—Μεσολογγίου—Ἀργινίου. Ἡ δ' ἐκ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν
μέχρι τῆς δυτικῆς ταύτης Ἑλλάδος συγκοινωνία ἐκτελεῖται ἢ δι'
ἀτμοπλοίων ἢ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου Π.Α.Π. τοῦ ἄγοντος εἰς Πά-
τρας. Ἐκ Πατρῶν δὲ ἀτμόπλοια ἐκτελοῦσι τὴν μετὰ τοῦ Κρουονε-
ρίου συγκοινωνίαν.

III. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

(1) χιλ. τετρ. χιλ. ὑπὲρ τὸ 1 ἑκατ. κατ.)

Θέσις.—Ἡ Πελοπόννησος (ἐπὶ τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων
Μωρέας) εἶναι χερσόνησος ὁμοιάζουσα πρὸς νῆσον, καθότι μόνον
διὰ στενοῦ Ἴσθμοῦ (τοῦ Κορινθιακοῦ) συνδέεται μετὰ τῆς Στερεᾶς
Ἑλλάδος, κατὰ δὲ τὰ λοιπὰ μέρη βρέχεται ὑπὸ θαλάσσης καὶ
πρὸς Β. μὲν εἶνε ὁ Σαρωνικὸς κόλπος, ὁ Κορινθιακὸς καὶ ὁ
Πατραϊκός, πρὸς Δ. καὶ Ν. τὸ Ἴόνιον πέλαγος καὶ πρὸς Α. τὸ
Μυρτώον (μέρος τοῦ Αἰγαίου).

Ὅριζόντιος διαμελισμὸς.—Ἡ Πελοπόννησος διαμελι-
ζομένη ὑπὸ πολλῶν κόλπων, ἔχει σχῆμα φύλλου πλατάνου. Καὶ
πρὸς μὲν τὸ Ἴόνιον σχηματίζονται οἱ κόλτοι Κυπαρισσίας,
Μεσσηνιακός, Δακωνικός, πρὸς δὲ τὸ Μυρτώον ὁ Ἀργολικός.
Χερσόνησοι δὲ σχηματίζονται πρὸς Ν. τρεῖς ἢ Μεσσηνιακὴ, τε-
λευτῶσα εἰς τὸ ἀκρωτήριο Ἀκρίτιαν, ἢ τοῦ Ταυρέτου (κ. Μάνη)
τελευτῶσα εἰς τὸ νοτιώτατον τῆς Πελοποννήσου ἀκρωτήριο Τα-
ναρον (κ. Ματαπᾶς) καὶ ἡ τοῦ Πάργωνος τελευτῶσα εἰς
τὴν Μαλέαν ἄκραν. Μεταξὺ δὲ τοῦ Ἀργολικοῦ καὶ τοῦ
Σαρωνικοῦ κόλπου σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος,
τελευτῶσα εἰς τὸ ἀκρωτήριο Σκύλαιον (κ. Σπαθί). Ἄλλα
ἀκρωτήρια εἶνε τὸ Δρέπανον, τὸ βορειότατον τῆς Πελο-
ποννήσου παρ' ὃ καὶ τὸ Ρίον κατὰ τὸν ὁμώνυμον πορ-
θμὸν· ὁ Ἄραξος (κ. Πάπας), ὁ Χελωνάτας κ. Χλε-
μοῦτσι καὶ ὁ Ἰχθύς (κ. Κατάκωλον), ἀκρωτήρια βορειοδυτικά.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— 1) Ὅρη καὶ Ὅροπέ-
δια.—Ἡ Πελοπόννησος εἶνε ὄρεινῆ. Τὸ κέντρον τῶν ὄρων

κεῖται ἐν τῷ μέσῳ, ἐν τῇ Ἄρκαδίᾳ (ἡ ἀκρόπολις τῆς Πελοποννήσου). Ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὑψίζονται ὑψηλά καὶ θαλάσσια ὄρη μεταξὺ τῶν ὀπίσθων ἐκτείνονται καὶ πολλὰ ὄρεσπέδια. Τὰ βορειότερα Ἄρκαδικὰ ὄρη εἶναι ἡ *Κυλλήνη* (κ. Ζήρια) καὶ τὰ Ἄρσανια (κ. Χελμός).

Ἐκ τῶν ὀρέων ταύτων ἐκτείνονται διάφοροι ὄροσειραί. Ἐκ τῆς Κυλλήνης μία μὲν ἐκτείνεται πρὸς Α. σχηματίζουσα τὰ ὄρη τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου, ἧς σπουδαιότερον εἶνε τὸ Ἄραχναῖον, ἑτέρα διευθύνεται πρὸς Ν., ἧτις ὀρίζει τὴν Ἄρκαδίαν ἐξ ἀνατολῶν κατὰ ταύτην ὑψίζονται τὰ ὄρη *Δύρκειον*, *Ἀρτεμίσιον*, *Παρθένιον*, *Πάρων*. Ὁ Πάρων (κ. Μαλεβός) διακλαδίζεται κατὰ τὴν ὀμώνυμον χερσονήσον καὶ τελευτᾷ εἰς τὴν Μαλέαν ἄκραν.

Ἀπὸ τῶν Ἀρσανίων ἐκτείνονται τὰ νοτιοδυτικὰ καὶ βορειοδυτικὰ ὄρη τῆς Πελοποννήσου. Ἀμέσως πρὸς Ν. σχηματίζονται τὰ κεντρικὰ Ἀρκαδικὰ ὄρη, ὧν σπουδαῖον εἶνε ὁ *Μαίναλος* (κ. Χρέπα).

Ἐκ τοῦ νοτίου μέρους τῆς Ἄρκαδίας ἄρχεται ὁ *Ταῦγεος* (2400), τὸ ὑψίστον καὶ μακρότατον ὄρος τῆς Πελοποννήσου, ἐκτείνόμενον καὶ κατὰ τὴν ὀμώνυμον χερσονήσον μέχρι τοῦ *Ταινάρου*. Βορειοδυτικὰ ὄρη εἶνε ὁ *Ἐρύμανθος* τὸ *Παναχαϊκόν*, ἡ χαμηλὴ καὶ θαλάσσια *Φαλόη*, νοτιοδυτικὰ δὲ τὸ *Δύκαιον*, τὸ *Νόμια* ἐν αἷς καὶ τὸ *Τετράγιον*, τὸ *Αἰγαλέον* (κ. Μάλη), ἡ *Ἰθώμη* (γνωστὸν φρούριον ἐκ τῶν Μεσσηνιακῶν πολέμων) καὶ τὸ *Δυκόδημον*, ἐν τῇ Μεσσηνιακῇ χερσονήσῳ.

2) **Βαθύπεδα.**— Κατὰ τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐκτείνονται βαθύπεδά τινα εὐφορώτατα. Τοιαῦτα εἶνε ἡ *Ἠπιακὴ* πεδιάς (ΒΔ.), ἡ *Μεσσηνιακὴ* (κατὰ τὸν ὀμώνυμον κόλπον), ἡ τοῦ *Ἐλους* καὶ ἡ *Δεύκη* (κ. τῆς Συκιᾶς) κατὰ τὸν Λακωνικὸν κόλπον ἡ τοῦ *Ἄργους* κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Ἀργολικοῦ ἡ *Κορινθιακὴ* καὶ ἡ τοῦ *Αἰγίου* κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

3) **Ποταμοί.**— Πάντες αἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Πελοποννήσου πηγάζουσιν ἐκ τῶν Ἀρκαδικῶν ὀρέων καὶ ἐκβάλλουσιν 1) εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὁ *Κορινθιακὸς Ἀσωπός*, ὁ *Κραῖθις* ὁ *Βουραϊκός* (κ. Καλαβρυτινός) καὶ ὁ *Σελινοῦς*.

2) πρὸς τὸ Ἴόνιον· ὁ *Πηνεῖς*, ὁ *Ἀλφείδης* (ὁ μέγιστος τῆς Πελοπ.) ἡ *Νέδα* (ἐκβάλλουσα εἰς τὸν Κυπαρίσιον), ὁ *Πάμισος* ἐκβάλλων εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν καὶ ὁ *Εὐρώτας* εἰς τὸν Λακωνικόν.

Πρὸς δὲ τὸ Μητρώον πέλαγος αὐθεὶς σπουδαῖος ποταμὸς ρέει μόνον ἐν τῇ πεδιάδι τοῦ Ἄργους ρεῖ ὁ ἀγγιχάλος Ἐρατῆνος καὶ ὁ χεῖμαρρος Ἰναχος (κ. Πάνιτσα).

4) **Λίμναι.**—Τὰ ὕδατα πολλῶν Ἀρκαδικῶν ὄροπεδίων, αὐτὰ περικλείονται πανταχόθεν ὑπὸ ὄρεων, συνάγονται εἰς λίμνας ἢ εἰς ἔλη. Ἡ μέγιστη αὐτῶν εἶνε ἡ Φενεὸς (ὕψ. 750 μ.) ἀπεξηραμμένη σήμερον, διότι τὰ ὕδατα αὐτῆς ἐκκενοῦνται ὑπογείως καὶ ἀναβλύζουν κατὰ τὰς πηγὰς τοῦ Δάδωνος, παραποτάμου τοῦ Ἄλφειου. Πρὸς ταύτην εἶνε καὶ ἡ *Στυμφαλὶς* (γνωστὴ ἐκ τῶν μυθικῶν στυμφαλίδων ὀρνίθων). Κατὰ δὲ τὸν Ἀργολικὸν κόλπον σχηματίζεται ἡ *Δέρμη*, νῦν ἔλος.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Τὰ μέγιστα δάση ἔχει ἡ Πελοπόννησος πρὸς τὸ βόρειον καὶ τὸ δυτικὸν μέρος. Τὰ ἀρκαδικὰ καὶ τὰ δυτικὰ ὄρη ἔχουσι μεγάλα δάση πευκῶν, ἐλατῶν καὶ δρυῶν. Ἐν τῷ Ταυρέτῳ κατὰ μὲν τὰς ὑψηλὰς κορυφὰς ὑπάρχουσιν ἐλάται χαμηλότερον δὲ βελκνιδέαι. Τὰ ἀνατολικά ὄρη εἶνε κατὰ τὸ πλεῖστον γυμνά, μόνον δ' ἐν Ἀργολίδι ὑπάρχουσι δάση τινὰ πευκῶν. Ἐν τοῖς ὄροπεδίοις τῆς Ἀρκαδίας καλλιεργοῦνται *δημητριακοὶ καρποὶ καὶ ἄμπελοι*, ἐν δὲ τοῖς βυθυπέδοις ἐκτείνονται *ἐλαιῶνες, ἄμπελλοι καὶ σταφιδάμπελλοι*. Τὸ κατ' ἐξοχὴν προϊόν τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἡ *σταφίς*, ἣς κριριωτέρα ἐξαγωγή τελεῖται ἐν Πάτραις. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ἡ Πελοπόννησος παράγει καὶ *βαλάνους, καπνὸν* (ἐν Ἀργεῖ), *σῆνα, ἐσπεριδοειδῆ καὶ μέταξαν*.

Ἐν Πελοποννήσῳ τρέφονται καὶ ποίμνια.

Ἀσχολία τῶν κατοίκων.—Οἱ κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, ὑλοτομίαν ἔτι δὲ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον.

Ἀρχαῖα διαίσεις.—Ἡ Πελοπόννησος πέλας διαίρειτο εἰς 5 χώρας, ἧτοι 1) τὴν Ἀργολίδα (μετὰ τῆς Κορινθίας) πρὸς Α., 2) τὴν Ἀχαΐαν πρὸς Β., 3) τὴν Ἀλιδα (μετὰ τῆς Τριφυλίας) ΒΔ., 4) τὴν Μεσσηνίαν ΝΑ., 5) τὴν Λακωνίαν ἢ Λακωνικὴν πρὸς Ν. καὶ 5) τὴν Ἀρκεΐαν ἐν τῷ μέσῳ.

Διοικητικὴ διαίσεις.—Νῦν δὲ διοικητικῶς διαίρειται εἰς νομοὺς ὅστινες εἶνε α') ὁ τῆς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας,

β') ὁ τῆς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος, γ') ὁ τῆς Μεσσηνίας, δ') ὁ τῆς Λακωνίας καὶ ε') ὁ τῆς Ἀρκαδίας.

α') Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας

(165 χιλ. κατ.)

Ὅρια.—Ὁ Νομὸς Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας συνερεῦει πρὸς Δ. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος καὶ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας, ΒΑ. δ' ἐπὶ μικρὸν μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Περιλαμβάνει δὲ καὶ τὴν Ἀργολικὴν χερσόνησον, πλὴν τῆς ἐπαρχίας Τροιζηνίας καὶ τὰς παρὰ ταύτην νήσους Ὑδραν καὶ Σπέτσας. Οὕτω ἐρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ΝΑ. τοῦ Ἀργολικοῦ.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουσι πρὸς Δ. μὲν τὰ Ἀράνια, τὸ Λύρκειον, τὸ Ἀρτεμισιον καὶ τὸ Παρθένιον, πρὸς δὲ τὴν Μεγαρίδα ἢ Γεράνεια. Τὸ ὕψιστον ὄρος ἐνταῦθα εἶνε ἡ Κυλλήνη.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει 5 ἐπαρχίας: 1) Ναυπλίας, 2) Ἀργους, 3) Κορινθίας, 4) Ὑδρας, 5) Σπετσῶν καὶ Ἐρμιονίδος.

1) Ἡ ἐπαρχία Ναυπλίας κατέχει τὸ βορειότερον μέρος τῆς Ἀργολικῆς χερσονήσου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ **Ναύπλιον** (π. Ναυπλία 7), ἐπὶ μιᾷς βραχώδους χερσονήσου τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Τὸ Ναύπλιον ἐχρημάτισε πρωτ. τοῦ Κράτους ἀπὸ τοῦ 1829—1834. Ἔχει 3 φρούρια, τὸ **Παλαμήδιον** ἀλωθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τῆ 30ῆ Νοεμβρίου 1822, τὴν **Ἀκροναυπλίαν**, ἡ ὁποία ἦτο ἀρχαία ἀκρόπολις καὶ τὸ **Μπούριζι** ἐπὶ νηίδος. Προάστειον τοῦ Ναυπλίου εἶνε ἡ **Πρόνεια**. πρὸς Β. τοῦ Ναυπλίου ἔκειτο ἡ ἀρχαιότατη πόλις **Τύρις**, ἧς σώζονται κυκλώπεια τεῖχη. Νέα **Ἐπίδαυρος** ἢ **Πιάδα** παρὰ τὴν Σαρωνικὴν ἔνθα συνήλθεν ἡ πρώτη ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ ἐκήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Νοτιώτερον κεῖται ἡ ἀρχαία «Ἐπίδαιρος». Δύο καὶ ἡμίσειαν ὥρας μακρὰν τῆς πόλεως

καὶ παρὰ τὸ χωρίον Λιγουριδὸν ἔκειτο ἐν ὥραϊα κοιλάδι τὸ «Ἰερὸν», ἡ ἑστία τῆς λατρείας τοῦ Ἄσκληπιοῦ. Ἀπετελεῖτο δὲ τοῦτο ἐκ τοῦ ναοῦ τοῦ θεάτρου, τοῦ σταδίου, τοῦ θόλου τοῦ Πολυκλείτου καὶ ἄλλων οἰκημάτων.

2) Ἡ ἐπαρχία **Ἀργούς** κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὸ Ἄργος (10 1 2), ἡ μεγίστη πόλις τοῦ νομοῦ, ἐν τῇ τῇ ἑμωνύμφῃ πεδιάδι, συγκοινωνοῦν μετὰ τε τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου διὰ σιδηροδρόμου. εἶνε πόλις ἀρχαιοτάτη μετ' ἀκροπόλεως (Λαρίσης) καὶ ἀρχαίου θεάτρου. Κατὰ τὴν βορειάν γωνίαν τῆς πεδιάδος ἔκειτο ἡ πλουσιωτάτη καὶ ἀρχαιοτάτη πόλις **Μυκῆναι**, ἡ ἔδρα τῶν Ἀτρειδῶν. Ἐνταῦθα, ἐντὸς θολωτῶν τάφων ἀνευρέθησαν πολλὰ κοσμήματα χρυσοῦ, ἀργυροῦ καὶ χαλκοῦ, δεικνύοντα ἀρχαιότατον μυκηναϊκὸν πολιτισμόν. Ταῦτα σήμερον ἀπόκεινται ἐν τῷ ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῷ Μουσείῳ. Ἀξιόλογος κώμη κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἀρκαδίαν ὁδὸν εἶνε ὁ **Ἀχλαδόκαμπος**, παρὰ μικρὰν κοιλάδα.

3) Ἡ ἐπαρχία **Κορινθίας** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ. Ταύτης τὸ δυτικὸν τμήμα ἀνήκε πάλαι εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἶνε ἡ **Νέα Κόρινθος** (10), παρὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἰσθμοῦ, παθοῦσα μεγάλας καταστροφὰς ἐκ τοῦ σεισμοῦ τοῦ 1928. Ἡ πόλις αὕτη ἐκτίσθη τῷ 1858 μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς παλαιᾶς Κορίνθου ὑπὸ σεισμοῦ. Ἡ ἀρχαία Κόρινθος ἔκειτο 1 1/2 ὥραν ΝΔ., ὑπὸ τὸν Ἀκροκόρινθον, τὴν Ἀκρόπολιν αὐτῆς. Ἦτο δὲ πολυανθρωποτάτη καὶ ἐμπορικωτάτη, ἔχουσα τρεῖς λιμένας, ἐν μὲν τῷ Κορινθιακῷ τὸ **Δέχαιον**, ἐν δὲ τῷ Σαρωνικῷ τὸν **Σχεινοῦντα** (νῦν Ἰσθμία) καὶ τὰς **Κεγχρεὰς**. Κατὰ τὸν Ἰσθμὸν (ἐνθα νῦν ἡ διώρυξ) ἔκειτο τὸ στάδιον, ἐν ᾧ ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες «Ἰσθμία». Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Ῥωμαίων Μομμίου (146 π. Χ.) ἀνψοκομoδήθη πάλαι ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (τῷ 44 π. Χ.) καὶ διετέλεσε πρωτ. τῆς Ἀχαΐας καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς κατακτητήσεως. — **Δουιράκιον**, γνωστὸν διὰ τὰ ἐξαιρετὰ λαματικά ὕδατα αὐτοῦ. **Σοφικὸν**, πρὸς τὸν Σαρωνικόν. — **Κιάτον** καὶ **Συλόκαστρον**, παρὰ τὸν Κορινθιακὸν καὶ ἐπὶ τῆς σιδηρᾶς γραμμῆς Κορίνθου—Πατρῶν—**Τρίκαλλα** ὑπὸ τὴν Κυλλήνην. — **Γκούρα**, παρὰ τὸν Φενεβόν. — **Νεμέα**, παρὰ τὸν Ἀσωπόν, γνωστὸς διὰ τὸν μέλανα οἶνον, ὃν

παράγει. Πρὸς Α. τούτου ἐν μικρᾷ κοιλάδι, ἐτελοῦντο πάλαι τὰ «*Νέμεα*». Παρὰ ταύτην κείνται τὰ περιώνυμα στενὰ τῶν *Δερβενακίων*, καθ' ἃ ὁ Κολοκοτρώνης μετὰ τοῦ Νικήτα, Παπαφλέσσα καὶ Δημ. Ὑψηλάντη κατετρόπωσαν τὸν πολυάριθμον στρατὸν τοῦ Δράμαλη (τῷ 1822).

4) Ἡ ἐπαρχία *Ὑδρας* ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου, ἣτις εἶνε βραχῶδης. Πρωτ. εἶναι ἡ μόνη πόλις τῆς νήσου *Ὑδρα* (3 1|2), πατὴρ τοῦ Ἀνδρέου Μιαούλη τοῦ Σαχτούρη καὶ τοῦ Κουντουριώτου. Ἡ ἔνδοξος αὕτη νήσος ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδιαιτέρως δύο βουλευτὰς διὰ τὰς ὑπηρεσίας καὶ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Νῦν οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιεῖαν.

6) Ἡ ἐπαρχία *Σπετσῶν καὶ Ἑρμιονίδος* ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Σπετσῶν καὶ τοῦ νοτίου τμήματος τῆς ἀργολικῆς χερσονήσου δηλ. τῆς Ἑρμιονίδος. Πρωτ. εἶνε αἱ *Σπέτσαι* (3 1|2) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου· καὶ ἡ νήσος αὕτη ἔχει τὸ προνόμιον νὰ ἐκλέγη ἰδιαιτέρως δύο βουλευτὰς διὰ τὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα τοῦ ναυτικοῦ αὐτῆς κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν.— Ἐπὶ τῆς Ἑρμιονίδος εἶνε ἡ ναυτικὴ πολίχνη *Κρανίδιον* (4 1|2, ἣτις ἔχει δύο ἐπίνεια, τὸ *Πορτοχέλι* καὶ τὴν *Ἑρμιόνην*.

β') Νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος.

(320 χιλ. κατ.)

Ὀρια — Ὁ νομὸς Ἀχαΐας καὶ Ἡλίδος συνορεύει πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, πρὸς Ν. μετὰ τῶν νομῶν Ἀρκαδίας καὶ Μεσσηνίας. βρέχεται δὲ πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ Πατραϊκοῦ κόλπου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους.

Φυσικὰ ὄρια διαγράφονται πρὸς Α. μὲν πρὸς τὰ Ἀροάνια, πρὸς Ν. δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἑρμάνθου. Ἡ ὑψίστη κορυφὴ ἐνταῦθα εἶνε ἡ τῶν Ἀροαίων.

Ἐπαρχίαι πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς οὗτος διαίρεται εἰς 4 ἐπαρχίας· 1) Πατρῶν 2) Αἰγιαλείας, 3) Καλαβρύτων καὶ 4) Ἡλείας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Πατρῶν** περιλαμβάνει τὸ πρὸς τὸν Πατραϊκὸν κόλπον μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶναι αἱ **Πάτραι** (62), ἡ δευτέρα ἐμπορικὴ πόλις τῆς παλ. Ἑλλάδος μετὰ τὸν Πειραιᾶ, ἐξ ἧς ἐξάγεται τὸ πλεῖστον τῆς σταφίδος. Ἔχει εὐρείας ὁδοὺς καὶ τεχνητὸν λιμένα κατὰ τὸν ἑμῶνυμον κόλπον. Ἡ πόλις ἤχμασε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας καὶ μετέπειτα ἐπὶ Αὐγούστου. Ὁ σημαντικώτερος ναὸς τῆς πόλεως εἶνε ὁ τοῦ Ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐν ᾧ σώζεται καὶ ὁ τάφος αὐτοῦ.— Πάλαι, πλὴν τῶν Πατρῶν, ἔκειντο ἐνταῦθα αἱ **Φαραί** (πρὸς Ν.), ἡ **Δύμη** (παρὰ τὴν κάτω Ἀχαΐαν) καὶ ἡ **Τριταία** (ὑπὸ τὸν Ἐρῦμανθον). Αἱ τέσσαρες αὗται πόλεις ἔδρυσαν τὸ πρῶτον τὴν Ἀχαϊκὴν συμπολιτείαν.

2) Ἡ ἐπαρχία **Αἰγιαλίας** περιλαμβάνει τὴν κατὰ μῆκος τοῦ Κορινθιακοῦ ἐκτεινομένην παραλίαν ἀπὸ τοῦ Παναχαϊκοῦ μέχρι τῆς ἐπαρχίας Κορινθίας. Πρωτ. εἶνε τὸ **Αἴγιον** (11), παρὰ τὸν Κορινθιακόν, ἐξάγον τὴν ἀρίστην σταφίδα. Πάλαι ἦτο πρωτ. τῆς Ἀχαϊκῆς συμπολιτείας. Πρὸς Ν. τοῦ Αἴγιου κεῖται ἡ μεγάλημονῆ τῶν **Ταξιαρχῶν**. **Διακοφτόν**, ἐξ οὗ ἀρχεται ὁ εἰς Καλάβρυτα ὄδοντιωτὸς σιδηρόδρομος.— **Ακράτα** πρὸς Α.

3) Ἡ ἐπαρχία **Καλαβρύτων** περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος τοῦ νομοῦ, ὅπερ πάλαι ἀνήκεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν. Πρωτ. εἶνε τὰ **Καλάβρυτα** (2), ὀνομασθέντα οὕτως ἐκ τῶν αὐτόθι ὕδατων, αἵτινα ἀναβύουσιν ἐν ἀφθονίᾳ· μέχρις αὐτῶν ἀνέρχεται ὁ ἐκ Διακοφτοῦ σιδηρόδρομος, ὄδοντιωτὸς ἐν μέρει. Οὐ μακρὰν τῶν Καλαβρύτων κεῖνται αἱ ἐπίσημοι μοναὶ **Μέγα Σπήλαιον** καὶ **Ἁγία Λαύρα**. Καὶ ἡ μὲν πρώτη κεῖται ἐπὶ ἀποτόμου βράχου καὶ εἶνε πλουσιωτάτῃ τῷ 1827 προσέβαλε ταύτην ὁ Ἰμβραῆμ πασσάς, ἀλλ' ἀπεκρούσθη, ἡ δὲ Ἁγία Λαύρα εἶνε περίφημος, διότι ἐν αὐτῇ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Γερμανὸς ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως τὴν 25 Μαρτίου 1821. Ἔτεροι κῶμαι εἶνε ἡ **Κερκινή**, τὰ **Μαζεῖκα**, τὸ **Σοπωτόν**, τὸ **Διβάρτζι** καὶ νοτιώτατα ἡ **Σιτρέξοβα**.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἠλείας** ἐκτείνεται ἀπὸ τοῦ Ἀράξου μέχρι τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου πελάγους μέχρι τοῦ ὄρους Ἐριμάνθου καὶ τοῦ ὀμωνύμου ποταμοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ὁ **Πύργος** (19), οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλφειοῦ. Ἐπίνειον αὐτοῦ συνδεδεμενον διὰ σιδηροδρόμου εἶνε τὸ **Κατάκωλον**, ἐξ οὗ ἐξάγεται σταφίς. (1)

Πύργος συνδέεται μετὰ τῶν Πατρῶν διὰ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν ταύτην γραμμὴν κείνται αἱ ἑξῆς κωμοπόλεις, — Ἐμαλιὰς (10). — *Γαστούνη* (3), παρὰ τὸν Πηγεῖον. — Ἄνδραβίδα (3), ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἑλλάδι φραγκοκρατίας. — *Δεχαινὰ* (3), ἔχοντα ἐπίνειον τὴν *Κυλλήνην* παρ' ἣν ὑπάρχουσιν ἰαματικὰ ὕδατα. — *Ματωλάδα*, πρὸς Α. παρ' ἣν ὑπάρχουν δάση θαλασσιδίων.

ὑπὸ τὸν Ἐρύμανθον κεῖται ἡ *Δίβρη*, ἐπὶ δὲ τῆς Φολέης ἡ *Δάλα*. Ἐν ταύτῃ κατώκουν αἱ διαβόητοι Τουρκαλθανοὶ Λαλατοὶ, οἵτινες ἐξεδιώχθησαν τῷ 1821 ὑπὸ τοῦ Μεταξᾶ. Νοτιώτερον ταύτης κεῖται τὸ *Χρικοῦσιον* παρὰ τοῦτο καὶ ἐν μικρᾷ κοιλάδι τοῦ Ἄλφειοῦ κεῖται ὁ χώρος «Ὀλυμπία», ἔνθα ἐτελεῖτο ἡ ἐθνικὴ ἑορτὴ «Ὀλύμπια». Ἡ Ὀλυμπία συνίστατο ἐκ τῆς ἱερᾶς περιοχῆς «Ἄλτιος», ἔνθα ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ *Ὀλυμπίου Διός*, καὶ ἐκ τῶν πέριξ αὐτῆς οἰκοδομῶν, προωρισμένων διὰ τοὺς ἀγῶνας. Ἐνταῦθα ἦτο τὸ στάδιον καὶ ὁ ἱππόδρομος, ἔνθα ἐτελοῦντο οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Ἀνασκαφαὶ γενόμεναι ἐνταῦθα ἀπεκάλυψαν πλεῖστα ἀρχαῖα μνημεῖα, ὡς καὶ πολλὰ ἀγάλματα, ὧν κάλλιστα εἶνε ὁ «Ἑρμῆς τοῦ Πραξιτέλους» καὶ ἡ «Νίκη τοῦ Παιωνίου». Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες διετυθύνοντο ὑπὸ τῶν Ἡλείων, τῶν κατοίκων δηλ. τῆς πόλεως Ἡλίδος. Ἡ Ἡλις ἔκειτο κατὰ τὴν ἀριστερὰν ὁχθὴν τοῦ Πηγεῖοῦ (2 ὥρας πρὸς Α. τῆς Γαστούνης).

γ') *Νομὸς Μεσσηνίας*

(250 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια. — Ὁ νομὸς εὗτος κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου.

Πρὸς Β, συνορεύει μετὰ τοῦ νομοῦ Ἀρκαδίας καὶ πρὸς Α. μετὰ τοῦ νομοῦ Λακωνίας, ὁρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ Κυπαρισσίου κόλπου, τοῦ Ἴονιου πελάγους καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου.

Φυσικὰ ὄρια οχηματίζει πρὸς Β. ὁ Ἄλφειὸς ποταμὸς. πρὸς Α. δὲ τὸ Λύκαιον, τὸ Τετράγιον καὶ τὸ βόρειον μέρος τοῦ Ταυγέτου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει ἡ Μεσσηνιακὴ χερσόνησος παρ' ἣν αἱ ἠοῖδες *Οἰνοῦσαι* καὶ *Σφακτηρία*. Ἡ νῆσος αὕτη φράσσει τὸν μικρὸν κόλπον τῆς Πύλου καὶ εἶνε ὀνομαστὴ ἕνεκα τῆς ἡττικῆς τῶν Σπαρτιατῶν ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων (425 π. Χ.) καὶ τῆς ἡρω-

κῆς ἀντιστάσεως τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ πασᾶ (1825).

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Μεσσηνίος περιέχει 5 ἐπαρχίας 1) Καλαμῶν, 2) Μεσσήνης, 3) Πυλίας, 4) Τριφυλίας καὶ 5) Ὀλυμπίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Καλαμῶν** περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τοῦ νομοῦ πρὸς τὸν Ταῦγετον. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε αἱ **Καλάμαι** (30), κειμένη παρὰ τὸν μυχὸν τοῦ Μεσσηνιακοῦ κόλπου καὶ κατὰ τὸν ὄρητικὸν χεῖμαρον Νέδονα. Εἶνε πόλις ἐμπορικῆ, ἔχουσα καὶ ἀξιόλογον βιομηχανίαν μετάξης. Αἱ Καλάμαι εἶνε ἡ πρώτη κυριευθεῖσα ἑλληνικὴ πόλις κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τοῦ Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη (23 Μαρτίου 1821). Εἰς μικρὰν ἀπόστασιν ἐπὶ τῆς παραλίας κεῖται ἡ **Παραλία Παλαμῶν**, ἔνθα ὁ τεχνητὸς λιμὴν τῆς πόλεως.— Ἐτεραι κῶμαι εἶνε ἡ **Θουρία** καὶ ἡ **Μεσσοποταμία** (κ. Ἀσλάναγα) ἐπὶ τῆς σιδηροδρομικῆς γραμμῆς

2) Ἡ ἐπαρχία **Μεσσήνης** ἐκτείνεται κατὰ τὴν περιοχὴν τοῦ Παμίσου. Πρωτ. ἡ **Μεσσήνη** ἢ **Νησίον** (7), παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Παμίσου, συνδεομένη μετὰ τῶν Καλαμῶν διὰ σιδηροδρόμου. Ἡ ἀρχαία Μεσσήνη ἔκειτο βορειότερον, παρὰ τὸ γνωστὸν φρούριον αὐτῆς, τὴν Ἰθώμην (περὶ τὸ χ. Μαυρομμάτι). Ἐτεραι κῶμαι εἶνε Ἡ **Ἀνδροῦσα**, ἀκμάσασα τὸν μεσσίωνα—**Μελιγαλᾶ** καὶ **Διαβολίτσιον** πρὸς Β.

Ἡ ἐπαρχία **Πυλίας** περιλαμβάνει τὴν Μεσσηνιακὴν χερσόνησον. Πρωτ. εἶνε ἡ **Πύλος** (2 1)2), πρότερον Ναυαρίνον ἢ Νεόκαστρον) παρὰ τὸν ὁμώνυμον κολπίσκον, ὅστις κλειόμενος ὑπὸ τῆς Σφακτηρίας εἶνε ἀσφαλῆς λιμὴν. Ἐκτὸς τούτου συνέβη τῇ 1827 ἢ ἐν Ναυαρίνῳ λεγομένη ναυμαχία, καθ' ἣν ὁ ἠνωμένος στόλος Ρωσσίας, Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας κατέστρεψε τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸν στόλον. Ἡ ἀρχαία δὲ Πύλος ἣτις εἶνε τὸ Ναυαρίνον τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων, ἔκειτο ἀπέναντι τῆς νῦν, κατὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος.—**Μεθώνη** (2) πρὸς Ν. τῆς Πύλου καὶ **Κορώνη** (2) κατὰ τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον, ἀμφότεραι ἔχουσαι ἐνετικὰ φρούρια. Πρὸς δὲ τὰ ὄρια τῆς ἐπαρχίας Τριφυλίας κεῖται τὸ **Μανιάκι**, ἔνθα τῇ 1826 ἔπεσεν ὁ Παπαφλέσας ἠρωτικῶς μαχόμενος κατὰ τοῦ Ἰμβραήμ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Τριφυλίας** περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν μέρος

τῆς Μεσσηνίας ὅπερ ἔπαθε πολλάκις ὑπὸ σεισμῶν. Πρωτ. εἶνε **Κυπαρισσία** (4), ἀνωθεν τῆς ἀκτῆς τοῦ ὁμωνύμου κόλπου, μετὰ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ καὶ φραγκικοῦ φρουρίου. Ἐπὶ Φράγκων (ὡς καὶ νῦν κοινῶς) ἐκαλεῖτο Ἄρκαδία.—**Φιλιατρά** (9), νοτιώτερον, ἐν μέσῳ ἐλαιῶν καὶ σταφιδαμπέλων.—**Γαργαλιάνοι** (7) καὶ **Χώρα**, πρὸς Ν.

5) Ἡ ἐπαρχία **Ὀλυμπίας** ἐκτείνεται ἀπὸ τῆς Νέδας μέχρι τοῦ Ἄλφειου περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν Τριφυλίαν καὶ μέρος τῆς Δυτικῆς Ἄρκαδίας. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἀνδρίτσαινα** (2), κατὰ τοὺς βορείους πρόποδας τοῦ Λυκαίου, ἔχουσα ἀξιόλογον βιβλιοθήκην. Πρὸς Ν. τῆς ἐκείτο ἡ ἀρκαδικὴ πόλις **Φινάλεια** εἰς ἣν ἀνήκεν ὁ ναὸς τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, κείμενος ἐν ὑψηλῇ θέσει, εἰς τῶν ὠραιότερων καὶ κάλλιον διατηρουμένων ναῶν τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (2 1) 2 ὥρας μακρὰν τῆς Ἀνδριτσαινῆς). Νοτιοανατολικώτερον ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον μεσσηνιακὸν φρούριον **Εἶρα**. Ἄλλαι κῶμαι εἶνε ἡ **Κρέσταινα** (2), οὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας «Σκιλλοῦντος», τῆς γνωστῆς διαμονῆς τοῦ Ξενοφῶντος καὶ τὸ **Ἐπιτάλιον** (κ. Ἀγουλινίτσα 3), παρὰ τὴν ὁμώνυμον λιμνοθάλασσαν.

δ') **Νομὸς Λακωνίας.**

(125 χιλ. κατ.)

Θέσεις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς Λακωνίας κατέχει τὸ ΝΑ. τμήμα τῆς Πελοποννήσου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἄρκαδίας. ΒΑ. δὲ μετὰ τοῦ νομοῦ Μεσσηνίας. Περιλαμβάνει δὲ καὶ τὰς χερσονήσους τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος μεταξὺ τῶν ὁπίων σχηματίζεται καὶ ὁ Λακωνικὸς κόλπος.

Φυσικὰ ὄρια σχηματίζει ΒΑ. ὁ Ταυγέτος καὶ ΒΑ. ὁ Πάρνων.

Ἐπαρχίαι πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Λακωνίας διαιρεῖται εἰς 4 ἐπαρχίας 1) Λακεδαίμονος, 2) Γυθείου 3) Οἰτύλου καὶ 4) Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς.

1) Ἡ ἐπαρχία **Λακεδαίμονος** περιλαμβάνει πᾶσαν σχεδὸν τὴν μεταξὺ τοῦ Ταυγέτου καὶ τοῦ Πάρνωνος χώραν, καθ' ἣν ῥεεὶ ὁ Εὐρώτας. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Σπάρτη** (5), παρὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Εὐρώτα καὶ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς ἀρχαίας ἐνδόξου Σπάρτης, ἥτις ἠγεμόνευσεν ἐπὶ μακρὰν τῆς

Ἑλλάδος. *Μυστραῖς*, κατὰ τὰς ὑψορείας τοῦ Ταυγέτου, ἐπίσημος πόλις τοῦ μεσαίωνα καὶ ἔδρα τῶν Παλαιολόγων, δεσποτῶν τοῦ Μωρέως. Σώζονται ἐπι αὐτόθι ἀξιολόγοι ναοὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης.—*Γεωργίτσιον*, ἐπὶ τοῦ Ταυγέτου.—*Βρουλιᾶς*, πρὸς Β. τῆς Σπάρτης, παρὰ τὴν ἀρχαίαν «Σελλασίαν». — *Ἀράχωβα καὶ Βρέσθυνα*, ὑπὸ τὸν Πάρνωννα.—*Γεράκι*, ΝΑ. τῆς Σπάρτης, μετὰ λειψάνων βυζαντινῆς τέχνης.—*Κροκεῖαι* (2), πρὸς Ν.

1) Ἡ ἐπαρχία *Γυθείου* περιλαμβάνει τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Ταυγέτου (ἀνατολικὴ Μάνη. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ *Γύθειον* (7), παρὰ τὰ εἰρεπία τῆς ἀρχαίας πόλεως. Εἶνε ἐπίγειον τῆς Σπάρτης μεθ' ἧς συνδέεται δι' ἀμαξιτῆς ὁδοῦ.—*Πολυάραβος*, χωρίον, παρ' ὃ εἰ Λάκωνες ἀπέκρουσαν γενναίως τὸν Ἰμβραήμ (1826).

2) Ἡ ἐπαρχία *Οἰτύλου* περιλαμβάνει τὸ δυτικὸν ἀπόκλιμα τοῦ Ταυγέτου (δυτικὴ Μάνη). Πρωτ. εἶνε ἡ *Ἀρεόπολις* (κ. Τσίμεθα), ἀνωθεν τοῦ ὄρου Λιμενίου.—*Οἰτύλος* καὶ *Καρθαμύλη*, ἀρχαῖαι κῶμαι.

4) Ἡ ἐπαρχία *Ἐπιδραύρου Διμηρᾶς* περιλαμβάνει τὴν χερσονήσον τοῦ Πάρνωνος. Πρωτ. εἶνε εἰ *Μολαοί*, ἀνωθεν τῆς πεδιάδος τῆς Λεύκης ἔχουσα ἐπίγειον ἐν τῷ Λακωνικῷ τὴν *Ἐλαίαν*.—*Νεάπολις* (κ. Βάτικα), κώμη ναυτικὴ παράγουσα ἄφθονα κρόμμυα.—*Μονεμβασιά*, ἐπὶ νησιῶδες τῆς ἀνατολ. ἀκτῆς, μεθ' ἧς ἐνοῦται διὰ γεφύρας. Ἦνυσε κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους ὡς ὄχυρὰ πόλις καὶ διασώζει σπουδαῖον βυζαντινὸν ναόν. Βορειότερον ταύτης ἔκειτο ἡ πόλις *Ἐπίδαυρος Διμηρᾶ*, ἐξ ἧς τὸ νῦν ὄνομα τῆς ἐπαρχίας.

ε) Νομὸς Ἀρκαδίας

(167 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας κεῖται ἐν τῷ μέσῳ περίπου τῶν λοιπῶν νομῶν τῆς Πελοποννήσου, δρεχόμενος μόνον ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Φυσικὰ ἔρια διαγράφονται ΒΑ ὑπὸ τοῦ Λυρκείου, Ἀρτεμισίου καὶ Παρθενίου, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Πάρνωνος καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ Ταυγέτου καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Τετραγίου, τοῦ Λυκαίου, τοῦ Ἀλφειοῦ ποταμοῦ καὶ τοῦ παραποτάμου αὐτοῦ Ἐρυμάνθου.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Ἀρκαδίας διαιρεῖται εἰς 4 ἑπαρχίας: 1) Μαντινείας, 2) Μεγαλοπόλεως, 3) Γορτυνίας καὶ 4) Κυνουρίας.

1) Ἡ ἑπαρχία **Μαντινείας** ἐκτείνεται εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Τριπολις** (15), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μαινάλου καὶ ἐν ὄροπεδίῳ. Ἐπὶ τῆς τουρκοκρατίας ἦτο πρωτ. ἕλης τῆς Πελοποννήσου, ἐκυριεύθη δὲ ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν (28 Σεπτεμβρίου 1821). Καταστραφεῖσα μετὰ ταῦτα κατὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραῆμ ἐπανεκτίσθη μετὰ τὴν ἔδρουσιν τοῦ ἑλληνικοῦ βασιλείου. Ἔχει νῦν διομηχανίαν ὑφαντουργίας καὶ σιδηρουργίας, διέρχεται δὲ διὰ ταύτης ὁ ἐκ Κορίνθου εἰς Καλάμας σιδηρόδρομος.— **ΝΑ.** τῆς Τριπόλεως ἔκειτο ἡ **Τεγέα**, ἐνταῦθα δὲ κατὰ τὴν ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν ἡ πολίχνη **Κίκλη** (παρὰ τὸ χωρίον Πιαλί). Ἐτέρα ἀρχαία πόλις πρὸς **Β.** τῆς Τεγέας ἦτο ἡ ὄχυρά **Μαντινεία**, παρ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Ἐπικμεινώνδας (362 π.Χ.).— **Δεβίδιον**, πρὸς **Β.**—**Βαλιέτσι**, **ΝΑ.** τῆς Τριπόλεως, ὄνομαστὸν χωρίον διὰ τὴν πρώτην νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν (1821).—**Καλτεζαί**, πρὸς **Ν.**, παρ' ἧς ἡ μονὴ τῶν Καλτεζῶν, ἐνθα συνῆλθε κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν ἡ πρώτη γερουσία τῆς Πελοποννήσου.

2) Ἡ ἑπαρχία **Μεγαλοπούλεως** περιλαμβάνει τὸ **ΝΔ.** μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Μεγαλόπολις** (κ. Σινάνον, 2), αὐ μακρὰν τῆς ἀρχαίας Μεγάλης πόλεως. Ἡ πάλαι Μεγαλόπολις ἐδρύθη τῷ 371 π.Χ. ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων τοῦ παραποτάμου τοῦ Ἀλφειοῦ Ἐλισσόντος διὰ συνοικισμοῦ πολλῶν ἀρχαδικῶν κωμῶν. Ἦτο πατὴρς τοῦ Φιλοποίμενος καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Πολυδίου, εἶχε δὲ τὸ μέγιστον πάντων τῶν θεάτρων τῆς Ἑλλάδος.— **Λεοντάριον** πρὸς **Ν.**—**Ἰσαρι**, πρὸς **Δ.**, παρὰ τὴν ἀρχαίαν **Δυκόσουραν**.

3) Ἡ ἑπαρχία **Γορτυνίας** περιλαμβάνει τὴν βορειοδυτικὴν ὄρεινὴν χώραν. Πρωτ. εἶνε ἡ **Δημητσάνα** (2), ἐπὶ βουνοῦ ἐκτισμένη, πατὴρς τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γρηγορίου τοῦ Ε', ὃν ἀπηγχόδισαν οἱ Τούρκοι τῷ 1821, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Πατρῶν Γερμανοῦ, τοῦ ὑψώξαντος τὴν σημαίαν τῆς ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως. Ἡ ἐνταῦθα κατασκευαζομένη πυρτίτις ἐχρησίμεισε πολὺ κατὰ τὸν ἑρδὸν ἡμῶν ἀγῶνα.— **Καρούταινα**,

πρὸς Ν. καὶ παρὰ τὸν Ἄλφειον, σπυδαῖον φραγκικὸν φρούριον.
— Ὑψοῦς (κ. Στεμνίτσα 2). — **Δαγκάδια** (4), βορειότερον. — **Κοντοβάζαινα**, πέραν τοῦ Λάδωνος. — **Βυτίνα**, πρὸς τὸ Μαίναλον, ἔχουσα δασαναομικὸν σταθμὸν.

Ἡ ἐπαρχία **Κυνουρίας** (κ. Τσακωνιά) περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν Κυνουρίαν, ἣτις ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Πάρωνος καὶ τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Κωμοπόλεις ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Λεωνίδιον** (5), ἀπέχον ἡμίσειαν ὥραν τοῦ Ἀργολικοῦ. Ἐνταῦθα ὡς καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις τῆς ἐπαρχίας, ὁμιλεῖται ἡ τσακωνικὴ διάλεκτος. ἦτις εἶνε καθωμιλουμένη ἑλληνικὴ περιέχουσα καὶ τινὰς ἀρχαίους ὁμοιομορφίας. — **Κοσμάς** πρὸς Ν. — Ἄστρος, παραλία κώμη καὶ Ἅγιος Ἰωάννης, ἐνθα συνῆλθεν ἡ ἐν Ἄστρει λεγομένη δευτέρα ἐθνικὴ συνέλευσις τῶν Ἑλλήνων (τῷ 1823) — Ἅγιος Νικόλαος (Καστρί) καὶ Ἅγιος Πέτρος (4 1[2]), ἐπὶ τοῦ Πάρωνος. — **Δολιανά**, ὀνομαστὸν χωρίον διὰ τὰς νίκας τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων (1821).

Συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου. — Ἡ συγκοινωνία τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη διὰ σιδηροδρομῶν καὶ ὁδῶν. Μόνον διὰ τοῦ νομοῦ Λακωνίας δὲν διέρχεται σιδηροδρομικὴ τις γραμμὴ, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς διακρίνονται αἱ ἐξῆς: ἐκ τῆς Κορίνθου, ἐνθα φθάνει ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τοῦ σιδηροδρόμου — Πειραιῶς — Ἀθηνῶν — Πελοποννήσου, ἀρχονται δύο γραμμαί, ὧν ἡ μὲν τελευτᾷ εἰς τὰς Καλάμας καὶ τὸ Νησίον, ἡ δὲ εἰς τὸν Πύργον καὶ τὴν Ὀλυμπίαν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πύργος ἐνοῦται μετὰ τῆς πρώτης γραμμῆς παρὰ τὸ χωρίον Μελιγαλᾶ τῆς Μεσσηνίας. Οὕτω δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἐν Πελοποννήσῳ τρεῖς γραμμάς, ἐνοῦσας τὰς κάτωθι πόλεις καὶ κυριώτερα χωρία.

1) Κόρινθος — Νεμέα — Ἄργος — **Ναύπλιον**. — Μύλοι. — Ἀγλαδόκαμπος — Τρίπολις — Λεοντάριον — Μεγαλόπολις — Ἰσκρι — Διαβολίτσιον — Μελιγαλᾶ — Μεσσοποταμία — Θουρία — **Καλάμαι** — **Καλάμαι** — **Νησίον**.

2) Κόρινθος. — Κιάτον — Ξυλόκαστρον — Ἀκράτα — Διακοφτόν — Αἴγιον — Πάτραι — Κάτω Ἀχαΐα — Μανωλάδα — Λεχαινά — Καβάσιλα — Γαστούνη — Ἀμαλιάς — Πύργος — Πύργος — Ὀλυμπία — Διακοφτόν — Καλάβρυτα, Καβάσιλα — Βαρθολομίδον — Κυλλήνη. Πύργος — Κατάκωλον

3) *Πόρος*—*Κυπαρισσία*—*Μελυγαλά*.

Ἐπιπέλοια ἔτι ἐκτελοῦν ἐκ Πειραιῶς τὸν γῦρον τῆς Πελοποννήσου προσεγγίζοντα εἰς πάντας τοὺς λιμένας. Οἱ ἐμπορικώτατοι λιμένες μετὰ τὰς Πάτρας εἶνε τὸ Αἴγιον, τὸ Κατάκωλον, αἱ Καλάμαι καὶ τὸ Γύθειον.

IV ΝΗΣΟΙ

Αἱ εἰς τὴν Παλαιάν Ἑλλάδα ἀνήκουσαι ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶνε αἱ ἑξῆς: 1) Αἱ παράκτιαι νῆσοι τῆς Πελοποννήσου, 2) αἱ νῆσοι τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, 3) αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους (Κυκλάδες, Εὐβοία καὶ βόρειαι Σποράδες) καὶ 4) αἱ Ἴονιοι νῆσοι.

Αἱ σπουδαιότεραι παράκτιαι νῆσοι τῆς Πελοποννήσου εἶνε ἡ *Σφακτηρία*, αἱ *Ἰουῦσαι*, αἱ *Σπέτσαι*, ἡ *Υδρα* καὶ ὁ *Πόρος*. Τούτων τὰς μὲν δύο πρώτας εἶδομεν ἐν τῷ νομῷ Μεσσηνίας, τὰς Σπέτσας καὶ Ὑδραν ἐν τῷ νομῷ Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας, τὸν δὲ Πόρον ὡς καὶ τὰς νήσους τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, Αἴγιναν καὶ Σαλαμίνα, εἶδομεν ἐν τῷ νομῷ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας.

Αἱ Κυκλάδες, ἡ Εὐβοία καὶ αἱ Σποράδες, αἴτινες κεῖνται ἐν τῷ Αἰγαίῳ Πελάγει, ἀποτελοῦσι δύο νομοὺς, τὸν τῶν Κυκλάδων καὶ τὸν τῆς Εὐβοίας. Αἱ δὲ Ἴονιοι νῆσοι, αἴτινες κεῖνται ἐν τῷ Ἰωνίῳ πελάγει ἐσχημάτιζον ἀπὸ τοῦ 1800—1853 ἴδιον κράτος ἐξαρτώμενον ἐκ τῆς Ἀγγλίας ἐκαλοῦντο δὲ καὶ *Ἐπτάνησος* ἐκ τῶν 7 κυρίων νήσων (Κερκύρας, Παξῶν, Λευκάδος, Κεφαλληνίας, Ἰθάκης, Ζακύνθου καὶ Κυθήρων). Αὗται πλὴν τῶν Κυθήρων (ὕπαγομένων εἰς τὸν νομὸν Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας καὶ τῆς Λευκάδος, ὑπαγομένης εἰς τὸν νομὸν Πρεβέζης, ἀποτελοῦσι τρεῖς νομοὺς τῆς Ἑλλάδος, α') τὸν τῆς Κερκύρας, β') τὸν τῆς Κεφαλληνίας καὶ γ') τὸν τῆς Ζακύνθου,

Νομὸς Κυκλάδων.

(130 χιλ. κατ.)

ὑπὸ τὸ ὄνομα *Κυκλάδες* καλεῖται συστάς νήσων τοῦ Αἰγαίου αἴτινες εἶνε λείψανα χώρας καταβυθισθείσης εἰς προϊστορικοὺς χρόνους. Σπουδαιότεραι τούτων εἶνε αἱ ἑξῆς:

Ἄνδρος, Τήνος, Κέα, Κύθνος, Σέριφος, Σῦρος, Μῆλος, Ρήγεια, Δήλος, Σίφνος, Κίμωλος, Νάξος, Ἴος, Ἀμοργός,

Σίκινος, Φαλέγανδρος, Πάρος, Ἀντίπαρος, Θήρα, Θηρασία Ἀνάφη.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους — Αἱ Κυκλάδες ἔχουν ἔδαφος ἐν γένει ὀρεινὸν καὶ πετρώδες, μόνον δὲ αἱ μεγαλύτεραι ἐξ αὐτῶν ἔχουν τινὰς κοιλάδας καὶ πεδιάδας. Τὸ ὕψιστον ὄρος εἶνε τὸ *Δρίον* (Ἰσοῦφες τῆ Ὑμητῆ) ἐν Νάξῳ, ἣτις εἶνε ἡ μεγίστη καὶ εὐφορωτάτη τῶν Κυκλάδων.

Προϊόντα. — Ἐνεκα τοῦ ὀρεινοῦ ἐδάφους τρέφονται πολλὰ ζῆα καὶ κατασκευάζεται ἐξαίρετος τυρὸς. Φυσικὰ δὲ προϊόντα εἶνε *ἔλαιον καὶ οἶνος*, ἐν δὲ ταῖς μεγίσταις καὶ *ἐσπεριδοειδῆ*. Τινὲς ἔχουσι καὶ διάφορα ὀρυκτὰ προϊόντα.

Ἀσχολίαι τῶν κατοίκων. — Οἱ κάτοικοι τῶν Κυκλάδων ὅπως καὶ τῶν λοιπῶν νήσων, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ναυτιλίαν καὶ τὴν ἀλιείαν.

Αἱ νῆσοι κατὰ μέρος. — Ἡ *Ἄνδρος* (17 χιλ. κατ.), εἶνε ἡ βορειότερα τῶν Κυκλάδων καὶ ἡ δευτέρα κατὰ τὸ μέγεθος, ἔχει ὠραίας κοιλάδας μετὰ παντοίων ὀπωροφόρων δένδρων, κύριον δὲ προϊόν αὐτῆς εἶνε τὰ λεμόνια. Ἡ νῆσος ἔχει ἔτι ἀρμαίαν ναυτιλίαν.

Ἡ *Τήνος* (12 χιλ. κατ.) χωρίζεται ἀπὸ τῆς Ἄνδρου διὰ στενοῦ πορθμοῦ πλήρους σκοπέλων ἔχει πολλὰ λατομεῖα μαρμάρων (περὶ τὰ 26 εἶδη, ὧν ὀνομαστὸς εἶνε ὁ *ὀφίτης*).

Ἡ *Μύκονος* (1 1/2 χιλ. κατ.) κεῖται νοτιανατολικώτερον καὶ εἶνε πετρώδης, παράγει δὲ ἐξαίρετον μαλακὸν τυρὸν.

Ἡ *Σῦρος* (27 χιλ. κατ.) εἶνε μικροτέρα τῶν προηγουμένων, ἀλλ' ἐπισημοτάτη ὡς ἐκ τῆς θέσεως καὶ τοῦ λιμένος αὐτῆς.

Ἡ *Ἀῆλος* καὶ ἡ *Ρήνεια* κεῖνται μετὰ τῆς Μυκόνου καὶ τῆς Σύρου, εἶνε δὲ νησιδία ἀκατοίκητα, πάλαι ὁμως σπουδαιότατα ἡ *Ἀῆλος* ἰδίᾳ κατεῖχε τὴν πρώτην θέσιν μετὰ τῶν Κυκλάδων, ἔνεκεν ἀρχαιοτάτης λατρείας τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τῆς Ἀρτέμιδος, αἵτινες κατὰ τὴν παράδοσιν ἐγεννήθησαν ἐνταῦθα. Σῶζονται ἐνταῦθα σπουδαῖαι ἀρχαιότητες τῆς ἱερᾶς περιοχῆς τοῦ ναοῦ.

Ἡ δὲ *Ρήνεια* πάλαι ἐχρησίμευεν ὡς νεκροταφεῖον τῶν *Δηλίων* διότι δὲν ἐπετρέπετο ἡ ταφὴ ἐν *Δήλῳ*.

Ἡ μεγίστη καὶ εὐφορωτάτη *Νάξος* (17 χιλ. κατ.) ἔχει σχῆμα ραμβροειδές. Παράγει οἶνον, ἔλαιον, ἐσπεριδοειδῆ (ἰδίως κίτρα) καὶ

τυρόν. Πλούσιον προϊόν αὐτῆς εἶνε τὸ ὄρυκτον **σμύρις** (πέτρα σκληροτάτη χρησιμεύουσα πρὸς λείανσιν τῶν μετάλλων, λίθων κλπ).

Ἡ **Πάρος** (8 1/2 χιλ. κατ.) κεῖται ἀμέσως πρὸς Δ. τῆς Νάξου καὶ εἶναι ὀνομαστὴ διὰ τὸ Πάριον μάρμαρον (λυχνίτης).

Ἡ Ἐ**ντίπαρος** (κ. Ὠλιάρος) εἶνε μικρὰ νῆσος ἔχουσα μέγα σπήλαιον σταλακτικῶν, εἰς τὸ ὁποῖον δυσκόλως εἶνε δυνατόν νὰ κατέλθῃ τις.

Ἡ **Κέα** (π. Κέως, 4 χιλ. κατ.) ἔχει σχῆμα ὄρειδές καὶ κεῖται ΝΑ. τοῦ Σούνιου· παράγει καλὸν οἶνον καὶ θαλάσσους.

Ἡ **Κύθνος** (3 χιλ. κατ.), νοτιώτερον κειμένη, ἔχει θερμὰς πηγὰς.

Ἡ **Σέριφος** (2 1/2 χιλ. κατ.) ἔχει ὄρυχεῖα σιδήρου.

Ἡ **Σίφνος** (4 χιλ. κατ.) πάλαι εἶχε χρυσορυχεῖα· νῦν οἱ κάτοικοι ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὴν ἀγγειοπλαστικὴν.

Ἡ **Μῆλος** (5 1/2 χιλ. κατ.) κατέχει τὸ ΝΑ. ἄκρον τῆς συστάδος καὶ εἶνε ἡφαιστειογενής. Ἀποτελεῖται δὲ ἐκ δύο τμημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποῶν εἰσδύει εὐρὺς λιμὴν ἀσφαλέστατος. Παράγει θεῖον, στυπτηρίαν, μολόπετρας, ἔτι δὲ καὶ οἶνον.

Ἡ **Κίμωλος** (2 χιλ. κατ.) εἶνε γνωστὴ διὰ τὴν λευκὴν κιμωλίαν γῆν.

Ἡ **Φολέγανδρος** καὶ ἡ **Σίκιμος** εἶνε μικρὰι τραχεῖαι νῆσοι, παράγουσαι οἶνον.

Ἡ **Θήρα** (κ. Σαντορίνη, 11 χιλ. κατ.) εἶνε νῆσος ἡφαιστειογενής, ἔχουσα σχῆμα μηνοειδές· τὸν πρὸς Δ. ἐστραμμένον κόλπον αὐτῆς κλείει ἡ νησίς **Θηρεσία** μετὰ τοῦ Ἄ**σπρονησίου**. Ἡ οὕτω κλειομένη θαλασσία λεκάνη ἀποτελεῖ γιγάντιον κρατῆρα παλαιῶ ἡφαιστείου. Ἐν τῇ λεκάνῃ ταύτῃ ἀνέδυσαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς διάφοροι νησιῶδες (ἡ παλαιὰ Καῦμένη, ἡ μικρὰ Καῦμένη καὶ ἡ νέα Καῦμένη)· παρὰ τὴν νέαν Καῦμένην συνέβησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας Γεωργίου Α' (1886—1890), ἐκρήξεις καθ' ἃς ἐσχηματίσθη κρατῆρ ὀνομασθεὶς «Γεώργιος». Τελευταία ἐκρήξις εἶνε ἡ τοῦ ἔτους 1925. Κατὰ ταύτην ἡ νέα Καῦμένη καὶ μικρὰ Καῦμένη ἠνῶθησαν, οὕτως ὥστε ἀπετελέσθη μία νησίς. Κύρια προϊόντα τῆς νήσου εἶνε ἡ θηραϊκὴ γῆ (κ. πορσελάνη) καὶ οἶνος.

Ἡ Ἰ**ος** (2 χιλ. κατ.) κεῖται πρὸς Β. τῆς Θήρας καὶ ἔχει ὄρατον λιμένα.

Ἡ Ἄμοργός (3 χ.κ.) εἶνε ἡ ἀνατολικωτάτη νῆσος τῆς παλ. Ἑλλάδος παράγουσα οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Ἡ δὲ Ἀνάφη μικρὰ καὶ ἀσήμντος, εἶνε ἡ νοτιανατολικωτάτη τῶν Κυκλάδων,

Ἐπαρχίαι πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Κυκλάδων περιλαμβάνει 7 ἐπαρχίας 1) Σύρου, 2) Ἄνδρου, 3) Τήνου, 4) Νάξου, 5) Κέας, 6) Μήλου, καὶ 7) Θήρας.

1) Ἡ ἐπαρχία Σύρου περιλαμβάνει τὰς νήσους Σῆρον, Μύκονον, Δῆλον, Ρήνειαν, καὶ τινὰ ἄλλα νησίδια ἀκατοίκητα. Πρωτ. αὐτῆς καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Ἐρμούπολις (21|2) (κ. Σύρος), ἐκτισμένη περὶ τὸν εὐρὺν καὶ ὠραῖον λιμένα τῆς νήσου Σύρου. Ἐχει ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικὸν καὶ βιομηχανίαν. Ἄνωθεν ταύτης εἶνε ἡ Ἄνω Σῦρος (2 1|2) κατοικουμένη ὑπὸ Ἑλλήνων τοῦ δυτικοῦ δόγματος (κ. Φραγγοσυριανοί).

Ἡ Μύκονος κεῖται ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου.

2) Ἡ ἐπαρχία Ἄνδρου σύγκειται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἔχει πρωτεύουσαν τὴν Ἄνδρον, κειμένην ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας, ἐνῶ ἡ ἀρχαία ὁμώνυμος ἔκειτο ἐπὶ τῆς δυτικῆς.— Ἀποικία, χωρίον παρ' ὃ ὑπάρχουσι περίφημα ἱαματικὰ ὕδατα.— Κόρθιον καὶ Γαύριον, παράλια κῶμαι.

3) Ἡ ἐπαρχία Τήνου σύγκειται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ ἔχει πρωτ. τὴν Τήνον (2 1|2), κειμένην ἐπὶ τῆς νοτίας παραλίας. Παρὰ ταύτην εἶνε ὁ περίφημος ναὸς τῆς «Εὐαγγελιστρίας», εἰς ὃν συρρέουσι προσκυνηταὶ κατὰ χιλιάδας ἐκ τε τῆς δούλης καὶ τῆς ἐλευθέρης Ἑλλάδος. Ἐν τοῖς χωρίοις τῆς νήσου κατοικοῦσι καὶ χριστιανοὶ τοῦ δυτικοῦ δόγματος, ὑπάρχει δὲ καὶ μονὴ καλογραιῶν λετὰ παρθεναγωγείου.

4) Ἡ ἐπαρχία Νάξου περιλαμβάνει τὰς νήσους Νάξον, Πάρον καὶ Ἀντίπαρον, Πρωτ. εἶνε ἡ Νάξος 2) κατὰ τὴν ΒΔ. παραλίαν τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἄλλαι σπουδαῖαι κῶμαι τῆς νήσου εἶνε ἡ Ἀπειρανθός, τὸ Χαλκὶ καὶ ἡ Κορωνίς (κ. Κωμιακή). Παρὰ τὴν Κορωνίδα εἶνε τὰ σμυριδιωρυχεῖα. Ἐν δὲ τῇ Πάρῳ κῶμαι ἀξιοὶ λόγου εἶνε ἡ Πάρος (2) (Παροικία) καὶ ἡ Νάουσα.

5) Ἡ ἐπαρχία Κέας ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κέας, Κύθνου καὶ Σερίφου. Πρωτ. εἶνε ἡ Κέα (3 1|2), (π. Ἰουλις), ἐν τῷ μέσῳ

τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἐν τῇ Κύθῳ εἶνε αἱ κῶμαι **Κύθνος** καὶ **Δρυοπίς**. Ἐν τῇ Σερίφῳ ἢ **Σέριφος** (1 1)2).

Ἡ ἐπαρχία **Μήλου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Μήλου, Κιμώνου, Σίφνου, Φολεγάνδρου, Σικίνου καὶ τινων ἄλλων νησίδων ἀκατοικήτων. Πρωτ. εἶνε ἡ **Μήλος** (κ. Πλάκα) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου. Παρὰ ταύτην ἐκ τῶν ἀνασσα φέντων τάφων τῆς ἀρχαίας Μήλου εὐρέθη τὸ περίφημον ἄγαλμα τῆς «Ἀφροδίτης τῆς Μήλου» κείμενον νῦν ἐν τῷ Λούβρῳ τῶν Παρισίων.

Ἐν τῇ Κιμῳῳ κεῖται ἡ **Κιμωλος**(2), ἐν τῇ Σίφνῳ ἢ **Ἀπολλωνία**, καὶ ἡ **Ἀρτεμιῶν** καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς, ἐν Φολεγάνδρῳ καὶ Σικίνῳ, ὁμώνυμα χωρία.

Ἡ ἐπαρχία **Θήρας** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Θήρας, Θηρασίας, Ἴου, Ἀμοργοῦ, Ἀνάφης καὶ τινων ἄλλων ἀσημάντων νησίδων. Πρωτ. εἶνε ἡ **Θήρα** (κ. Φηρὰ) ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου. Ἔτεροι κῶμαι τῆς αὐτῆς νήσου εἶνε ἡ **Οἶα**, ὁ **Πύργος** καὶ τὸ **Ἐμπόριον**. Ἐν τῇ Ἴφ εἶνε ἡ **Ἴος** (2), ἐν τῇ Ἀμοργῷ ἢ **Ἀμοργός** (κ. Χώρα ἢ Κάστρον) καὶ ἐν τῇ Ἀνάφῃ ὁμώνυμον χωρίον.

β') Νομὸς **Εὐβοίας**.

(165 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς **Εὐβοίας** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου **Εὐβοίας** καὶ τῶν Βορείων Σποράδων.

Θέσις.—Ἡ μακρὰ νήσος **Εὐβοία** (150 χιλ. κατ.) ἐκτείνεται ἀπέναντι καὶ κατὰ μῆκος τὴν βορειανατολικῆς ἀκτῆς τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Ἡ μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Στερεᾶς στενὴ θάλασσα καλεῖται **Εὐβοϊκὸς κόλπος**, ὅστις στενεύεται πρὸς τὴν Βοιωτιάν καὶ σχηματίζεται ὁ πορθμὸς **Εὐβοίου**, γνωστὸς ἐκ τῆς σχηματιζομένης ἐνταῦθα καλιρροίας.

Ὅριζόντιος διαμελισμὸς.—Ἡ **Εὐβοία** κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους αὐτῆς εἶνε εὐρυτέρα, κατὰ δὲ τὰ ἄκρα στενωτέρα. Πρὸς Β. τελευτᾷ κατὰ ἀκρωτήρια **Κήναιον** (Λιθάθα), ἐν τῷ Μαλιακῷ κόλπῳ καὶ **Ἀρτεμισίον**, τὸ βορειότατον τῆς **Εὐβοίας**, γνωστὸν διὰ τὴν παρὰ τοῦτο γενομένην ναυμαχίαν μεταξὺ Ἑλλή-

νων και Περωων (480 π.Χ.). Πρὸς Ν. δὲ τελευτᾷ ἀπέναντι τῆς Ἐνδρου κατὰ τὸ ἀκρωτήριο **Καφηρέα** (κ. Κάβοντρο).

Μεταξὺ τῆς νοτίας Εὐβοίας καὶ τῆς Ἀττικῆς σχηματίζονται αἱ νησιδὲς **Πεταλῖαι**.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους — Ἡ Εὐβοία εἰς προϊστορικοὺς χρόνους ἦτο ἠνωμένη μετὰ τῆς Σιτερεᾶς Ἑλλάδος, διὰ τοῦτο καὶ τὰ ὄρη τῆς νήσου εἶνε συνέχεια τῶν ὀρέων ταύτης. Ἐν τῷ μέσῳ περὶπου τῆς Εὐβοίας ὑψοῦνται τὸ ὑψιστον **Δίωφον** (1475 μ. κ. Δέλφι), ἐξ ἧς ἐκπέμπονται διάφοροι κλάδοι. Ἐν τῇ βορείᾳ Εὐβοίᾳ ὑψοῦται τὸ **Μάκιστον** (κ. Κανδηλι) καὶ τὸ **Τελέθειον**, ἀποτόμως καταπίπτοντα εἰς τὸν Εὐβοϊκόν. Κατὰ δὲ τὴν νοτίαν Εὐβοίαν ἀκολουθεῖ μακρὰ ἄλυσος, ἧς τὸ νοτιώτατον ὄρος Ὀχη, τελευτᾷ κατὰ τὸν Καφηρέα.

Αἱ κυριώτεραι τῶν πεδιάδων τῆς νήσου εἶνε τὸ **Ληλάντιον** πεδῖον (κ. τῆς Χαλκίδος) πρὸς τὸν Εὐβοϊκόν καὶ ἡ τῆς **Ἰστιαίας** (κ. τοῦ Ἐηροχωρίου) πρὸς Β. καὶ ἀπέναντι τῆς Φθιώτιδος.

Ποταμοί. — Ἡ Εὐβοία ἔχει μικροὺς τινὰς ποταμοὺς, ἔχοντας πάντοτε ὕδωρ. Ὁ μακρότερος εἶνε ὁ χεῖμαρος **Δήλαντος** (κ. τοῦ Βασιλικοῦ), διαρρέων τὸ Ληλάντιον πεδῖον,

Φύσις τοῦ ἐδάφους. — **Προϊόντα**. — Ἡ μέση καὶ βορεία Εὐβοία εἶνε δασώδης καὶ εὐφορᾶς. Παράγει δὲ γενικῶς **οἶνον**, **ξύλειαν** καὶ **ρητίνην**. Τρέφει ζῆα ἐν οἷς καὶ **βοῦς** (ἐξ οὗ τὸ ὄνομα Εὐβοία), ἔχει δὲ καὶ πλοῦτον ὀρυκτῶν (μάρμαρα, λιθάνθρακες, λευκόλιθος).

II. Αἱ Βόρειοι Σποράδες νῆσοι.

Αἱ βόρειοι Σποράδες (10 χ. κ.) κείνται πρὸς Β. τῆς Εὐβοίας καὶ πρὸς Α. τῆς Θεσσαλίας. Αἱ κυριώταται τούτων εἶνε ἡ **Σκιάθος**, ἡ **Σκόπελος**, ἡ **Διαδρόμια** (π. Ἴκος¹⁾) καὶ ἡ **Σκύρος**. Εἶνε ὄρειναι καὶ τραχεῖαι ἔχουσιν ὅμως δάση καὶ παράγουσιν οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

Ἐπαρχίαι, πόλεις, κῶμαι. — Ὁ νομὸς Εὐβοίας ἀποτελεῖ-

1) Ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὀνομάσθη ἐσφαλμένως ἡ νῆσος αὕτη Ἄλό-νησος.

ται ἐκ 4 ἐπαρχιῶν 1) Χαλκίδος, 2) Ἰστιαίας, 3) Καρυστίας καὶ 4) Σκοπέλου.

Ἡ ἐπαρχία **Χαλκίδος** περιλαμβάνει μέρος τῆς Εὐβοίας ἀπὸ τῆς Δίρφους μέχρι τοῦ Τελεθρίου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Χαλκίς** (17 1|2), ἀρχαία πόλις κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦ Εὐρίπου, ἐφ' οὗ σιδηρᾶ κινητὴ γέφυρα. Ἡ πόλις ἔχει βιομηχανικὰ καταστήματα, — **Ἐρετρία** ἢ **Νέα Ψαρά**, ἀπέναντι τοῦ Ὠρωποῦ, ἐπὶ τῆς ἀρχαίας Ἐρετρίας, συνοικισθεῖσα ὑπὸ Ψαριανῶν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς νήσου αὐτῶν κατὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐνεκα τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Ψαριανῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ταύτην ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωσι (μετὰ τῆς νήσου Ψαρῶν) δύο βουλευτάς. Ἡ δ' ἀρχαιοτάτη Ἐρετρία, ἡ ὑπὸ τῶν Περσῶν καταστραφεῖσα, ἔκειτο ἀνατολικώτερον. — **Ψαχνά**, **Μαντοῦδι** καὶ **Ἀγία Ἄννα** πρὸς Β. — **Δίμνη** (3), κωμόπολις κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν.

Ἡ ἐπαρχία **Ἰστιαίας** κατέχει τὸ πρὸς Β. τοῦ Τελεθρίου μέρος τῆς νήσου. Πρωτ. ταύτης εἶνε ἡ **Ἰστιαία** (ἄλ. Ἐηροχώριον) (3), παρὰ τὸ εὐφορον πεδίων τῆς Ἰστιαίας, ὅπερ παράγει ἐκλεκτὸν σῖνον. Ἐπίγειον αὐτῆς εἶνε ὁ Ὠρεὸς (κ. Ὠρεοί), ἀρχαία πόλις ἐπὶ τῆς ἀρχαιοτάτης «Ἰστιαίας», ἣν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Περικλέους (446 π.Χ.). — **Αἰδηψός**, κατὰ τὸν Εὐβοϊκόν, παρ' ἣν περίφημοι λαματικαὶ πηγαί.

Ἡ ἐπαρχία **Καρυστίας** ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ ΝΑ. μέρους τῆς Εὐβοίας καὶ τῆς νήσου Σκύρου. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Κύμη** (4), μικρὸν ἀπέχουσα τοῦ Αἰγαίου. Παρὰ ταύτην κεῖνται τὰ ἀνθρακωρυχεῖα. — **Ἀύλωνάριον**, πρὸς Ν. — **Ἀλιβερίον**, παρὰ τὸν Εὐβοϊκόν, ἐξ οὗ ἐξάγεται πολὺς εἶνος. — **Κάρυστος** (2), ὑπὸ τὴν Ὀχθὴν καὶ παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κάρυστον, καθ' ἣν κῆποι κατάφυτοι ἐκ καρποφόρων δένδρων. **Σκῦρος** (3), ἐν τῇ ὁμωνύμῃ νήσῳ.

Ἡ ἐπαρχία **Σκοπέλου** ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Σκοπέλου, Σκιαθοῦ, Διαδρομίας καὶ τινῶν ἄλλων μικροτέρων. Πρωτ. εἶνε ἡ **Σκόπελος** (3 1|2), ἐπὶ τῆς ὁμωνύμου νήσου, καὶ γνωστὴ διὰ τὰ εὐχρημα ἀπίδια, ἃ παράγει. Ἄξια λόγου εἶνε ἡ **Σκιάθος** (3), ἐν τῇ ὁμωνύμῃ νήσῳ μετ' ἀσφαλοῦς λιμένος.

γ) Νομός Κερκύρας

(106 χιλ. κάτ.)

Ο νομός ούτος σύγκειται ἐκ τῶν νήσων Κερκύρας, Παξῶν καὶ μικρῶν τινῶν ἄλλων,

Ἡ μακρὰ νῆσος *Κέρκυρα*, κειμένη ἀπέναντι τῆς βορ. Ἡπέρου εἶνε ἡ πυκνότερον κατοικουμένη ἑλληνικὴ νῆσος (104 χ.κ.). Προσεγγίζει τὴν Ἡπειρον διὰ πορθμοῦ εὐρους 2 1)2 μίλις χιλιομέτρων καὶ τελευτᾷ πρὸς Ν. εἰς τὰ ἀκρωτήρια *Ἀμφίπαγον* (κ. Ἄσπρο) καὶ *Δευκίμμη*.

Τὰ ὄρη τῆς Κερκύρας εἶνε χαμηλὰ (βυσιστον ὁ *Παντοκράτωρ*) αἱ δὲ πεδιάδες αὐτῆς κατάφυτοι καὶ θελτικαὶ παράγουσαι οἶνον, ἔλαιον καὶ ὀπώρας.

ΒΔ. τῆς Κερκύρας κεῖνται αἱ νησιδὲς *Ἐρικούσα*, *Ὀθωνοὶ* καὶ *Μαθράκη*. Ἑλληνικὴ νῆσος εἶνε καὶ ἡ ἀπέναντι τῆς Αὐλώνος (Ἡπέρου) ἀκατοίκητος *Σάσω*, παραχωρηθεῖσα ἤδη εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Οἱ *Παξοὶ* (4) εἶνε δύο μικραὶ νῆσοι (Παξὸς καὶ Ἀντίπαξος) κείμεναι ἀπέναντι τῆς Ἡπειρωτικῆς πολίχνης *Πάργας*. Παράγουσα κυρίως ἔλαιον.

Ἐπαρχίαι, πόλεις καὶ κῶμαι.—Ὁ νομὸς Κερκύρας περιέχει 2 ἐπαρχίας: 1) Κερκύρας καὶ 2) Παξῶν.

Ἡ ἐπαρχία *Κερκύρας* συνίσταται ἐκ τῆς νήσου Κερκύρας καὶ τῶν ΒΔ. αὐτῆς κειμένων νησιδῶν. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Κέρκυρα* (20 κ. Κορφοί), ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς παραλίας καὶ κατὰ τὴν ἀρχαίαν «*Κέρκυραν*». Εἶνε πόλις ὠραία ἔχουσα φρούρια ἐνετικά, ἀνάκτορον βασιλικόν, σχολὴν ἐφεδρῶν ἀξιωματικῶν, τὸν τάφον καὶ ἀνδριάντα τοῦ πρώτου τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτου Ἰωάν. Καποδιστρίου κ. ἄ. Ὁ διασημότερος ναὸς τῆς πόλεως εἶνε ὁ τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος, ἐν ᾧ εὕρεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ ἁγίου. Προάστεια ἀξιόλογα εἶνε τὸ *Μαντούμι* καὶ ἡ τερπνὴ *Γαρίτσα*, παρ' ἣν ὑπάρχει ὠραία ἔπαυλις. — Πρὸς Ν. τῆς πόλεως καὶ παρὰ τὸ χ. *Γαστοῦρι* κεῖται τὸ «Ἀχιλλεῖον», ὠραιότατῃ ἔπαυλις, κτισθεῖσα ὑπὸ τῆς Αὐτοκρατείας τῆς Αὐστρίας Ἐλισσάβετ.

Ἄλλαι κῶμαι εἶνε ὁ Ποταμός, τὸ Σκριπερόν, ἡ Κοραϊάνα καὶ ἡ Δευκίμμη.

2) Ἡ ἐπαρχία Παξῶν ἀποτελεῖται ἐκ τῆς Παξοῦ καὶ Ἀντιπάξου. Ἡ κυρία νῆσος Παξὸς (κ. Παξοί) κατοικεῖται κατὰ μικρὰ χωρία καὶ ἔχει πρωτ. τὴν Γάγον.

δ) Νομὸς Κεφαλληνίας

(67 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς οὗτος ἀποτελεῖται ἐκ τῶν νήσων Κεφαλληνίας, Ἰθάκης καὶ τῶν νησιῶν Καλάμου, Καστοῦ καὶ Ἐχινάδων.

Ἡ Κεφαλληνία (60 χιλ. κάτ.) εἶνε ἡ μεγίστη νῆσος τῶν Ἰονίων. Ἐκ τῆς βορείας ἀκτῆς τοῦ κορμοῦ ταύτης ἐκτείνονται δύο χερσόνησοι, ἡ Ἐρισσος καὶ ἡ Παλική, καὶ ἡ μὲν Ἐρισσος ἐκτείνεται πρὸς Β., ἡ δὲ Παλική στρέφεται πρὸς Ν. Ὁ μεταξὺ τῆς Παλικῆς καὶ τοῦ κορμοῦ τῆς νήσου κόλπος καλεῖται τοῦ Διβαδίου.

Ἡ νῆσος εἶνε ὄρεινὴ, ὕψιστον ἐξ ὄρος εἶνε ὁ Αἶνος (1630 μ.) τὸ ὕψιστον τῶν Ἰονίων νήσων.

Ἰδιόρρυθμα φαινόμενα τῆς νήσου εἶνε: 1) χάσμα γῆς παρὰ τὴν ἀκτὴν καὶ οὐ μακρὰν τοῦ Ἀργαστολίου, εἰς ὃ βυθίζεται ρυαξ ἐρχόμενος ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ κινῶν ὑδρόμυλον, 2) θαθύταται τινες ὄρειναι λίμναι κατὰ τὴν ΝΑ. πλευρὰν (Ἄβυδος καὶ Ἀκωλη) καὶ 3) διαρκῆς κίνησις μεγάλου τινὸς λίθου ἐν τῷ νοτίῳ ἄκρῳ τῆς Παλικῆς, προσερχομένη ἐκ τῶν κινήσεων τῆς θαλάσσης (Κου νόπετρα).

Κύρια προϊόντα τῆς νήσου εἶνε οἶνος, ἔλαιον καὶ σταφίς.

Οἱ κάτοικοι τῆς Κεφαλληνίας εἶνε ἐπιτήδαιοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιχειρηματικώτατοι ἔμποροι. Ἀποδημοῦντες εἰς τὴν ἀλλοδαπήν πλουτοῦσι καὶ ἀποδεικνύονται πολλοὶ ἐθνικοὶ εὐεργέται.

Ἡ Ἰθάκη (5 χιλ. κατ.), ἡ πατρίς τοῦ ἥρωος τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου Ὀδυσσεὺς ἐκτείνεται ἀπέναντι τῆς Ἐρρίσου, μεθ' ἧς σχηματίζεται μακρὸς δίαυλος (κ. Κανάλι τῆς Ἰθάκης). Εἶνε τραχεῖα νῆσος ἔχουσα ὕψιστον ὄρος τὸ Νήριον (800, κ. Ἀνωγή). Παράγει οἶνον, ἔλαιον καὶ ἀμύγδαλα.

Οι Ἰθακήσιοι εἶνε ἐμπειρότατοι ναυτικοὶ καὶ ἐπιτήδευοι ἔμποροι.

Αἱ λοιπαὶ νησίδες κεῖνται πλησιέστερα τῆς Ἀκαρνανίας. Τούτων κατοικοῦνται αἱ βορειόταται, ἡ *Κόλαμος* καὶ ἡ *Καστός*.

Αἱ δὲ Ἐχινάδες κεῖνται παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἀχελώου. Ἡ εὐρυνομένη ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ ποταμοῦ πεδιάς προσεκρόλλησε πολλὰς νησίδας τούτων εἰς τὴν Στερεάν. Σπουδαιότερα τῶν Ἐχινάδων εἶνε ἡ *Ὄξεια*· παρὰ ταύτην συνεκροτήθη τῷ 1571 ναυμαχία μεταξὺ Ἰσπανίας καὶ τῆς Ἑνετίας ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Τουρκίας ἀφ' ἑτέρου, καθ' ἣν κατετροπώθη ὁ τρυφικὸς στόλος (ἡ καλουμένη ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου).

Ἐπαρχίαι πόλεις καὶ κῶμαι. — Ὁ νομὸς Κεφαλληνίας περιέχει 4 ἐπαρχίας, ὧν αἱ 3 κεῖνται ἐν τῇ νήσῳ Κεφαλληνία 1) Κρανναίας, 2) Πάλης, 3) Σάμης καὶ 4) Ἰθάκης.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κρανναίας** περιλαμβάνει τὸ ΝΑ. μέρος τῆς Κεφαλληνίας. Πρωτ. εἶνε τὸ *Ἀλγυστόλιον* (7 1|2), κατὰ τὸν ὁμώνυμον μικρὸν κόλπον οχηματιζόμενον κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Διβαδίου. Ἡ πόλις ἔχει ὠραίως οἰκοδομὰς καὶ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν ναυτικόν. Ἡμίσειαν ὥραν πρὸς Α. ἔκειτο πάλαι ἡ πόλις **Κράνιοι** (ἢ Κράνη). Ἄξιαι λόγου κῶμαι εἶνε *Δειλιανάτα*—*Φαρακλάτα*—*Βαλσαμάτα* (παρ' κεῖται ἡ μονὴ τοῦ Ἁγίου Γερασίμου, ἐνθα καὶ τὸ σεπτὸν αὐτοῦ λείψανον). — Ἡ *Διβαθώ*, περιοχὴ ὠραίων χωρίων κατὰ τὴν νοτιὰν πλευρὰν τῆς νήσου.

2 Ἡ ἐπαρχία **Πάλης** κατέχει τὴν Παλικὴν χερσόνησον Πρωτ. αὐτῆς εἶνε τὸ *Διξούριον* (4), ἀπέναντι τοῦ Ἀργυστολίου. Ἡμίσειαν ὥραν βορειότερον ἔκειτο ἡ ἀρχαία πόλις «Πάλη».

Ἡ ἐπαρχία **Σάμης** περιλαμβάνει τὸ ΒΑ. μέρος τῆς νήσου μετὰ τῆς χερσονήσου Ἐρίσσου. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ *Σάμη* (ἢ Αἰγιαλός). Βορειότερον ταύτης κεῖται ἡ περιοχὴ τῶν χωρίων *Πύλαρος*, ὧν κύριον εἶνε ἡ παραλία *Ἀγία Εὐφημία*, Ἐν τῇ Ἐρίσσῳ εἶνε ἡ Ἄσσοσ (μετὰ ἑνετικοῦ φρουρίου) καὶ τὸ *Φισκάρον*, βορειότατα.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἰθάκης** σύγκειται ἐκ τῶν νήσων Ἰθάκης, Κκλάμου, Κκαστοῦ καὶ τῶν Ἐχινάδων. Πρωτ. εἶνε ἡ *Ἰθάκη* (3)

(κ. Βαθύ), κειμένη κατά ασφαλέστατον λιμένα ἀμφιθεατρικῶς.

Αἱ κατοικοῦμεναι νησίδες Κάλαμος καὶ Καστὸς ἔχουσιν ὁμωνύμους κώμας.

ε') Νομὸς Ζακύνθου

(41 χιλ. κατ.)

Ὁ μικρότερος αὐτος νομὸς τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ὁμωνύμου νήσου καὶ τῶν νησίδων Στροφάδων.

Ἡ νήσος **Ζάκυνθος** κείται πρὸς Ν. τῆς Κεφαλληνίας καὶ πρὸς Δ. τῆς Ἡλίδος. Ἐχει σχῆμα τριγωνικὸν περίπου καὶ σχηματίζει πρὸς Ν. τὸν κόλπον τοῦ **Κερίου** Γυμνῆ ὄρσειρὰ κατέχει τὸ δυτικὸν τῆς νήσου, ἐν ἣ ὑψίστη κορυφὴ **Βραχιώνας**, ἑτέρα δὲ λοφοσειρὰ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν τελευτᾷ εἰς τὸ κατὰφυτον ὄρος **Σκοπὸς**. Τὸ λοιπὸν μέρος τῆς νήσου εἶνε πεδινὸν καὶ εὐφορώτατον, θάλλον ἐξ ἀμπέλων, ἐλαιῶν, ὀπωροφόρων δένδρων καὶ ἀνθέων, δι' ὃ ἡ νήσος ἐπονομάζεται «ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς».

Παράγει **σταφίδα**, **ὄλινον**, **ἐλαιον**, **ὀπώρας** ἔχει δὲ καὶ πηγὰς **πισσασφάλτου** κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Κερίου.

Ἡ νήσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν, εἰς τὴν μικρὰν βιομηχανίαν τῆν σαπωνωποιίας καὶ τὸ ἐμπόριον, διακρίνοντα δὲ ἐπὶ φιλομουσίᾳ.

Πόλεις καὶ κώμαι. — Ὁ νομὸς Ζακύνθου ἀποτελεῖ μίαν ἐπαρχίαν. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ζάκυνθος** (12), ἐπὶ τῆς ἀνατ. παραλίας, ἔνταυθα ὑπάρχει ὁ ναὸς τοῦ Ἁγ. Διονυσίου, ἐν ᾧ φυλάσσεται τὸ σεπτὸν λείψανον τοῦ Ἁγίου· εἶνε δὲ πατρὶς τοῦ ἔθνικοῦ ποιητοῦ Σολωμοῦ. Ἡ νήσος ἔχει πολλὰς κώμας καὶ χωρία. Ἀξιολογώτερα τούτων εἶνε τὸ **Μαχαιράδον**, τὸ **Γερακάριον**, τὸ **Κατρωτάριον** καὶ αἱ **Βολίμες**.

Συγοινωνία τῶν νήσων τῆς Παλ. Ἑλλάδος. — Ἡ σωγκοινωνία τῶν νήσων ἐκτελεῖται δι' ἀτμοπλοίων καὶ ἱστιοφόρων. Εἰδικαὶ ἀτμοπλοῖκαὶ γραμμαὶ ἐκ Πειραιῶς ἀναχωροῦσι διὰ **Σύρον** καὶ τὰς λοιπὰς Κυκλάδας. Ἐτέρα γραμμὴ πλέει εἰς **Κέρυστον**, **Κύμην** καὶ **Σκύρον**, διὰ δὲ τοὺς πρὸς τὸν Εὐβοϊκὸν λιμένας τῆς

Εὐβοίας χρησιμοποιοῦνται αἱ διὰ Βόλον ἀτμοπλοῖκαι γραμμαὶ προσεγγίζουσαι εἰς Ἐλιβέριον, Χαλκίδα, Δίμνην, Στυλίδα, Αἰδηψὸν (τὸ θέρος) καὶ Ὠρεὸν. Ἡ Εὐβοία ἔχει ἀμαξιτὰς ὁδοὺς, ἡ δὲ Χαλκίς συγκοινωνεῖ μετὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ διὰ σιδηροδρόμου.

Τινὰ ἐκ τῶν ἀτμοπλοίων ἐκ τοῦ Βόλου πλέουσι καὶ εἰς τὰ νήσους τῶν Βορείων Σποράδων, Σκιάθον, Σκόπελον, Διαδρόμιαν καὶ Σκῦρον.

Αἱ νῆσοι Κύθηρα καὶ Ζάκυνθος, συγκοινωνοῦσι μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἐκτελούντων τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου ἀτμοπλοίων. Αἱ δὲ λοιπαὶ Ἴονιοι νῆσοι δι' ἀτμοπλοϊκῶν γραμμῶν, αἵτινες ἐκ Πειραιῶς διέρχονται διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορινθοῦ καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, προσεγγίζουσαι δὲ εἰς τὴν Ἰθάκην εἰς διαφόρους λιμένας τῆς Κεφαλληνίας, εἰς τὴν Δευκάδα, εἰς τοὺς Παξοὺς καὶ εἰς τὴν Κέρκυραν.

Β'. ΝΕΑ ΕΛΛΑΣ

(66,000 τετραγ. χιλ. 2. 700.000)

Αἱ τῷ 1913 δι' ἀγῶνων καὶ αἵματος ἐλευθερωθεῖσαι ἑλληνικαὶ χῶραι ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ εἶνε αἱ ἐξῆς: 1) Ἡπειρος 2) Βορεία Θεσσαλία, 3) μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας, 4) πολλαὶ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Κέρδος ἐκ τοῦ παγκοσμίου πολέμου εἶνε καὶ ἡ Δυτικὴ Θράκη.

1. ΗΠΕΙΡΟΣ

Ὅρια. — Ἡ ἐλευθερωθεῖσα Ἡπειρος ὀρίζεται πρὸς Α. μὲν ἀπὸ τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος διὰ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ, ἀπὸ δὲ τῆς Μακεδονίας διὰ σειρᾶς ὀρέων, ἀντικυπάγονται εἰς τὴν Πίνδον. Πρὸς Β. ὀρίζεται ὑπὸ τῆς Ἀλβανίας, εἰς ἣν ἔχει ὑπαχθῆ καὶ μέρος τῆς Β. Ἡπείρου. Βρέχεται δὲ πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἴονίου πελάγους καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου.

Ὅριζόντιος διαμελισμός. — Ἡ Ἡπειρος σχηματίζει μικροὺς μόνον κόλπους καὶ τινὰς λιμνοθαλάσσας. Εἰς τὸν Ἀμβρα-

κίβων κόλπον, ὅστις σχηματίζεται μεταξύ τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας, εἰσέρχεται τις διὰ τοῦ πορθμοῦ τῆς Πρεβέζης. Κατὰ τὸν κόλπον τοῦτον σχηματίζεται ἡ λιμνοθάλασσα **Λογαροῦ**, ἐν ἣ ἀλιεύονται ἰχθύες πλήρεις ὠῶν, ἐξ ὧν κατασκευάζεται τὸ περίφημον αὐγοτάραχον τῆς Πρεβέζης.

Τὸ δυτικώτατον ἀκρωτ. τῆς Ἠπείρου εἶνε τὰ θυελλώδη Ἀκροκεραῦνια (κ. Γλώσσα), ὄριον τοῦ Ἴονίου καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους, εἰς τὴν Ἀλβανίαν νῦν ὑπαγόμενα.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Ἀπασα ἡ χώρα διασχίζεται ὑπὸ ἀποτόμων καὶ δασωδῶν ὄρέων, ἀτινα ἐκτείνονται κατὰ παραλλήλους ὄροσειράς πρὸς τὸ Ἴόνιον πέλαγος. Μετὰ τοῦ κεντρικοῦ ὄρους τῆς Πίνδου **Δάκμου** (κ. Περιστέρι—Ζυγός) συνάπτεται ΒΔ. ἡ **Τύμφη** καὶ τὸ ὑψιστον **Βοῖον** (κ. Σμόλικα - Γράμμος 2600), κατὰ τὰ ὄρια τῆς Ἠπείρου καὶ Μακεδονίας. Παραλλήλως τούτων ἐκτείνεται τὸ **Μιτσικέλι** καὶ τὰ **Νεμέρετζικα**, πρὸς τὴν ἀκτὴν τοῦ Ἴονίου ὑφθύνονται τὰ **Κεραῦνια** (κ. τῆς Χιμάρρας) ἀτινα προεκτείνονται εἰς τὸ μνημονευθὴν ἀκρωτήριον Ἀκροκεραῦνια. Ἐν τῇ νοτίῳ Ἠπείρῳ ὑφθύνονται ὁ **Τόμαρος** (κ. Ὀλίτσιτα) καὶ τὰ ἀπόκρημα ὄρη τοῦ ἠρπῆκου **Σουλίου**.

Μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τοῦ Τομάρου ἐκτείνεται τὸ μόνον εὐρὸ ὄροπέδιον τὸ τῶν **Ἰωαννίνων**, περάλαια δὲ πεδιάδες σχηματίζονται κατὰ τὰς ἐκβολὰς τῶν μεγάλων ποταμῶν, ὡς ἡ **Ἀμβρακική** πρὸς Ν.

Ὑδατα.— Οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Ἠπείρου εἶνε ὁ **Ἄψος** καὶ ὁ **Ἀῶς**. Διευθύνονται ΒΔ. κατὰ τὴν διεύθυνσιν τῶν ὄροσειρῶν, καὶ ἐκβάλλουσιν εἰς τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, κατὰ τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ μικρότερος τούτων ὁ Ἀῶς, πηγάζει ἐκ τοῦ Δάκμου καὶ τῆς Τύμφης. Πρὸς τὸ Ἴόνιον ρεεὶ ὁ **Θύαμις** (κ. Καλαμάς) ἐκβάλλων ἀπέταντι τῆς Κερκύρας, καὶ ὁ **Ἀχέρων** (κ. Μαυροπόταμος), ὅστις σχηματίζει τὴν Ἀχερουσίαν λίμνην καὶ δέχεται τὸν παραπόταμον **Κωκυτὸν**. Ὁ Ἀχέρων κατερχόμενος τῶν ὄρέων τοῦ Σουλίου ἔχει ὄχθας ἀποτόμους καὶ σκοτεινάς, καταρράκτας δὲ θορυβώδεις· ταῦτα παρήγαγον πάλαι τὴν ἰδέαν, ὅτι ἐνταῦθα ἦτο ἡ εἴσοδος εἰς τὸν Ἄδην. Εἰς τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἐβάλλει ὁ **Ὠρωπὸς** (κ. Λούρος) καὶ ὁ **Ἀραχθός**.

Ἐν τῷ κλειστῷ ὄροπέδιῳ τῶν Ἰωαννίνων σχηματίζεται ἡ λί-

μνη *Παμβώτις* (κ. Ἰωαννίων), ἧς τὰ ὕδατα διὰ καταθεθρῶν κενοῦνται εἰς τὸν Θύαμιν.

Κλίμα.— Εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν.

Προϊόντα.— Γενικὰ προϊόντα εἶνε οἱ *δημητριακοὶ καρποὶ καὶ κτηνοτροφικά*, ἐν δὲ ταῖς πεδιάσι *οἶνος, ἔλαιον, καὶ ἔσπεριδοειδῆ*,

Κάτοικοι.— Οἱ κάτοικοι τῆς Ἠπείρου, πάντες Ἕλληνες, διακρίνονται διὰ τὴν φιλοπονίαν καὶ φιλοπατρίαν αὐτῶν. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν πλουτίσαντες εἰς τὰ ξένα μέρη εὐηργέτησαν οὐ μόνον τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ ἅπαν τὸ ἔθνος, ἰδρύσαντες μεγαλοπρεπέστατα εὐεργετικὰ καταστήματα ἐν Ἀθήναις. Τοιοῦτοι ἔθνηκοι εὐεργεταὶ εἶνε ὁ *Τσοῖτσος*, ὁ *Στουρνάρας*, ὁ *Σίνας*, οἱ *Ριζάραι*, οἱ *Ζάηπαι*, οἱ *Χατζηκῶσαι*, ὁ *Ἀβέρωφ* καὶ ἄλλοι.

Ἀρχαῖαι Διοικήσεις.— Πάλαι ἡ Ἠπειρος διηρεῖτο εἰς τὰ ἑξῆς τμήματα: 1) *Μολοσσίαν* (ΝΑ.) 2) τὴν *Θεσπρωτίαν* (ΝΔ.) 3) τὴν *Χαονίαν* (πρὸς Δ.) καὶ 4) τὴν *Παραναίαν* καὶ τὴν *Τυμφαίαν* (πρὸς Β. καὶ ΒΑ.).

α') Νομὸς Ἰωαννίνων.

(178 χιλ. κκτ.)

Θέσις καὶ ὄρια.— Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὴν κεντρικὴν περίπου ζώνην τῆς Ἠπείρου, καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τῆς βορείας Ἠπείρου, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ νομοῦ Πρεβέζης, πρὸς Δ. μετὰ τοῦ Ἰονίου πελάγους καὶ τῆς βορείας Ἠπείρου καὶ πρὸς Α. μετὰ τῶν νομῶν Κοζάνης, Τρικιάλων καὶ Ἄρτης.

Ἐπαρχίαι πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Ἰωαννίνων περιλαμβάνει 6 ἐπαρχίας: 1) Ἰωαννίνων, 2) Κονίτης, 3) Μετόβου, 4) Παραμυθίας, 5) Παγωνίου καὶ 6) Φιλιππῶν

1) Ἡ ἐπαρχία Ἰωαννίνων κατέχει τὴν κεντρικὴν περίπου ζώνην τοῦ νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε τὰ *Ἰωάννινα* (21), παρὰ τὴν δμώνυμον λίμνην, καταληφθέντα ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δι' ἡρωϊκῆς ἐφόδου τῆς 21 Φεβρουαρίου

1813. Πρὸς Ν. κείται τὸ δχυρώτατον φρούριον Μπιζάνι, περιώ-
νυκον καταστάν διὰ τὴν ἀντίστασιν ἣν συνήνητσε ἐνταῦθα ὁ ἑλλη-
νικὸς στρατός. Κατὰ τὸ ΝΔ. ἄκρον τοῦ ὄροπέδιου τῶν Ἰωαννί-
νων, καὶ ὑπὸ τὸν Τόμαρον ἢ ἀρχαία πόλις Δωδώνη, ἐνθα ὑπήρχε
τὸ ἀρχαιότανον μαντεῖον τοῦ Διός.— **Ζαγόριον**, περιοχὴ χωρίων
μεταξὺ τοῦ Μιτσικελίου καὶ τῆς Τύμφης(κ. Παρωραία).— **Καλαρ-
ούσαι**, παρὰ τὸν Ἄραχθον.

2) Ἡ ἐπαρχία **Κονίτσης** κατέχει τὸ ἄρειον μέρος τοῦ
νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε ἡ **Κόνιτσα** (3), παρὰ τὸν Ἄφον,
ἔδρα μητροπόλιτου.

3) Ἡ ἐπαρχία **Μετσόβου** κατέχει τὸ ΒΑ. τμήμα τοῦ
νομοῦ. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε **Μέτσοβον** (2 1|2), κατὰ τὴν
δίοδον τοῦ Λάκμου, ἣτις ἄγει ἐξ Ἡπείρου εἰς Θεσσαλονίκην.
Εἶνε ἡ πατρίς τῶν ἐθνικῶν εὐεργετῶν Τσοίτσα, Στουρνάρα καὶ
Ἀβέρωφ.

4) Ἡ ἐπαρχία **Παραμυθίας** κατέχει τὸ νότιον τμήμα
τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Παραμυθία** (2 1|2), παρὰ τὰς
πηγὰς τοῦ Κωκυτοῦ. ΝΑ. ταύτης κείται ἡ περιοχὴ τοῦ ὄρεινου
Σουλίου, τῆς πατρίδος τῶν ἡρώων Σουλιωτῶν.

5) Ἡ ἐπαρχία **Πωγωνίου** κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ
νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε τὸ **Δελβινάκιον** (3).

6) Ἡ ἐπαρχία **Φιλιατῶν** κανέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τοῦ νομοῦ
δρεχομένη ἐν μέρει πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους. Πρωτ.
αὐτῆς εἶνε αἱ **Φιλιάται** (3) πέραν τῆς Θυμιάδος. Ἐπίνειον αὐτῆς
εἶνε ἡ **Σαριάδα**, ἀπέναντι τῆς Κερκύρας.

β) Νομὸς Πρεβέζης.

(81 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.— Ὁ νομὸς αὗτος κατέχει τὸ νοτιώτατον
τμήμα τῆς Ἡπείρου καὶ συνορεύει πρὸς Β. μετὰ τοῦ νομοῦ Ἰω-
αννίνων, πρὸς Ν. μετὰ τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου, πρὸς Α. μετὰ
τοῦ νομοῦ Ἄρτης καὶ πρὸς Δ. δρέχεται ὑπὸ τοῦ Ἰονίου πελάγους.

Επαρχιαὶ πόλεις καὶ κῶμαι.— Ὁ νομὸς Πρεβέζης
περιλαμβάνει 4 ἐπαρχίας, 1) Πρεβέζης, 2) Μαργαριτίου, 3)
Φιλιπιάδος καὶ 4) Λευκάδος.

1) Ἡ ἐπαρχία **Πρεβέξης** κατέχει τὸ ΝΑ. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ **Πρέβεξα** (9 1|2), παρὰ τὸν ὁμώνυμον πορθμὸν καὶ ἀπέναντι τοῦ Ἄκτιου. Παρὰ ταύτην κείνται τὰ ἐρείπια τῆς **Ἀκτίας Νικοπόλεως**, συνοικισθείσης ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης αὐτοῦ κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. Κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους διετέλεσεν αὕτη πρωτ. τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ ἐξῆς. — **Δοῦρος**, μεσόγειον χωρίον.

2) Ἡ ἐπαρχία **Μαργαριτίου** κατέχει τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. αὐτῆς εἶνε ἡ **Πάργα** (11 1|2), ἀπέναντι τῶν Παξῶν, διάσημος διὰ τὴν τραγικὴν μοῖραν τῶν κατοίκων αὐτῆς κατὰ τὸ ἔτος 1819, ὅτε ἐπωλήθη ὑπὸ τῶν Ἀγγλων εἰς τὴν Ἀλλῆ Πασσάν. — **Μαργαρίτιον** (2), κώμη μεσόγειος.

3) Ἡ ἐπαρχία **Φιλιπιάδος** κατέχει τὸ ΒΑ μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε ἡ **Νέα Φιλιπιάς** (1 1|2).

4) Ἡ ἐπαρχία **Λευκάδος** ἀποτελεῖται ἐκ τῆς νήσου Λευκάδος. Ἡ **Λευκὰς** (25) κείται ἀπέναντι καὶ πλησιέστατα τῆς Ἀκαρνανίας, μεθ' ἧς σχηματίζεται ἀβαθὴς λιμνοθάλασσα. Τὸ νοτιώτατον αὐτῆς ἀκρωτήριον λέγεται **Λευκάτας** (κ. τῆς Κυρᾶς). Πρωτ. εἶνε ἡ **Λευκός** (5), κατὰ τὴν λιμνοθάλασσαν. Ἐπειδὴ ἡ νῆσος πάσχει ὑπὸ σεισμῶν, αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶνε ξύλιναι. Ἄλλαι κῶμαι ἀξιόλογοι εἶνε ἡ **Κορυὰ** (2) καὶ ὁ **Ἄγ. Πέτρος**, οὗ ἐπίκειον ἡ **Βασιλική** (κατὰ τὸν νότιον κόλπον τῆς νήσου).

Ἡ **Βόρειος Ἠπειρος** περιλαμβάνει τὴν περιοχὴν τοῦ Ἀργυροκάστρου, ὡς καὶ τὰς ἐπαρχίας τῆς **Κορυτσᾶς** καὶ τῆς **Κολωνίας**. Αὕτη εἶχεν ἀπελευθερωθῆ μετὰ τῆς Νοτίας Ἠπείρου τῷ 1913. Κατὰ τὸ διάστημα ὅμως τοῦ παγκοσμίου πολέμου κατελήφθη ὑπὸ τῶν συμμάχων δυνάμεων καὶ παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ἡ Ἑλλάς ὅμως διεκδικεῖ ταύτην ὡς τμήμα ἐλληνικώτοτον.

Ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀργυροκάστρου κείται ἀμέσως βορειότερον τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ κυρία ἐνταῦθα πόλις εἶνε τὸ **Ἀργυρόκαστρον** (9), κατὰ παραπόταμον τοῦ Ἀφίου ἐδρα τοῦ Μητροπολίτου Ἀργυροκάστρου. — **Δέλβινον** (3), νοτιώτερον. — **Ἄγιοι Σαράντα** (π. Ὀγγησμός), λιμὴν τῆς δυτ. Ἠπείρου. — **Χιμάρα** περιοχὴ χωρίων κατὰ τὰ Κεραύνια· οἱ Χιμαρριῶται διακρίνονται ἐπ' ἀνδρεία — **Τεπελέιον**, ἡ πατρίς τοῦ διαδοχῆτου Ἀλλῆ πασσά. — **Πρεμετή**, κατὰ τὸν Ἀφῶν

Ἡ δὲ πόλις Κορυτσά (20) κείται ΒΑ. τοῦ Ἀργυροκάστρου καὶ ἦτο σπουδαία ἄλλοτε ἑλληνικὴ πόλις μετὰ ἑλλην. γυμνασίου καὶ πολλῶν ἄλλων ἐκπαιδευτηρίων. Πρὸς Ν. ταύτης εἶνε καὶ ἡ **Κολώνεια**, περιοχὴ χωρίων.

Ἡπειρωτικαὶ πόλεις εἶνε καὶ τὸ Βεράτιον (10) κατὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἀφίου ὡς καὶ ἡ **Αὐλῶν** (7), παρὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, αἵτινες ἔμως ἐπήχθησαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Συγκοινωνία τῆς Ἡπείρου.—Ἡ ἐν Ἡπείρῳ συγκοινωνία ἐκτελεῖται μόνον δι' ἀμαξιτῶν ἢ ἡμιονικῶν ὁδῶν, διότι οὐδεμία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε κατασκευασμένη. Αἱ κυριώτατοι ὁδοὶ εἶνε: Ἰωαννίνων—Ἀρτις, Ἰωαννίνων—Πρεβέζης, Ἰωαννίνων—Παραμυθίας, Ἰωαννίνων—Δελβίνου—Ἀγ. Σαράντα, ἐξ ἧς καὶ διακλάδωσις εἰς Ἀργυρόκαστρον, Ἰωαννίνων—Κολωνείας—Κορυτσᾶς.

Ἀτμόπλοια δὲ προσεγγίζουσι εἰς λιμένας τῆς Ἡπείρου ὡς εἰς Πρέβεζαν, Σαγιάδαν, Ἁγίους Σαράντα καὶ Αὐλῶνα.

2. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ (τὸ ἡμῖσι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος)

(31.000 τετρ. χιλ.—1.400.900)

Ἐκτασις καὶ ὄρια.—Ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία, ἐκτεινομένη πρὸς Β. τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἶνε μεγίστη καὶ πλουσιωτάτη ἑλληνικὴ χώρα. Ὁρίζεται ἀπὸ τῆς Θεσσαλίας διὰ τῶν Καμβουνίων ὀρέων, τοῦ Τιταρίου καὶ τοῦ Ὀλύμπου, πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀλβανίας δι' ὄροσειρῶν τῆς Πίνδου, πρὸς Α. ἀπὸ τῆς Θράκης διὰ τοῦ ὄρους Ροδόπης καὶ τοῦ ποταμοῦ Νέστου καὶ πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Σερβικῆς καὶ Βουλγαρικῆς Μακεδονίας.

Ὁρίζοντιος διαμελισμός.—Ἡ Μακεδονία βρέχεται ΝΑ. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ὑφ' οὗ διαμελίζεται πολυτρόπως. Ὁ **Θερμαϊκὸς** καὶ ὁ **Στρυμονικὸς** κόλπος ἀποχωρίζουσι τὴν **Χαλκιδικὴν** χερσόνησον, αὕτη δὲ πάλιν διὰ τῶν κόλπων **Τορωναίου** καὶ **Σιγγιτινοῦ** διαμελίζεται εἰς τρεῖς μικροτέρας, τὴν **Παλλήνην** (κ. τῆς Κασάνδρας), τὴν **Σιθωνίαν** (κ. τοῦ Λόγγου) καὶ τὴν **Ἀκτῆν** (κ. τοῦ Ἀγίου ὄρους). Ἀνατολικώτερον δὲ εἶνε ὁ κόλπος **Καβάλλας**.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Πολλοὶ ὄροσειραὶ διασχίζουν τὴν χώραν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις περικλείουσαι ὄροπέδια ὑπὸ πολυῶδρων ποταμῶν διαρρέομενα ἢ ὑπὸ πολυῖχθῶν λιμνῶν πληρούμενα. Κατὰ τὰ δυτικὰ ὄρια ὑφούται τὸ **Βόϊον**. Κατὰ τὰ νότια ὄρια τὰ **Χάσια**, τὰ **Καμβούνια**, τὸ **Τιτάριον** μεθ' οὗ συνέχεται ὁ **Πίερος** καὶ τὸ ὕψιστον τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων, ὁ **Ὀλυμπος** (2920 μ. ὕψ.), ἢ κατοικία τῶν ἀρχαίων θεῶν.

Κατὰ τὸ μέσον περίπου ὑφούται τὸ **Βέρμιον**. Κατὰ τὰ βόρεια ὄρια εἶνε ὁ **Βαρνοῦς** (κ. Περιστέρι), ὁ **Βόρας** (κ. Νίτσε), ἡ **Κερκίνη** (κ. Μπέλες) καὶ ΒΑ. ἡ **Ροδόπη**. Πρὸς τὸ Αἶγαϊον δὲ ὑφούται τὸ **Παγγαῖον**, ἐνθα ἐγένοντο αἱ πρῶται προσβολαὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ τῷ 1913.

Ἐν τῇ **Χαλκιδικῇ** εἶνε ὁ **Χολομών** (π. Ὑψίζωνος) καὶ ὁ πυρραμοειδῆς **Ἀθῶς** (κ. Ἅγιον ὄρας), ἐν τῷ ἄκρῳ τῆς ὀμωνύμου χερσονήσου.

Ὁροπέδια ἀξιολογώτερα εἶνε τὸ τῆς **Φλωρίνης**, τὸ τῆς **Πτολε-**

μαῖδος καὶ τὸ τῆς *Καστορείας*· θαθύπεδα δὲ τὸ τῆς *Θεσσαλονίκης* (κατὰ τὸν *Θερμαϊκόν*), τὸ τῶν *Σερρών* καὶ τὸ τῆς *Δράμας*.

Ὑδατα.—Οἱ ποταμοὶ τῆς Μακεδονίας ἐκβάλλουσι εἰς τὸ Αἰγαῖον. Καὶ εἰς μὲν τὸν *Θερμαϊκόν* ἐκβάλλουσι οἱ ἐξῆς 4 ποταμοί, οἵτινες καὶ διαρρέουσι τὴν πεδιάδα τῆς *Θεσσαλονίκης*·

1) Ὁ *Ἀλιάκμων* (κ. Βιστρίστα) πηγάζων ἐκ τοῦ Βοστού.

2) Ὁ *Λουδίας* (κ. Καρὰ—ἄσμάκ), ἐκρέων ἐκ τῆς λίμνης *Βορβόρου* (κ. Γενιτσᾶν).

3) Ὁ *Ἀξιός* (κ. Βαρδάρης), ὁ μέγιστος τῆς Μακεδονίας, πηγάζων ἐκ τοῦ *Σκάρδου* (τῆς *Σερβικῆς Μακεδονίας*).

4) Ὁ *Ἐχέδωρος* (κ. Γαλλικός). ἐκβάλλων οὐ μακρὰν τῆς *Θεσσαλονίκης*.

Εἰς τὸν *Στρυμονικόν κόλπον* ἐκβάλλει ὁ *Στρυμὼν*, πηγάζων ἐκ τοῦ *Σκορίου* (ἐν τῇ *Βουλγαρίᾳ*) καὶ σχηματίζων πρὸ τῶν ἐκβολῶν τὴν *Κερκινίτιδα* λίμνην. Εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν ἐκβάλλει καὶ ὁ ποταμὸς *Ἀγγίτης*. Ὁ δὲ ἀνατολινιώτατος *Νέστος* ἐκβάλλει εἰς τὸ *Θρακικόν πέλαγος*.

Αἱ πλεῖστοι λίμναι τῆς Μακεδονίας ἔχουσι ἐκρουν καὶ εἶνε πολυῦχθους. Κατὰ τὰ Βλ. ὄρια εἶνε ἡ *Πρόσπα* (ἡ μείσθη τῶν ἐλληνικῶν λιμνῶν) ἔχουσα ὑπόγειον ἔκρουν. Ἔτεροι λίμναι εἶνε ἡ τῆς *Καστορείας*, ἔχουσα ἔκρουν εἰς τὸν *Ἀλιάκμονα*, ἡ *Βεγορεῖτις* (κ. τοῦ Ὑστρόβου), ἡ τῆς *Δοϊράνης*, πρὸς Β., ἡ *Εὐόλβη*, πρὸς τὴν *Χαλκιδικήν* καὶ αἱ μνημονευθεῖσαι *Βόρβορος* (κ. Γενιτσῶν) καὶ *Κερκινίτις* (κ. τοῦ Ἀχινού).

Κλίμα καὶ προϊόντα.—Ἡ Μακεδονία ἔχει κλίμα εὐκραές. Τὰ ὄρη αὐτῆς εἶνε δασώδη, ἐν δὲ τοῖς σπλάγχμοις αὐτῶν ἐγκλείουσι πλοῦτον μετάλλων. Αἱ πεδιάδες παράγουσι ἀφθόνους *δημητριακοὺς καρπούς*, *ὄσπρια*, *οἶνον*, *ἐλαιον*, *βάμβακα*, *καπνόν*, τρέφονται δὲ καὶ πολλαὶ ἀγέλαι κτηνῶν.

Ἱστορικὴ ἄποψις.—Οἱ ἀρχαιότατοι Μακεδόνες, συγγενεῖς ὄντες τῶν Δωριέων κατήλθον ἐκ τῆς ἀρχικῆς χώρας *Ὀρεσιίδος* (περὶ τὴν νῦν *Καστορείαν*) εἰς τὴν παρὰ τὸν *Θερμαϊκόν* *Ἡμαθίαν*. Ὑπὸ τὸ κράτος τῶν *Τημενιδῶν* ἤνωσαν πᾶσαν τὴν Μακεδονίαν καὶ τέλος ἡμφισβήτησαν τὴν ἡγεμονίαν ἐπὶ ἀπάντων τῶν Ἑλλήνων. Κατορθωθέντος τούτου, ὁ μέγας Ἀλέξανδρος κατέκτησε τὸ *Περσικόν κράτος* καὶ διέδωκε τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ

τὴν Ἀφρικήν. Τὸ Μακεδονικὸν βασίλειον κατελύθη τῷ 168 ὑπὸ τῶν Ρωμαίων.

Κάτοικοι καὶ ἀσχολίαι αὐτῶν. — Οἱ κατοικοῦντες ἐν Μακεδονίᾳ Ἑλληγες διαφυλάττουσι καθαρὰν τὴν καταγωγὴν αὐτῶν καὶ τὴν γλῶσσαν. Ἀνακτῆσαντες νῦν τὴν πρὸ αἰώνων ἀπολεσθεῖσαν ἐλευθερίαν αὐτῶν καὶ ἀπαλλαγέντες τῶν Βουλγαρικῶν κακουρημάτων μέλλουσι νὰ προσδεύσωσιν ἐν τῇ πλουσίᾳ αὐτῶν χώρα. Τινὲς ὁμιλοῦν ἐτι σλαβικὸν ἴδιωμα. Ἀντὶ τῶν Τούρκων, οἱ ὅποιοι κατώκου ἀλλοτε ἐνταῦθα, κατοικοῦσι νῦν πρόσφυγες ἐκ Μ. Ἀσίας καὶ Θράκης οἱ ὅποιοι δίδουσι νέαν ζωὴν εἰς τὸν τόπον.

Οἱ κάτοικοι τῆς Μακεδονίας ἀσχολοῦνται κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν, τὴν ὄλοτομίαν καὶ τὴν κτηνοτροφίαν, εἰς δὲ τὰς μεγάλας πόλεις καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον.

Πολιτικὴ Διαίρεσις. Ἡ Μακεδονία περιέχει 8 νομοὺς, οἷτινες εἶνε:

α') Θεσσαλονίκης, β') Χαλκιδικῆς, γ') Πέλλης δ') Κοζάνης, ε') Φλωρίνης, στ') Σερρών, καὶ η') Καβάλλας.

α') **Νομὸς Θεσσαλονίκης.**

(540 χιλ. κατ.)

Ἔθρια. — Ὁ νομὸς Θεσσαλονίκης κατέχει τὸ κεντρικὸν μέρος τῆς Μακεδονίας.

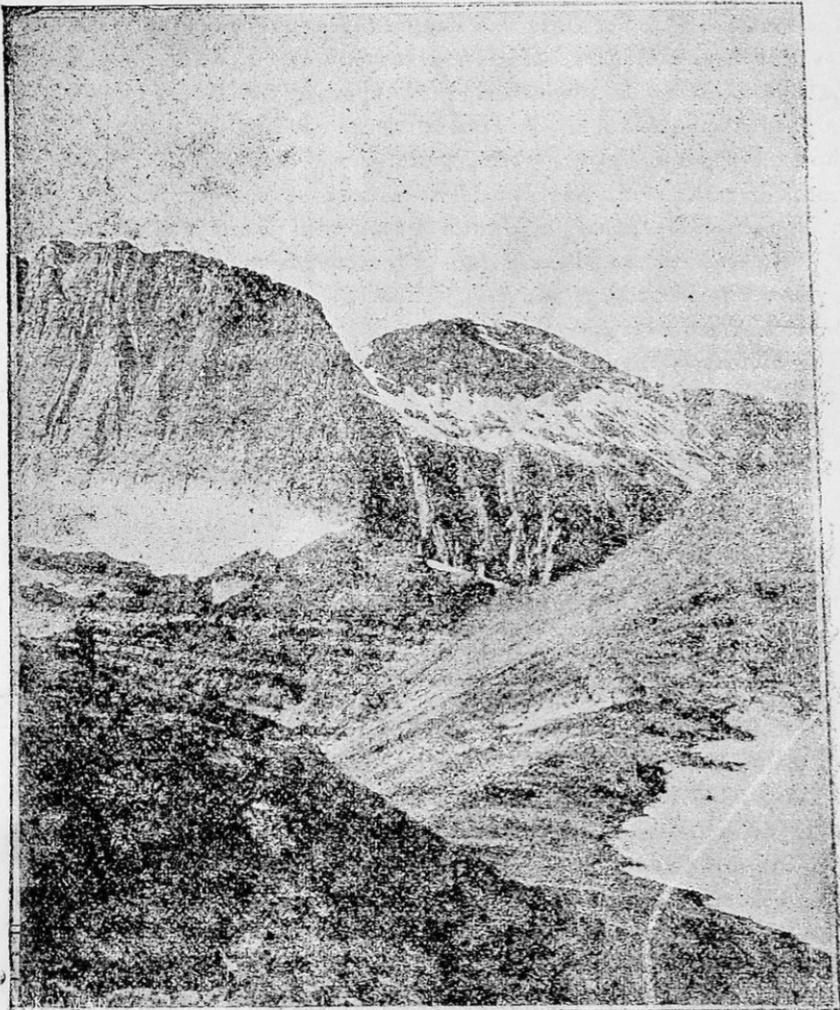
Φυσικὰ ἔθρια σχηματίζουσι ΝΔ. τὰ ὄρη Ὀλύμπος, Πίερος, Βέρμιον καὶ πρὸς Β. ἡ Κερκίνη.

Διαίρεσις καὶ πόλεις. — Ὁ νομὸς οὗτος περιέχει ἕξ ἐπαρχίας 1) Θεσσαλονίκης, 2) Πιερίας, 3) Ἡμαθίας, 4) Παιονίας, 5) Κιλκίς καὶ 6) Δαγκαδᾶ.

Ἡ ἐπαρχία Θεσσαλονίκης ἐκτείνεται πρὸς τὴν βορείαν παραλίαν τοῦ Θερμαϊκοῦ. Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ ἑλγῆς τῆς Μακεδονίας εἶνε ἡ Θεσσαλονίκη (250), ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου καὶ ὀνομασθεῖσα οὕτω πρὸς τιμὴν τῆς συζύγου τοῦ βασιλέως Κασσάνδρου Θεσσαλονίκης. Χρησιμεύει ὡς ἐπίγειον τῆς Μακεδονίας, ἔχουσα λιμένα καὶ μέγα ἐμπόριον.

Μέρος τῶν κατοίκων αὐτῆς εἶνε Ἑβραῖοι. Ἡ Θεσσαλονίκη ἀνεκτῆθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων τῇ 26ῃ Ὀκτωβρίου 1912, ἡμέραν τῆς

έορτής του πολιούχου τῆς πόλεως Ἁγίου Δημητρίου. Κατὰ τὸ 1917 μεγάλη πυρκαϊὰ εἶχε καταστρέψει τὴν πόλιν, σήμερον ὅμως ἔχει ἀνοικοδομηθῆ με ὠραῖα μέγαρα, ἔχει δὲ καὶ πανεπιστήμιον.

Αἱ ὑψηλαὶ κορυφαὶ τοῦ Ὀλύμπου, ὅπου πάλαι κατόικουν οἱ θεοὶ τῶν Ἑλλήνων.

- 2) Ἡ ἐπαρχία Πιερίας, ἐκτείνεται μεταξύ τῶν ὄρεων.

Μιέρου, Τιταρίου, Ὀλύμπου καὶ τοῦ Θερμαϊκοῦ κόλπου.

Πόλεις αὐτῆς εἶνε ἡ *Κατερίνη* (10) οὐ μακρὰν τῆς θαλάσσης.— *Διτόχωρον* (4) καὶ *Δεσποικαρυά*, νοτιώτερον καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τοῦ Ὀλύμπου.— *Κίτρος* πρὸς Β. παρὰ τὴν ἀρχαίαν *Πύδναν*, καθ' ἣν ὁ στρατηγὸς τῶν Ῥωμαίων Αἰμίλιος Παῦλος ἐνίκησε τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Περσέα (168 π. Χ.).

Ἡ ἐπαρχία *Ἡμαθίας* κεῖται δυτικώτερον. Πρωτ. εἶνε ἡ *Βέρροια* (14), οὐ μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀρχαιοτάτη πόλις καὶ ὠραία.— *Νάουσα* (10), ΒΔ. τῆς Βεροίας.

4) Ἡ ἐπαρχία *Παιονίας* κεῖται βορειώτερον καὶ ἔχει Πρωτ. τὴν *Γουμένισσαν* (3),

5) Ἡ ἐπαρχία *Κιλκίς* κεῖται πρὸς Β. τῆς Θεσσαλονίκης. Πρωτ. τῆς ἐπαρχίας εἶνε τὸ *Κιλκίς* (4 1/2), περιώνυμον διὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐπίθεσιν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων, οὓς ἐξεδίωξαν ἐκ τῶν ὀχυρῶν χαρακωμάτων διὰ τῆς λόγχης (Ἰούνιος 1913).

6) Ἡ ἐπαρχία *Λαγκαδά* κεῖται ΒΑ. τῆς ἐπαρχίας Θεσσαλονίκης. Πρωτ. εἶνε *Λαγκαδᾶς* (3 1/2), παρὰ τὴν ἐμώνυμον λίμνην.— *Δαχανᾶς*, ὀνομαστὸν χωρίον διὰ τὴν αὐτόθι λαμπρὰν νίκην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

β') Νομὸς Χαλκιδικῆς

(μετὰ τοῦ Ἁγίου ὄρους 70 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος περιλαμβάνει τὴν Χαλκιδικὴν χερσόνησον καὶ διαιρεῖται εἰς δύο ἐπαρχίας (πλὴν τοῦ Ἁγίου ὄρους), τὴν τῆς *Χαλκιδικῆς* καὶ τὴν τῆς *Ἀρναίας*. Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Πολύγυρος* (3), ἐν τῷ κέντρῳ τῆς χερσονήσου, τῆς δὲ ἐπαρχίας Ἀρναίας ἡ *Ἀρναία* (2 1/2). Ἄλλη ἀξιόλογος πόλις εἶνε ἡ *Ἰερισσὸς* (π. Ἀκανθός). Εἰς τὴν χερσόνησον πάλαι ἦσαν σημαντικαὶ πόλεις, ὡς ἡ *Ὀλυνθός*, πρὸς τὸν Ἰσθμὸν τοῦ Ἰσθμοῦ, ἡ *Ποιδαία*, κατὰ τὸν Ἰσθμὸν τῆς Παλλήνης καὶ τὰ *Στάγαια* πρὸς τὸν Στρυμονικὸν (ἡ πατρίς τοῦ Ἀριστοτέλους).—Ἐν τῇ δυτικώτερῃ τῶν μικρῶν χερσονήσων, εἰς ἃς ἀπολήγει ἡ Χαλκιδική, ἀξιολογώτερα κώμη εἶνε ἡ *Κασσάνδρα*, ἧς πάντες οἱ κάτοικοι ἐσπρά-

γησαν κατά τὴν Ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐν τῇ Σιθωνίᾳ (κ. τοῦ Δόγγου) μεγίστη εἶνε ἡ *Συκιὰ* (2).—Ἐν δὲ τῇ Ἀκτῇ (τοῦ Ἁγίου ὄρους), ἣτις εἶνε τερπνοτάτη, κείνται 20 μοναὶ καὶ 15 σκῆται, ἐν αἷς κατοικοῦσι περὶ τοὺς 5 χιλ. μοναχοὶ Ἕλληνας καὶ Σλαῦοι (ἰδιῶς Ρῶσοι). Τὸ τμήμα τοῦτο εἶνε αὐτοδιοίκητον, δισικοῦνται δὲ αἱ μοναὶ ὑπὸ τῆς «ἱερᾶς συνάξεως», ἐδραιούσης ἐν τῷ μοναδικῷ χωρίῳ τοῦ Ἁγίου ὄρους, ταῖς Καρυαῖς.

γ') Νομὸς Πέλλης.

(97 χιλ. κατ.)

Ὅρια.—Ὁ νομὸς αὗτος κείται ΒΔ. τοῦ νομοῦ Θεσσαλονικῆς καὶ ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Βόρα. Ὁ νομὸς Πέλλης ἔχει τρεῖς ἐπαρχίας.

1) Ἡ ἐπαρχία *Ἐδέσσης*.—Πρωτ. τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ *Ἐδεσσα* (13 κ., Βοδενά), ἡ ἀρχαιότατη πρωτ. τῆς Μακεδονίας. Περίφημοι εἶναι οἱ καταρράκται αὐτῆς δι' ὧν κινοῦνται διάφορα ἐργοστάσια.—*Ἄρμισσα* (κ. Ὀστροβον, παρὰ τὴν λίμνην Βεγορρίτιδα.

2) Ἡ ἐπαρχία *Ἀλμωπίας* κατέχει τὸ ὄρειον τμήμα τοῦ νομοῦ. *Πολίχνη* εἶνε 1) ἡ Ἀρδέα καὶ 2) ἡ Ἐνωτία (κ. Νώτια).

3) Ἡ ἐπαρχία *Γιαννιτσῶν* κείται ἀνατολικώτερον τῆς Ἐδέσσης. Ἡ πρωτ. *Γιαννισὰ* (9) κείται παρὰ τὴν ὁμώνυμον λίμνην καὶ εἶνε ὀνομαστή διὰ τὴν μεγάλην μάχην τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Τούρκων, δι' ἧς ἐξησφαλίσθη ἡ προέλασις τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρὸς τὴν Θεσσαλονικὴν (20 Ὀκτωβρίου 1912).—Παρὰ ταύτην κείνται τὰ ἐρείπια τῆς ἀρχαίας «Πέλλης», ἡ ὁποία πάλαι ὑπῆρξε πρωτ. τῆς Μακεδονίας.

δ') Νομὸς Κοζάνης

(170 χιλ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.—Ὁ νομὸς Κοζάνης κατέχει τὸ ΝΔ. τμήμα τῆς Μακεδονίας. Φυσικὰ ὄρια σχηματίζουν πρὸς Α. τὰ ὄρη Βέρμιον, Πίερος καὶ Καμβούνια, πρὸς Ν. τὰ Χάσια καὶ πρὸς Δ. τὸ Βόϊον.

Διαίρεσις καὶ πόλεις.— Ὁ νομὸς Κοζάνης διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας· 1) Κοζάνης, 2) Γρεβενῶν, 3) Βοῦου καὶ 4) Ἑορδαίας.

1) Ἡ ἐπαρχία **Κοζάνης** ἐκτείνεται παρὰ τὸν Ἀλιάκμονα. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Κοζάνη** (13), πόλις ἐμπορικῆ. Ἐντεῦθεν τοῦ Ἀλιάκμονος εἶνε τὰ **Σέρβια** (3) εὐ μακρὰν τῆς ὀχυρᾶς διόδου τῆς Πόρτας, ἡ ὁποία ἄγει εἰς τὸ τὸ Σαραντάπορον τῆς ἐπαρχίας Ἑλασσῶνος.—**Βελβενδός** (3), κωμόπολις ὑπὸ τὸν Πίερον.

2) Ἡ ἐπαρχία **Γρεβενῶν** κατέχει τὸ νότιον τμήμα τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε τὰ **Γρεβενά** (3 1|2, κωμόπολις, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Γρεβενῶν.

2) Ἡ ἐπαρχία **Βοίου** κεῖται πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τοῦ νομοῦ. Πόλεις εἶνε ἡ **Σιάτιστα** (5), εὐ μακρὰν τοῦ Ἀλιάκμονος.—**Νεάπολις** (κ, Λειψίστα), δυτικώτερον.—**Τσοτύλιον**, χωρίον ἔχον ἑλλην. γυμνάσιον.

4) Ἡ ἐπαρχία **Ἑορδαίας** κεῖται πρὸς Β. καὶ ἀμέσως πρὸς Δ. τοῦ Βερμίου. Πρωτ. εἶνε **Πτολεμαῖς** (ἄλλ. Καϊλάρια 7), ἐν τῇ ὁμώνυμῃ πεδιάδι. Παρὰ ταύτην κεῖνται καὶ τὰ χωρία **Κεμανδόν** καὶ **Περδίκκας** (ἄλλ. **Ναλπάνκιοῦ**), παρὰ τὰ ὁποῖα οἱ Ἑλληγες ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους τῷ 1912.

ε') Νομὸς Φλωρίνης.

(126 χιλ. κατ.)

Θέσις.— Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ ΒΔ τμήμα τῆς Ἑλλην. Μακεδονίας, ἔπερ ὀρίζεται πρὸς Β. ὑπὸ τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας, πρὸς Α. ὑπὸ τῶν νομῶν Θεσσαλονίκης καὶ Πέλλης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ νομοῦ Κοζάνης καὶ πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Ἡπείρου.

Διαίρεσις καὶ πόλεις.— Ὁ νομὸς οὗτος περιέχει δύο ἐπαρχίας, τὴν τῆς **Φλωρίνης** καὶ τὴν τῆς **Καστορείας**,

1) Ἡ ἐπαρχία **Φλωρίνης** εἶνε ἡ βορειοτέρα. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Φλώρινα**, (11), παρὰ τὴν ὁμώνυμον πεδιάδα, ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Μογλενῶν καὶ Φλωρίνης.—**Ἀμύνταιον** (ἄλλοτε **Σόροβιτς**), σπουδαῖος σιδηρ. σταθμός.

2) Ἡ ἐπαρχία **Καστορείας**. ἐκτείνεται ΝΔ. Πρωτ. ταύτης εἶνε ἡ **Καστορεία** (10, π. Κέλετρον), ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Καστορείας, παρὰ τὴν δμώνυμον λίμνην, πεφημισμένην διὰ τοῦς ἰχθύς. Ἡ πόλις ἐξίγει καὶ γουναρικά.—**Κλεισοῦρα** (3 1]2 ἀνατολικώτερον.—**Ἄργος Ὁρεστικὸν** (4) καὶ **Βογαντσικὸν** (2) μεγάλα χωρία,

στ') Νομὸς **Σερρῶν**

(182 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς Σερρῶν κατέχει μέρος τῆς Ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἣτις εἶνε εὐφορωτάτη. Διατέμενεται δὲ κατὰ μῆκος ὑπὸ τοῦ Στρυμόνος ποταμοῦ.

Διαιρέσις καὶ πόλεις.—Διαιρεῖται εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας ἦτοι 1) Σερρῶν, 2) Φυλλίδος, 3) Βισαλτίας καὶ 4) Σιντικῆς.

Ἡ ἐπαρχία **Σερρῶν** κατέχει τὸ πρὸς Β. τῆς Κερκινίτιδος λίμνης μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶναι αἱ **Σέρραι** (30), ἑλληνικωτάτη πόλις, βιομήχανος καὶ ἐμπορικῆ. Κατὰ τὸν Βαλκανικὸν πόλεμον εἶχε καταληφθῆ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατὰ δὲ τὸν ἑλληνοβουλγαρικὸν οὗτοι πρὶν φύγῃσι, κατέστρεψαν ταύτην.—**Ἡράκλεια** (2), πρὸς Δ.

5) Ἡ ἐπαρχία **Φυλλίδος** κατέχει τὸ πρὸς Α. τῆς Κερκινίτιδος μέρος. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ζιλιάχοβα** ἢ **Ζίχνα** (2)—**Ἀλιστρατή** (3), κωμόπολις ΒΑ.

3) Ἡ ἐπαρχία **Βισαλτίας** κατέχει τὸ πρὸς Ν. τῆς Κερκινίτιδος μέρος. Πρωτ. εἶνε ἡ κωμόπολις **Νιγρίτα** (3) γνωστὴ διὰ τὰς σφαγὰς τῶν ἀθῶν κατοίκων ταύτης ὑπὸ τῶν θηριωδῶν Βουλγάρων.

Κατὰ τὸν μεταξὺ τῆς λίμνης καὶ τῶν ἐκβολῶν ροῦν τοῦ Στρυμόνος ἔλειτο πάλαι ἡ πόλις «Ἀμφίπολις», ἐν στρατηγηγικῇ θέσει.

4) Ἡ ἐπαρχία **Σιντικῆς** κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ Πρωτ. εἶνε τὸ **Σιδηρόκαστρον**, (6 1]2), παρ' ὃ ἐγίνε νικηφόρος μάχη τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Βουλγάρων.

ζ') Νομός Δράμας

(112 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος μετὰ τοῦ νομοῦ Καβάλλας κατέχει τὸ ἀνατολικώτατον μέρος τῆς Μακεδονίας.

Διαιρέσεις καὶ πόλεις.— Διαιρεῖται εἰς δύο ἐπαρχίας· 1) Δράμας καὶ 2) Νευροκοπίου.

1) Ἡ ἐπαρχία Δράμας κατέχει τὸ μέσον καὶ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ, ἔπερ ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ Νέστου μέχρι τῆς Ροδόπης. Πρωτ. ταύτης καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ Δράμα (30), ἐν μέσῳ μεγάλων καπνοφυτειῶν.— Δοξαῶτον (3), μέγα χωρίον, οὗ οἱ κάτοικοι ἐσφάγγησαν ἀγρίως ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.— Πυρσόπολις (Πρωτοσοάνη) (6), πρὸς Δ.

2) Ἡ ἐπαρχία Νευροκοπίου κατέχει τὸ βόρειον μέρος τοῦ νομοῦ κατὰ τὸν Ὀρβηλόν· πρωτ. ἔχει τὸ Κάτω Νευροκόπιον (2), κείμενον ἐπὶ ὄροσει.

η') Νομός Καβάλλας

(120 χιλ. κατ.)

Οὗτος κεῖται πρὸς Ν. τοῦ προηγουμένου καὶ περιέχει 4 ἐπαρχίας· 1) Καβάλλας, 2) Νέστου, 3) Πραβίου καὶ 4) Θάσου.

1) Ἡ ἐπαρχία Καβάλλας κεῖται πρὸς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Πρωτ. εἶνε ἡ Καβάλλα (50), σπουδαιότατος λιμὴν τῆς ἀνατολικῆς Μακεδονίας, ἐξάγων πολὺν καὶ ἐξαίρετον καπνόν. Κατὰ τὴν μεταξὺ Καβάλλας καὶ Δράμας ὁδὸν ἔκειτο ἡ ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κτισθεῖσα πόλις Φίλιπποι. ἔνθα ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσιος ἐνίκηθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίου (42 π.Χ.).

2) Ἡ ἐπαρχία Νέστου εἶνε ἡ ἀνατολικωτάτη. Πρωτ. εἶνε ἡ Χρυσούπολις (κ. Σαρησαμπάν), οὗ μακρὰν τοῦ Νέστου.

3) Ἡ ἐπαρχία Παγγαίου ἐκτείνεται πρὸς τὸ Παγγαῖον. Πρωτ. εἶνε τὸ Πράβιον (2 1|2), ἔδρα τοῦ μητροπολίτου Ἐλευθεροπόλεως.— Ἐλευθεραί, χωρίον καὶ λιμὴν πρὸς Ν.

4) Ἡ ἐπαρχία Θάσου περιλαμβάνει τὴν Θάσον. Ἡ νῆσος

αβτη εινε δασώδης (13) και διασώζει πολλά ἀρχαία μνημεία.
Πρωτ. εινε ὁ *Διμήν* (1 1)2).

Συγκοινωνία τῆς Μακεδονίας.— Ἡ Μακεδονία διασχί-
ζεται ὑπὸ τριῶν σιδηροδρομικῶν γραμμῶν 1) *Θεσσαλονίκης—*
Μοναστηρίου, 2) *Θεσσαλονίκης—Σερβίας*, 3) *Θεσσαλονί-*
κης—Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ τῆς πρώτης γραμμῆς συνδέον-
ται αἱ ἐξῆς πόλεις: *Θεσσαλονίκη—Βέροια—Νιόουσα—Ἐ-*
δεσσα—Ἀμύνταιον—Ἀρνισσα—Φλώρινα.

Διὰ τῆς τρίτης γραμμῆς συνδέονται αἱ ἐξῆς: *Θεσσαλονίκη—*
Κιλκίς—Δοϊράνη—Σιδηρόκαστρον—Σέρραι—Ζηλιάχοβα—
Δράμα κτλ.

III. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

(8.700 τετρ. χιλίωμ. 303 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ἐπὸ τὸ ὄνομα Δυτικῆ Θράκη ἀνήκει εἰς τὴν Ἑλ-
λάδα ἀπὸ τοῦ 1920 τὸ νοτιοδυτικὸν τμήμα τῆς μεγάλης χώρας
Θράκης. Ἡ Ἑλληνικὴ ἀρχαία χώρα Θράκη ἔχει σήμερον διανε-
μηθῆ ὑπὸ τῆς Τουρκίας, τῆς Βουλγαρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Ὅρια.—Ἡ Δυτικὴ Θράκη ὀρίζεται πρὸς Δ. ἀπὸ τῆς Μακε-
δονίας διὰ τοῦ Νέστου ποταμοῦ καὶ κλάδου τῆς Ροδόπης, πρὸς
Β. ὑπὸ τῶν νοτίων προβούτων τῆς Ροδόπης, πρὸς Ν. ὑπὸ τοῦ
Αἰγαίου (Θράκιου) πελάγους καὶ πρὸς Α. ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἐ-
βρου. Ὁ ποταμὸς οὗτος εἶνε ὁ κύριος ποταμὸς τῆς Θράκης, ἔχων
τὰς πηγὰς του ἀπὸ τοῦ ὄρους Ρίλου (Βουλγαρικῆς Θράκης).

Κλίμα καὶ προϊόντα.—Τὸ κλίμα αὐτῆς πρὸς τὰ παράλια
εἶνε εὐκρατον, εἰς δὲ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου ἠπειρωτικόν. Πα-
ράγει *δημητριακούς καρπούς, ἄριστον καπνόν*, παρὰ δὲ τὸν
Ἐβρον εὐδοκιμεῖ ἡ *δρυζα* καὶ ὁ *βάμβαξ*.

Κάτοικοι.—Κύριοι κάτοικοι εἶνε αἱ Ἑλληνες, κατοικοῦν
δμως καὶ ὀλίγοι Ἰσραηλίται, Ἀρμένιοι καὶ Τούρκοι.

Πολιτικὴ διαίρεσις.—Ἡ Δυτικὴ Θράκη ἔχει τοὺς ἐξῆς
δύο νομοὺς, 1) τῆς *Ροδόπης* καὶ 2) τοῦ Ἐβρου.

Ὁ νομὸς *Ροδόπης* ἔχει τρεῖς ἐπαρχίας. Πρωτ. τοῦ νομοῦ
εἶνε ἡ *Κομοτινή* (30), ἄλλη δ' ὡσαύτως ἀξιόλογος ἡ *Σάνθη*
(34), ὀνομαστῆ διὰ τὰ καπνά της. Αἱ δύο αὗται πόλεις, μεσόγειοι

οὔσαι, ἔχουσιν ἐπίνειον τὸ **Πόρτο—Δάγο**. Ἐβδηρα (κ. Βολούστρα), παράλιον νῦν χωρίον, πάλαι δὲ πόλις ἐπίσημος.

Νομὸς Ἐβρου (122). Ὁ νομὸς οὗτος ἔχει 4 ἐπαρχίας. Ἡ ἓκ τῆς Μακεδονίας σιδ. γραμμῆ, ἣτις βαίνει πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν, διέρχεται μετὰ τὴν Ἐάνθην καὶ Κομοτινὴν τὰς κυρίας πόλεις τοῦ νομοῦ τούτου.

Εἶνε δ' αὐταί: Ἀλεξανδρούπολις (Δεδεαγάτς) (12), πρωτ. τοῦ νομοῦ, ἐπίνειον τῶν κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου πόλεων. — Σουφλίον (7), οὐ μακρὰν τοῦ Ἐβρου—Διδυμότειχον (8), ἐπισημοτάτη κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους.—Νέα Ὁρσειάς (4), νέα πόλις πρὸς Β, καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς Ἀδριανουπόλεως.

Διὰ τῆς Ἑλλ. Θράκης διέρχεται σιδηροδρ. γραμμῆ ἓκ τῆς Μακεδονίας λήγουσα εἰς τὴν Ἀλεξανδρούπολιν. Ἐκ ταύτης δὲ ἀγεί πρὸς τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Κων(ν)πολιν. Εἰς τὸν νομὸν τούτον ἀνήκει καὶ ἡ νῆσος Σαμοθράκη(3), ὀρεινοτάτη νῆσος καὶ δασώδης.

4. ΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΩΘΕΙΣΑΙ ΝΗΣΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ ΠΕΛΑΓΟΥΣ

(Πλὴν τῆς Κρήτης 3.850 τετρ. χιλ. 310 χιλ. κ.)

Θέσις καὶ Μορφολογία τοῦ ἐδάφους. Αἱ ἐλευθερωθεῖσαι τῇ 1913 νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους κεῖνται αἱ μὲν βορειότεραι κατὰ τὸ Θρακικὸν πέλαγος, αἱ δὲ λοιπαὶ πρὸς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶνε ὀρειναί, ἔχουσιν ὅμως ἕδαφος γενικῶς εὐφορον.

Κάτοικοι.—Αἱ νῆσοι αὗται κατοικοῦνται ὑπὸ καθαροῦ Ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ὅστις μετέσχε τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως τῇ 1821, ἐξεπληρώθη δ' ἐσχάτως ὁ διακαῆς πόθος αὐτῶν, ὅπως ἐλευθερωθῶσι.

Διοικητικὴ διαίρεσις.—Αἱ νῆσοι πλὴν τῆς Θάσου, ἀποτελοῦσι τρεῖς νομοὺς.

1) **Λέσβου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Λέσβος, Λήμνος καὶ Ἅγιος Εὐστράτιος, 2) **Χίου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Χίος, Ψαρά καὶ Οἰνούσσαι καὶ 3) **Σάμου**, εἰς ὃν ὑπάγονται αἱ νῆσοι Σάμος, Ἰκαρία καὶ Φούρνοι.

α') Νομός Λέσβου.

(161 χιλ. κατ.)

Λέσβος. ἡ μεγίστη τῶν νήσων, τὸ 1]2 τῆς Εὐβοίας, ἀλλ ἴση κατὰ τὸν πληθυσμὸν (130 χιλ. κ.). Διαμελίζεται ἐκ νότου ὑπὸ δύο κόλπων, εἶνε δὲ εὐφορος καὶ κατάφυτος, παράγουσα σίτον, οἶνον, ἔλαιον, τυρὸν κλπ. Ἡ Λέσβος εἶνε πατρίς φιλοσόφων καὶ ποιητῶν (Πιττακὸς, Ἀλκαῖος, Σαπφώ καὶ ἄ.). Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Μυτιλήνη** (28), πόλις εὐλίμενος καὶ ἐμπορικὴ. Ἄλλαι πόλεις εἶνε τὸ **Πλωμάριον** (6 1]2), ἡ **Μύθημα** (2) ἡ **Ἐρεσσός** (2 1]2), παρ' ἣν ὁ Παπανικολῆς ἔκαυσε τουρκικὴν φρεγάταν (Μάιος 1821) καὶ ἡ **Πολύχυντος** (7).

Λήμνος (μεγαλυτέρα τῆς Νάξου (30 χιλ. κατ.), χαμηλὴ καὶ φαλακρὰ νῆσος, μετ' εὐρέος καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος, τοῦ **Μούδρου**. Ἐν τῷ λιμένι τούτῳ διέμενον ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ὅπως φυλάττη τὸν τουρκικὸν ἐντὸς τοῦ Ἑλλησπόντου. Πρωτ. τῆς νήσου εἶνε τὸ **Κάστρον** πρὸς Δ.

Ἅγιος Εὐστράτιος. νῆσος μικρὰ καὶ ἄγνος (900 κ.). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀλιεῖαν.

Ἴμβρος. (ἴση τοῖς Κυθήροις, 8 χιλ. κατ.), οὐ μακρὰν τοῦ πορθμοῦ Ἑλλησπόντου. Πὰρὰ τὴν νήσον ταύτην πρὸ τοῦ στομίου τοῦ πορθμοῦ συνεχροτήθησαν δύο ναυμαχίαι κατὰ τὸν ἑλληνοτουρκικὸν πόλεμον (1 Δεκεμβρίου 1912 καὶ 5 Ἰανουαρίου 1913), καθ' ἃς ὁ ἑλληνικὸς στόλος ὑπὸ τὸν ναύαρχον Π. Κουντουριώτην ἀνένεωσε τὰ ναυτικὰ τρέπαια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως καὶ τῶν ἀρχαίων Σαλαμινομάχων. Πρωτ. τῆς νήσου εἶνε τὸ **Κάστρον**.

Τένεδος. (5 χιλ. κατ. μικρὰ νῆσος εὐφορος) πρὸ τῆς Τρωάδος καὶ τοῦ Ἑλλησπόντου. Αἱ νῆσοι Ἴμβρος καὶ Τένεδος παρεχωρήθησαν ἐσχάτως εἰς τὴν Τουρκίαν.

β') Νομός Χίου.

(76 χιλ. κρη.)

Χίος (διπλασία τῆς Ἄνδρου, 64 χιλ. κατ.), ἀπέναντι τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου. Εἶνε ἐκ τῶν εὐφωροτάτων, παράγουσα πλὴν τῶν ἄλλων καὶ μαστίχην, ἐξαγομένην ἐκ θάμνων μαστι-

χοφόρων, ἄλλοτε ἤκμαζε διὰ τὸ μέγα αὐτῆς ἐμπόριον, ἀλλὰ τῷ 1822 κατεστράφη δι' ἀνηλεοῦς σφαγῆς τῶν Χίων ὑπὸ τῶν Τούρκων, τῷ δὲ 1881 φοβερὸς σεισμὸς συνεπλήρωσε τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων γενομένην καταστροφὴν. Εἶνε πατὴρ τοῦ ἀοιδίου Ἄδαμαντίου Κοραΐ, καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Ἀνδρέου Συγγροῦ. Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ἡ **Χίος** (22), κειμένη ἀντικρὺ τῆς Κρήτης, ἔχουσα γυμνάσιον καὶ ἄλλα ἐκπαιδευτήρια.— **Βρονιάδος**, πολίχνη, πρωτ. δήμου (7).

Ψαρά. (τὸ 1]2 τῆς Σαλαμίνος), ΒΔ. τῆς Χίου, μικρὰ καὶ πετρώδης νήσος, ἀλλ' ἔνδοξος ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διὰ τὸ ναυτικὸν καὶ τοὺς κατὰ θάλασσαν ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας τῶν Ψαριανῶν κατὰ τῶν Τούρκων ὡς καὶ τὴν σφαγὴν καὶ τὸν ἐξανδραποδισμὸν τῶν κατοίκων ὑπὸ τῶν Τούρκων (1824). Ἐκ τῶν 20 χιλ. σχεδὸν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως κατοίκων αὐτῆς σήμερον ἀριθμοῦνται μόνον περὶ τοὺς 700. Τὸ Ψαρὰ εἶνε πατὴρ τοῦ ἥρωος Κωνσταντίνου Κανάρη.

Οἰνοῦσσαί, (1900 κατ.), συστάς μικρῶν νήσων ἐπὶ τοῦ πορθμοῦ Χίου.

γ') Νομὸς Σάμου

(70 χιλ. κατ.)

Σάμος, πενταπλασία τῆς Αἰγίνης (57 χιλ. κατ.). Ἡ νήσος αὕτη κεῖται ἀπέναντι τῆς Ἀσιατικῆς χερσονήσου Μυκάλης. Κατὰ τὸν πορθμὸν τοῦτον εἰ Ἕλληνες μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν (1824) συνάψαντες ναυμαχίας πρὸς τὸν τουρκικὸν στόλον ἠνάγκασαν τοῦτον νὰ υποχωρήσῃ καὶ οὕτως ἐσώθη ἡ Σάμος ἐκ τῆς τουρκικῆς ἐπιδρομῆς.

Ἡ νήσος εἶνε ὀρεινὴ, ἔχει ὅμως εὐφορωτάτας πεδιάδας. Παράγει σταφίδα, οἶνον, ἔλαιον, καπνὸν, ὀπώρας κλπ. ἔχει δὲ ἀκμαιοτάτον ἐμπόριον.

Ἡ Σάμος ἦτο πατὴρ τοῦ τυράννου Πολυκράτους καὶ τοῦ φιλοσόφου Πυθαγόρα. Ἐνεκα τῶν ἀγῶνων αὐτῆς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας, ἀπετέλει ἀπὸ τοῦ 1883 ἡγεμονίαν ὑποτελεῖ εἰς τὴν Τουρκίαν, μέχρις οὗ τῷ 1912 κατελήφθη μετὰ τῶν λοιπῶν νήσων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Πρωτ. τῆς νήσου καὶ τοῦ νομοῦ εἶνε ὁ **Διμήν Βαθέος** (9).

κατὰ τὸν μυχὸν μεγάλου καὶ ἀσφαλοῦς λιμένος. Ἔχει ἑλληνικὸν Γυμνάσιον καὶ λοιπὰ ἐκπαιδευτήρια. Παρὰ ταύτην εἶνε τὸ *Βαθὺ Σάμου* (ξ), ἀπέναντι τῆς Μυκάλης, ἀρχαία πρωτ. τῆς νήσου. *Νέον Καρλόβασι* (4), *Μυτηλινοὶ* (6) καὶ *Μαραθόκομπος* (5), πρὸς τὰ δυτικὰ τῆς νήσου.

Ὁ λιμὴν Βαθέος τῆς Σάμου

Ἰκαρία (12 χιλ. κατ.), πρὸς Α. τῆς Κυκλαδικῆς Μυκόνου, εἶνε τραχεῖα καὶ κατάδρυμος νήσος, ἐξάγουσα ξυλείαν· οἱ κάτοικοι μεταχειρίζονται εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτῶν πολλοὺς ἀρχαῖσμούς. Ἡ νήσος αὕτη εἶχε κηρύξει τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πρὸ τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου.

Φοῦρνοι (770 κατ. π. Κορσέα), μικραὶ νῆσοι μεταξὺ Ἰκαρίας καὶ Σάμου.

V. ΚΡΗΤΗ

(2 1/2 φορές μεγαλύτερα τῆς Εὐβοίας.—386 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ἡ πολυπαθὴς νήσος **Κρήτη**, ἔχουσα σχῆμα ἐπίμηκες, ἐκτείνεται μεταξὺ τοῦ Κρητικοῦ καὶ Λιβυκοῦ πελάγους καὶ ἔχει μῆκος ἴσον πρὸς τὸν τῆς Πελοποννήσου (255 χιλιόμ.).

Θαλάσσιος διαμελισμός.—Οἱ πλείστοι κόλποι τῆς νή-

σου σχηματίζονται κατὰ τὸ Κρητικὸν πέλαγος. Δύο κόλποι ἐνταῦθα, ὁ τοῦ **Μεγαπέλου** καὶ ὁ **Ἀμφιμαλῆς** (κ. Ἀλμυροῦ), διαμορφοῦσι τρία τμήματα τῆς νήσου, ὧν τὸ μέσον εἶνε ὁ εὐρὺς κορμὸς τῆς νήσου. Δυτικώτεροι κόλποι εἶνε ὁ τῆς **Σούδας**, ἀσφαλέστατος λιμὴν, ὁ τῶν **Χανίων** (π. Κυθωνίας) καὶ ὁ τοῦ **Κισάμου** (π. Μυρτίλος).

Ἐσχατὰ ἀκρωτήρια εἶνε ΒΔ. ὁ **Κίμαρος** (κ. Τρυπητή) καὶ τὸ **Ψάκον** (κ. Σπάθα). Πρὸς τὴν Σούδαν σχηματίζεται τὸ χερσονοειδὲς **Κύαμον** (κ. Ἀκρωτήρι). Ἀνατολικώτατον εἶνε τὸ **Σαμώνειον** (κ. Σίδερος) καὶ νοτιώτατον ὁ **Δισσὴν** (Λίθινον). Πιρόκεινται καὶ νησίδια τινά, ὧν ἡ **Γαῦδος** κατοικεῖται. Αὕτη εἶνε ἡ νοτιοτάτη νησίς τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—Ἡ νήσος εἶνε ὄρεινή, ἔχει ὅμως παραλίαι καὶ πεδιάδας εὐφόρους. Τὸ δυτικὸν τμήμα καταλαμβάνουσι τὰ **Λευκὰ ὄρη** (Ἄσπρα βουνὰ ἢ Μαδάρες) ὄρη ὑψηλά. Κατὰ τὸ μέσον ὑψοῦται ἡ **Ἰδη** (2500, κ. Ψηλορείτης) καὶ ἡ **Δίκη** (κ. Λασσητι), ἐν ἣ ἐμυθολογεῖτο ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς. Πλὴν τῶν ὄρων τούτων ἐκτείνονται καὶ ἕτερά τινά παράκτια, ὡς ὁ **Κέδρος** ΝΑ. τῆς Ἰδης καὶ ἡ ὄροσειρὰ τῆς **Ἀστερουσίας** (κ. τῆς Μεσαρᾶς), πρὸς Ν.

Αἱ πλεῖσταί πεδιάδες ἀνοίγονται πρὸς τὴν βορείαν πλευρὰν τῆς νήσου. Ἡ εὐφορωτάτη ὅμως καὶ μεγίστη, ἡ τῆς **Γόργυνος** (κ. Μεσαρᾶ), ἀνοίγεται πρὸς τὸ Λιβυκὸν πέλαγος.

Ποταμοί.—Ἐν τῇ νήσῳ ρέουσι πολλοὶ βραχεῖς καὶ ὀρηκτικοὶ ποταμοί. Πρὸς Β. ἐκβάλλουσιν ὁ **Ἰάργανος** (κ. Πλατανιάς), τὸ **Μυλοπόταμον** καὶ ἄλλοι, πρὸς Ν. δὲ ὁ **Διτθαῖος** (κ. Ἱεροπόταμος) διαρρέων τὴν Μεσαρᾶν καὶ ὁ **Καταρράκτης** (κ. Ἀναποδιάρης).

Κλίμα καὶ προϊόντα.—Τὸ κλίμα εἶνε γλυκύτατον, προϊόντα δὲ παράγει **ἐλαιον, σάπωνα, τυρόν, βαλανίδια, κάσιανα** καὶ ἄλλας ὀπώρας.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι (386 χιλ.) εἶνε Ἕλληνες ὀρθόδοξοι. Οἱ Κρήτες εἶνε γενναῖοι καὶ φιλελεύθεροι, μὴ ἀνεχόμενοι ξένους κατακτητὰς, δι' ὃ πολλάκις ἐπανεστάτησαν κατὰ τῶν Τούρκων, μέχρις αὐτῶ 1896 ἐκηρύχθη ἡ νήσος αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν δυνάμεων, ἀκολούθως δὲ τὸ 1921 ἠνώθη μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Πολιτικὴ διαίρεσις καὶ πόλεις.—Ἡ νήσος νῦν διαι-

ρείται εἰς τέσσαρας νομούς· 1) Χανίων, 2) Ρεθύμνης, 3) Ἡρακλείου καὶ 4) Λασηθίου.

1) Ὁ νομὸς Χανίων (111 χιλ.) κατέχει τὸ δυτικὸν τμήμα τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε τὰ Χανιά (27 π. Κυδωνία), κατὰ τὸν ὀμῶ-
νομον κόλπον. Προάστειον αὐτῶν εἶνε ἡ Χαλέπα.—Καστέλι (1),
πρὸς Δ., πρωτ. τῆς ἐπαρχίας Κισιάμου.—Κάνδανος, μέγιστον
ὄχυρὸν χωρίον.—Βάμος, ὄχυρὰ κωμόπολις.—Γεωργιούπολις
(πρότερον Ἀλμυρός), κατὰ τὸν Ἀμφιμαλῆ, ὀνομασθεῖσα οὕτω
πρὸς τιμὴν τοῦ πρίγκηπος Γεωργίου, τοῦ πρώτου ἀρμοστοῦ τῆς
νήσου. Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ὑπάγεται καὶ ἡ ἐπαρχία Σφακιῶν.
Οἱ κάτοικοι αὐτῆς οἱ ἀνδρεῖσι Σφακιανοί, δὲν εἶχον ἐπιτρέψει
εἰς Τούρκον ἢ ἄλλον κατακτητὴν νὰ πατήσῃ τὴν χώραν τῶν.
Πρωτ. εἶνε ἡ Χώρα Σφακιῶν.

2) Ὁ νομὸς Ρεθύμνης (70 χιλ.) ἐκτείνεται ἀνατολικώτε-
ρον τοῦ προηγούμενου. Πρωτ. εἶνε ἡ Ρέθυμνα (9, π. Ρίθυμνα),
κατὰ τὴν βορείαν παραλίαν. ΝΑ. ταύτης κείται ἡ μονὴ τοῦ Ἀρ-
καδίου, διάσημος διὰ τὴν ἐν ἔτει 1866 ἐκουσίαν ὀλοκαύτωσιν τῶν
ἐνταῦθα πολιορκηθέντων χριστιανῶν ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὅπως μὴ
παραδοθῶσιν εἰς αὐτοὺς. Ἐτέρα κώμη εἶνε τὰ Ἀνώγεια (2 1|2).

3) Ὁ νομὸς Ἡρακλείου (138 χιλ.) κατέχει τὸ μέσον τῆς
νήσου. Πρωτ. εἶνε τὸ Ἡράκλειον (34), κατὰ τὴν βορείαν παρα-
λίαν, πόλις ἐμπορικὴ καὶ ὄχυρὰ, ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Κρήτης.
Πάλαι ἦτο ἐπίγειος τῆς ἀρχαιοτάτης πόλεως «Κνωσσοῦ», ἔνθα ἀνε-
σκάφησαν ἐσχάτως τὰ μεγαλοπρεπῆ ἀνάκτορα τοῦ Μίνως.
Εἰς τὴν Κνωσσὸν τοποθετεῖται καὶ ὁ περίφημος τῆς Μυθολογίας
«Λαβύρινθος».—Ἅγιοι Δέκα, κατὰ τὴν πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς
καὶ ἐπὶ τῶν ἐρείπειων τῆς ἀρχαίας «Γόρτυνος» καὶ ἐνταῦθα ἀνευ-
ρέθησαν πολῦτιμοι ἀρχαιότητες.—Φαιστός, ἐρείπεια ἀρχαιοτάτης
πόλεως.

4) Ὁ νομὸς Λασηθίου (70 χιλ.) περιλαμβάνει τὸ ἀνατολι-
κὸν τμήμα τῆς νήσου. Πρωτ. εἶνε ὁ Ἅγιος Νικόλαος (1 1|2),
λιμὴν κατὰ τὸν κόλπον τοῦ Μεραμπέλου.—Νεάπολις (2 1|2), με-
σογειότερον.—Ἱεράπετρα (3, π. Ἱεράπετρα), πρὸς τὸ Διβυκὸν
πέλαγος.—Σητεία (1 1|2), πρωτ. ὀμωνύμου ἐπαρχίας τῆς ἀνα-
τολικωτάτης τῆς νήσου.

Β. ΑΙ ΛΟΙΠΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ

Γ. ΝΟΤΙΟΙ ΣΠΟΡΑΔΕΣ ἢ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΣ

(2.500 τετρ. χιλίμ.—160 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Αἱ νῆσοι αὗται ἄρχονται νοτιώτερον τῆς Σάμου καὶ τελευτῶσιν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν παρὰ τὴν Κρήτην. Εἶνε καὶ αὗται ὄρειναί, αἱ πλεῖστα δὲ ὅμως εὐφοροί.

Πολιτ. κατάστασις.— Κατὰ τὸν μεταξὺ Ἰταλίας καὶ Τουρκίας πόλεμον, ὀλίγον προηγηθέντα τοῦ Ἑλληνοτουρκικοῦ, αἱ νῆσοι αὗται εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῆς Ἰταλίας, οὕτω δὲ εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ μὴ ἀποκτήσουσιν τὴν ἐλευθερίαν. Οἱ φιλοπάτριδες ὅμως κάτοικοι αὐτῶν διεμαρτυρήθησαν ἐντόνως πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις καὶ ἐπέτυχον διὰ τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλιῶν νὰ ἀποφασισθῆ ἡ ἔνωσις μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος. Τοῦτο ὅμως δυστυχῶς δὲν ἐξεπληρώθη πρὸς μεγάλην λύπην τῶν Δωδεκανησίων.

ΑΙ ΝΗΣΟΙ ΚΑΤΑ ΜΕΡΟΣ

Πάτριος (3.700 κατ.), μικρὰ καὶ πετρώδης, ὀνομαστὴ ὅμως, διότι ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης ὁ Θεολόγος, ἐν ἐξορίᾳ ὄν, ἔγραψε τὴν θείαν ἀποκάλυψιν. Ἐπίσημος εἶνε ἡ μονὴ τοῦ ἁγίου μετὰ διδισθηκῆς πλουσία εἰς χειρόγραφα.

Λέρος (7 χιλ. κατ.), μικρὰ νῆσος ἔχουσα ἀσφαλῆ λιμένα καὶ γῆν εὐφορον.

Κάλυμνος (ἴση τῇ Σαλαμῖνι). Οἱ κάτοικοι αὐτῆς (20 χιλ.) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιείαν.

Κῶς (ἴση τῆς Κυθήροις, 28 χιλ. κατ.), ἐν μέρει ἠφαιστειογενῆς, εὐφορος δέ. Εἶνε ἡ πατρίς τοῦ μεγίστου ἱατροῦ Ἰπποκράτους, ἔχει δὲ πρωτεύουσαν δμώνυμον.

Ἀστυπάλαια (ἴση τῇ Σαλαμῖνι), πλησίον τῶν Κυκλάδων, ἔχουσα εὐρύχωρον λιμένα.

Νίσυρος (5 1/2 χιλ. κατ.) παρὰ τὴν Κνιδίαν χερσόνησον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Εἶνε ἠφαιστειογενῆς μετὰ θερμῶν πηγῶν.

Ι Σαρρῆ—Γεωγραφία Β' Γυμνασίου Ἐκδ. 14η 13—9—1930 6

Τήλος και Σύμη, ὠσαύτως παρὰ τὴν Κνιδίαν χερσόνησον. Οἱ κάτοικοι τῆς Σύμης (περὶ τὰς 18 χιλ.) ἀσχολοῦνται εἰς τὴν σπογγαλιείαν.

Χάλκη, πρὸ τῆς Ρόδου, τραχεῖα νησίς.

Ρόδος, μεγάλη καὶ εὐφορὸς νῆσος (διπλασία τῆς Κεφαλληνίας, 50 χιλ. κάτ.). Ὑπῆρξε σπουδαία κατὰ τὴν ἀρχαιότητα. Ἡ ὀμώνυμος πρωτ. **Ρόδος** (15) κεῖται ΒΑ., ἀρχαία πόλις ἔδρα μητροπόλεως. Πάλαι κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ λιμένος, ἵστατο ὁ «Κολοσσός», χαλκοῦν ἄγαλμα τοῦ Ἡλίου (45 μ. ὕψος) ἐν ἓκ τῶν 7 θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου. — **Δίνδος** (5), ἑτέρα πολίχνη κατὰ τὴν ΝΑ. παραλίαν.

Κάρπαθος, (ἴση τῇ **Δευκάδι**), καὶ **Κάσος** (ἴση τῇ **Σαλαμίῳ**), μεταξὺ τῆς Ρόδου καὶ τῆς Κρήτης. Εἶνε τραχεῖαι νῆσοι, οἱ δὲ κάτοικοι ἀρχολοῦνται εἰς τὴν ναυτιλίαν. Ἡ Κάσος κατεστράφη τῷ 1824 ὑπὸ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου.

Καστελλόριζον (π. Μεγίστη), (2 χιλ), ἀνατολικώταται, παρὰ τὰς ἑκτάς τῆς Λυκίας.

Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΘΡΑΚΗ

(25.000 τετρ. χιλ.—2 ἑκατ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.— Ἡ Τουρκικὴ Θράκη κατέχει τὸ ἀνατολικώτατον μέρος τῆς χερσονήσου τοῦ Αἴμου.

Ὅριζόντιος διαμελισμός.— Ἡ Τουρκικὴ Θράκη ὀρέχεται ὑπὸ 4 θαλασσῶν. ΝΔ, ὑπὸ τοῦ **Αἰγαίου** πελάγους, ὅπερ ἐνταῦθα λέγεται Θράκιον. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἀκτὴν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἐκτείνεται ἡ **Θρακικὴ** χερσόνησος, δι' ἣς σχηματίζεται ὁ **Ἑλλήσποντος** (κ. Δαρδανέλια). Τρίτη θάλασσα εἶνε ἡ **Προποντις** (κ. θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ) καὶ τετάρτη ὁ μέγας **Εὐξείνιος** πόντος (Μαύρη θάλασσα). Αἱ δύο τελευταῖαι θάλασσαὶ συνδέονται διὰ τοῦ πορθμοῦ τοῦ Βοσπόρου.

Σπουδαῖος κόλπος εἶνε εἰς τὸ Θρακικὸν πέλαγος ὁ τοῦ **Δάγιο** καὶ ὁ **Μέλας** (κ. τοῦ Ξηροῦ), Ἀκρωτήριο δὲ ἡ **Μαστιουσία** ἢ **Ἑλλη** παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου, καὶ ἡ **Θυνιάς**, εἰς τὸν Εὐξείνιον.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Ἡ Τουρκικὴ Θράκη ἔχει χαμηλὰ ὄρη ἄξια λόγου εἶνε τὸ πρὸς τὴν Προποντίδα παράκτιον **Ἰερὸν ὄρος** (κ. Τεκίρ δάγ) καὶ τὰ ΒΑ. χαμηλὰ ὄρη τῆς **Στραντας**. Σπουδαιότερον μέρος τῆς Θράκης εἶνε τὸ μέγα θαθύπεδον τοῦ ποταμοῦ **Ἐβρου** (κ. Μαρίτσα), ὅστις δέχεται σχεδὸν ἅπαντα τὰ ὕδατα τῆς χώρας.

Ποταμοί.— Ὁ **Ἐβρος**, ὅστις ρέει κατ' ἀρχὰς παραλλήλως τοῦ Αἴμου ἐν τῇ Βουλγαρίᾳ, εἶτα διευθύνεται πρὸς Ν. καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸ Θρακικὸν πέλαγος. Δέχεται πολλοὺς παραποτάμους, ὧν μέγιστοι εἶνε ὁ **Τόντζος**, πηγάζων ἐκ τοῦ Αἴμου, ὁ **Ἄρδας**, ἐκ τῆς Ροδόπης καὶ ὁ **Ἐργίνης**, ἐκ τῆς ἀνατολικῆς ὄρεινῆς Θράκης.

Κλίμα.— Τὸ κλίμα εἶνε εὐκρατον καὶ υγιεινόν, εἰς τὰ ὄρεινὰ ὅμως μέρη εἶνε ψυχρόν.

Προϊόντα.— **Δημητριακοὶ καρποί**, **οἶνος**, **βάμβαξ**, **καπνός**, ἐτι δὲ τρέφονται ποίμνια αἰγοπροβάτων καὶ ἀγέλαι βοῶν καὶ **βουβάλων**.

Ἱστορικὴ ἄποψις.— Οἱ ἀρχαῖοι Θράκες ἦσαν ἑλληνικῆς φυλῆς, ἡ δὲ δύναμις αὐτῶν ὑπεχώρησε κατὰ μικρὸν εἰς τὴν τῶν Μακεδόνων. Εἰς τὰ παράλια αὐτῆς πλείστα ἀποικίαι εἶχον ἰδρυθῆ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἡ Θράκη ἔλαβεν ἰδιαιτέραν θέσιν μεταξὺ τῶν ἄλλων χωρῶν ἕνεκα τῆς ἐν αὐτῇ μεγάλης πρωτεύουσας τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλείστους δὲ βασιλεῖς γενναίους παρέσχεν εἰς τὸν θρόνον.

Κάτοικοι.— Ἐν τῇ Θράκῃ κατοικοῦν Τούρκοι, ἐτι δὲ ὀλίγοι Ἰσραηλῖται, Ἀρμένιοι καὶ ἄλλοι Εὐρωπαῖοι.

Πολιτικὴ διαίρεσις καὶ πόλεις.— Ἡ Τουρκικὴ Θράκη διαιρεῖται εἰς δύο νομοὺς, τὸν τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

α') Ὁ νομὸς Ἀδριανουπόλεως κατέχει τὸ μέγιστον τῆς Τουρκικῆς Θράκης καὶ περιέχει 4 διοικήσεις. 1) Ἡ **Διοίκησις Ἀδριανουπόλεως**. Πρωτ. εἶνε ἡ **Ἀδριανούπολις** (55), κατὰ τὴν συμβολὴν τοῦ Τόντζου καὶ Ἄρδα μετὰ τοῦ Ἐβρου. Ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀδριανοῦ καὶ ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τοῦ Τουρκικοῦ κράτους πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

ἔχει βιομηχανίαν βαμβακίνων καὶ μεταξίνων ὑφασμάτων. Κατὰ τὸν βουλγαροτουρκικὸν πόλεμον ἡ πόλις ἐπολιορκεῖτο ἐπὶ 5 μῆνας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ἐνῶ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων εἶχε καταληφθῆ τῆ 1920 μετὰ πολιορκίαν 4 ἡμερῶν.

2) Ἡ διοίκησις **Σαράντα Ἐκκλησιῶν** κατέχει τὸ ΒΑ. μέρος τοῦ νομοῦ. Πρωτ. εἶνε αἱ **Σαράντα Ἐκκλησίαι** (17). Ἄλλα: κῶμαι εἶνε **Ἀρκαδιούπολις** (6, κ. Λουλὲ Βουργάς), παρὰ τὸν Ἐργίνην. Ἐνταῦθα εἰ Βούλγαροι ἐνίκησαν τοὺς Τούρκους. (Ὀκτώβριος τοῦ 1912).—**Βιζύη**, μετὰ πολλῶν ἀρχαίων ἐρειπίων καθὼς καὶ κυκλωπέων τειχῶν.—**Μήθεια** (1 1/2, π. Σαλμουδησός) παρὰ τὸν Εὐξεινον.

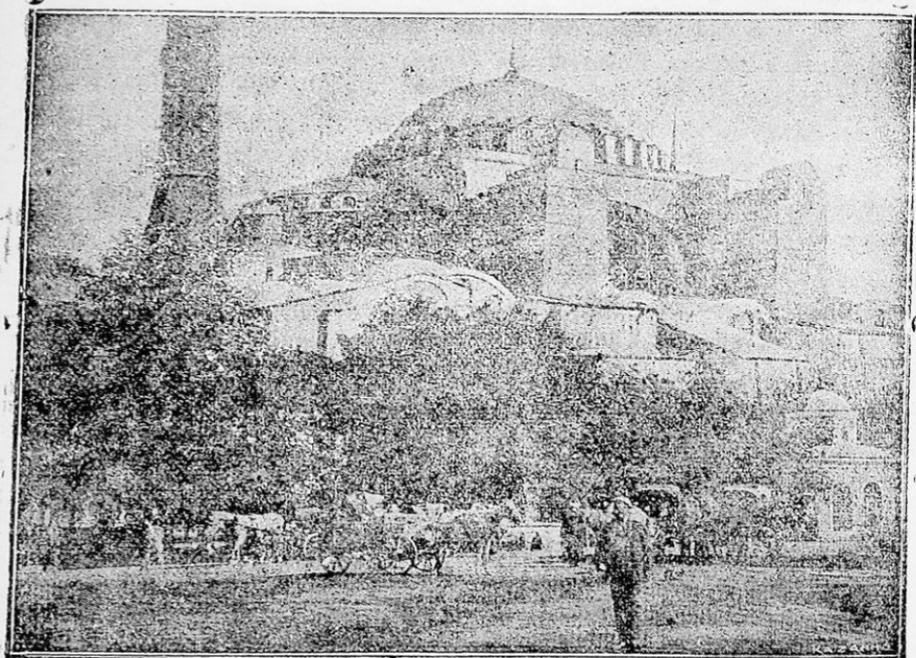
3) Ἡ διοίκησις **Ραιδεστοῦ** ἐκτείνεται παρὰ τὴν Προποντιδα. Πρωτ. ταύτης εἶνε ἡ **Ραιδεστός** (12, κ. Ροδοστός), παραλία καὶ ἐμπορικὴ πόλις.—**Ἡράκλεια** (1 1/2, π. Πέρινθος), ἀνατολικώτερον.—**Τσουρλοῦ ἢ Τυρλοῦ** (10) παρὰ τὸν ἐμώνυμον παραπόταμον τοῦ Ἐργίνου.—**Σηλυβρία** (4), παράλιος ἀρχαία πόλις.—**Μυριόφυτον** (3), πρὸς Δ. καὶ **Μάλγαρα** (4 1/2), πρὸς Δ.

4) Ἡ διοίκησις **Καλλιπόλεως** κατέχει τὸ νοτιώτατον μέρος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου. Πρωτ. εἶνε ἡ ἐν τῇ χερσονήσῳ **Καλλιπολις** (8), πρὸς τὸ δόρειον στόμιον τοῦ Ἑλλησπόντου. Νοτιώτερον ταύτης ἐκεῖτο ἡ **Σηστός**, ἀπέναντι τῆς Ἀβύδου, καθ' ἃς πάλαι ὁ Ξέρξης ἐγεφύρωσε τὸν Ἑλλησπόντον.—**Μάδυτος**, πολίχνη νοτιώτερον.—**Αἶνος**, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἐβρου.

6) Ὁ νομὸς **Κωνσταντινουπόλεως** κατέχει τὸ πρὸς τὸν Βόσπορον μέρος τῆς Θράκης, ὡς καὶ τὸ ἀπέναντι μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Πόλεις.—**Κωνσταντινούπολις**, ἡ «βασίλεις» καὶ ἡ μέγιστη τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων, κειμένη κατὰ τὸν Βόσπορον καὶ τὸν Κερατίον κόλπον, ἐν μαγευτικωτάτῃ τοποθεσίᾳ. Ἡ κυρία πόλις (τουρκ. Σταμπούλ), κεῖται ἐπὶ μικρᾶς τριγωνικῆς χερσονήσου σχηματιζομένης ὑπὸ τοῦ Κερατίου κόλπου, τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντίδος. Τὸ ἔδαφος ταύτης εἶνε ἀνώμαλον· διακρίνονται δ' ἐπὶ τὰ ὑψώματα ἢ λόφοι, εἰς εὖ καὶ ἐπτάλαφος ἐκλήθη. Ἐπὶ τοῦ ἀνατολικωτάτου λόφου ἐκτίσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν Μεγαρέων τὸ **Βυζάντιον** (667 π.Χ.) ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἐκτίσθη

ἀπὸ τοῦ 324 μ. Χ, ὑπὸ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ ἐχρημάτισεν ἐπὶ χίλια καὶ πλέον ἔτη πρωτ. τῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ κέντρον τοῦτο τοῦ σύμπαντος ἑλληνισμοῦ καὶ ὁ προμαχὼν κατὰ πλείστων ἐπιδρομῶν ἀπὸ τοῦ 1453 διατελεῖ πρωτ. τοῦ τουρκικοῦ κράτους, πλείστοι δὲ ἄλλοτε χριστιανικοὶ ναοὶ εἶνε μεταβληθέντες εἰς τζαμιά. Μεταξὺ τούτων διακρίνεται ὁ περίφη-

Ὁ ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας.

μος καὶ μεγαλοπρεπέστατος ναὸς τῆς τοῦ «Θεοῦ Σοφίας», οὗ ἡ δεξιὴ πλευρὰ εἶνε στενῶς συνδεδεμένη μετὰ τῆς ἀποφράδος ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως (29 Μαΐου 1453), καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος ὁ τελευταῖος τῶν ἐλλήνων αὐτοκρατόρων **Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος**. Παρὰ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν κεῖται ὁ ἀρχαῖος Ἱππόδρομος, ὅστις ἔκοσμεῖτο διὰ πολλῶν καλλιτεχνημάτων. Πρὸς τὸ ἄκρον τῆς χερσονήσου κεῖνται τὰ εἱρεῖπια τῶν παλαιῶν

ἀνακτόρων τῶν Σουλτάνων (Σεράϊ Μπουρνου) καὶ ἡ «Ύψηλὴ Πύλη», δηλ. τὰ ὑπουργεῖα. Παρὰ δὲ τὸν Κεράτιον εἶνε ἡ συνοικία **Φανάριον**, ἔνθα κατώκειν πρὸ τῆς ἑλλην. ἐπαναστάσεως οἱ εὐγενεῖς καὶ πεπαιδευμένοι Φαναριῶται. Ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Πατριαρχεῖον**, ὅπου εἶς τὴν μεγάλην πύλην ἀπηγγονίσθη ὁ ἀείμνηστος Πατριάρχης Γρηγόριος ὁ Ε΄. (1821) καὶ ἡ **μεγάλη σχολὴ τοῦ γένους**, τὸ διασημότεον τῶν ἐν Τουρκίᾳ ἑλληνικῶν ἐκπαιδευτηρίων.

Ἡ Κων/πολις περιλαμβάνει καὶ τὰ πέραν τοῦ Κερατίου ὡς προάστεια κείμενα **Γαλατᾶ** καὶ **Πέραν**, συνδεόμενα μετὰ τῆς κυρίας πόλεως διὰ δύο γεφυρῶν. Ἐνταῦθα κατοικοῦσιν οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων καὶ Εὐρωπαίων. ΒΑ. τοῦ Γαλατᾶ καὶ πρὸς τὸν Βόσπορον κεῖται ὁ **Δολμά Μπαξές**, ἄνωθεν ἐξ αὐτοῦ τὸ **Γιλδίξ Κιόσκ**, ἐν ᾧ κεῖνται τὰ περικαλῆ ἀνάκτορα τοῦ πρώην Σουλτάνου Ἄβδουλ Χαμίτ τοῦ Β΄.

Προάστειον τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶνε τὸ **Σκούταρι**, ἡ πάλαι Χρυσόπολις, ἐν τῇ Ἀσιατικῇ παραλίᾳ. Μετὰ τῶν προαστείων ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως ἀνέρχεται σχεδὸν εἰς τὸ ἑκατομμύρ. ὦν 400 χιλ. ἄλλοτε ἦσαν Ἑλληνες. Ἐσχάτως πολλοὶ Ἑλληνες ἔχουν φύγει, οὕτως ὥστε ὑπάρχουν σήμερον ἐκ τούτων 90 χιλ.μόνον.

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶνε ἐκ τῶν σπουδαιότερων πόλεων τοῦ κόσμου ἕνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς, δεσπόζουσα ἔνθεν μὲν τοῦ πορθμοῦ τοῦ συνδέοντος τὸν Εὐξείνιον μετὰ τῆς Μεσογείου, ἐκεῖθεν δὲ τῆς συγκοινωνίας τῶν δύο ἡπείρων. Εἰς τοὺς Ἑλληνας δὲ εἶνε σπουδαιότατη, διότι ἐδρεύει ἐνταῦθα τὸ κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἡ μεγάλη τοῦ ἔθνους Ἐκκλησία. Ὁ διακαῆς πόθος καὶ ἡ ἐλπίς σύμπαντος τοῦ ἔθνους ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς ἀλώσεως τῆς πόλεως ἐκφράζεται διὰ τῶν λέξεων «θὰ πάρωμεν τὴν Πόλιν καὶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν».

Αἱ ὄχθαι τοῦ Βοσπόρου (ἐλάχ. πλάτος 500 μ.) εἶνε χαριστάται, στολιζόμεναι δι' ὠραίων προαστείων τῆς πόλεως (Ὀρτάκιοῦ Θεραπειᾶ, Βαθυρρύαξ καὶ ἄλλα). Προάστειον ἔτι θεωρεῖται καὶ ὁ **Ἅγιος Στέφανος**, πρὸς τὴν Προποντιδα. Ἐνταῦθα τῷ 1878 συνωμολογήθη ἡ συνθήκη Ρώσων καὶ Τούρκων.

Δυτικώτερον εἶνε αἱ **Μέτραι** (κ. Γσατάλτζα ὅ), κατὰ τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Κων/πόλεως—Ἀδριανουπόλεως.

II. ΒΟΡΕΙΑ ΘΡΑΚΗ ἢ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΡΩΜΥΛΙΑ

(Ἰση τῇ λοιπῇ Θράκῃ—1.600.000 κάτ.)

Ἡ χώρα αὕτη ἀρδεύεται ὑπὸ τοῦ Ἐβρου καὶ τοῦ Τόντζου καὶ κατοικεῖται νῦν τὸ πλεῖστον ὑπὸ τῶν Βουλγάρων. Κατοικοῦσιν ἔτι καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες (περὶ τὰς 70 χιλ.), Τούρκοι καὶ Ἑβραῖοι.

Πολιτικὴ κατάστασις — Ἡ Ἀνατολικὴ Ρωμυλία διὰ τῆς Βερολινείου συνθήκης εἶχε κηρυχθῆ αὐτόνομος. Ἀλλὰ τῷ 1885 κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, κατὰ δὲ τῷ 1908 ἠνώθη ὀριστικῶς μετὰ τῆς Βουλγαρίας.

Πόλεις.—1) Πρὸς τὸν Ἐβρον.

Φιλιπούπολις (64) πρωτ., κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Φιλίππου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ἡ πόλις πρό τινων ἐτῶν ἐτῶν ἦτο τελείως ἑλληνικὴ, κατοικοῦσι δὲ ἀκόμη ὀλίγοι Ἕλληνες διατηροῦντες ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. **Στενήμαχος** (13) ΝΑ. πόλις ἑλληνικὴ. **Τατάρ Παζαρτζίκ** (12, πρὸς Δ.—**Στάρα Ζαγορά** (26), δηλ. παλ. Ζαγορά) καὶ **Νόβα Ζαγορά** (δηλ. Νέα Ζαγορά), βουλγαρικαὶ πόλεις.

2) Πρὸς τὸν Τόντζον. **Καζανλίκ** (12) ὑπὸ τὸν Αἴμον, παράγον περίφημον ροδέλαιον.—**Σλίβρον** (29, κ. Σήλυμος) —**Υάμπολις** (18), κατὰ ὀμώνυμον πεδιάδα.

3) Παρὰ τὸν Εὐξείνιον. Πᾶσαι αἱ παραθαλάσσιαι πόλεις τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας εἶνε ἀρχαῖαι ἑλληνικαὶ ἀποικίαι, αἵτινες κατοικοῦντο μέχρι ἐσχάτων μόνον ὑφ' Ἑλλήνων. Βορειότερα εἶνε ἡ **Μεσημβρία**, παρ' ἣν τῷ 814 μ. Χ. ὁ Ἕλλην αὐτοκράτωρ Λέων ὁ Ε' κατήγαγε περιφανῆ νίκην κατὰ τῶν Βουλγάρων (1906). **Πύργος** (18).—**Σαξόπολις** (π. Ἀπολλωνία). — **Αγαθόπολις**, νοτιώτερον.

Συγκοινωνία Θράκης.— Ἐν Θράκῃ ὑπάρχει σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διακλαδιζομένη κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἐβρου (ἐν τῷ σταθμῷ Κουλελί Βουργάς). Καὶ ὁ μὲν βορειότερος κλάδος διευθύνεται πρὸς τὴν Ἀνδριανούπολιν, Φιλιπούπολιν. Σόφριαν καὶ λοιπὴν Εὐρώπην, ὁ δὲ νοτιώτερος πρὸς τὴν Μακεδονίαν. μέχρι Θεσσαλονίκης.

Αἱ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ τοῦ βορειότερου κλάδου συνδε-

όμενοι πόλεις εἶνε Κωνσταντινούπολις—Τσατάλιτσα— Τσορλοῦ—
Λουλέ Βουργάς—Κουλελί Βουργάς—Ἀνδριανούπολις—Φιλιππού-
πολις—Τατάρ Παζαριζίκ. Διὰ διακλαδώσεως ἐν τῇ Ἀνατολικῇ
Ρωμυλία συνδέονται καὶ αἱ πόλεις Στάρα Ζαγορά—Νέβα Ζαγορά
—Ἰάμπολις καὶ Πύργος.

Ἐπιπλέον δὲ καὶ ἀμαξίται ὁδοί. Συγκοινωνία ἐκτελεῖται
ἐπιπλέον καὶ διὰ θαλάσσης, ἀτμόπλοια δὲ προσεγγίζουν εἰς τοὺς κυριω-
τέρους λιμένας,

III. ΣΕΡΒΙΚΗ ΚΑΙ ΒΟΥΛΓΑΡΙΚΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ἢ ΒΟΡΕΙΑ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ

(37.000 τετρ. χιλιόμε.—1.300.000 κατ.)

Διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου (1613) ἡ μὲν βορειοδυ-
τικὴ Μακεδονία παρεχωρήθη εἰς τὴν Σερβίαν, ἡ δὲ βορειοανατο-
λικὴ εἰς τὴν Βουλγαρίαν.

Διαμόρφωσις τοῦ ἐδάφους.— Τὸ βόρειον καὶ μεσόγειον
τοῦτο τμήμα τῆς Μακεδονίας εἶνε ὄρειον, ἔχει ὁμοίως εὐφο-
ρα ὀροπέδια καὶ δὴ ἐν τῇ Σερβικῇ Μακεδονίᾳ, ὡς τὸ τοῦ **Μονα-
στηρίου** καὶ τὸ τῶν **Σκοπίων**. ἔχει δὲ ὄρη ὑψηλὰ ὡς τὸ **Σκαρ-
δον** κατὰ τὰ ΒΔ. Μακεδονικὰ ὄρια, τὸ **Ρίλεν** καὶ τὴν **Ροδόπη**
κατὰ τὰ νότια· μεταξύ τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστου ὑψοῦται ὁ
Ὀρβηλος (κ. Περὶν), δυτικώτερον δὲ τοῦ Στρυμόνος τὰ **Παιο-
νικὰ** ὄρη.

Ἵδρατα.—Τὰ ὄρη ταῦτα διαμορφοῦσι τὰς ἄνω ἐπικρατείας
τῶν ποταμῶν Ἀξιού, Στρυμόνος καὶ Νέστου. Τὰ Παιονικὰ ὄρη
σηματίζουν τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδάτων Ἀξιού (πρὸς Δ.) καὶ
Στρυμόνος (πρὸς Α.), ὁ δὲ Ὀρβηλος τὸν διαχωρισμὸν τῶν ὑδά-
των τοῦ Στρυμόνος καὶ Νέστου.

Ἐκτασις καὶ πόλεις τῆς Σερβικῆς Μακεδονίας.—
Ἡ Σερβικὴ Μακεδονία, τριπλασία τῆς Βουλγαρικῆς, Περιέχει
τὴν ἄνω εὐρείαν ἐπικράτειαν τοῦ Ἀξιού, ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ
Σκάρδου. Μέγας παραπόταμος αὐτοῦ εἶνε ὁ **Ἐρίγων** (κ. Τσέρνα),
ὅστις διαρρέει τὸ ὀροπέδιον τοῦ Μοναστηρίου. Κατὰ τὰ ΝΔ ὄρια
εἶνε αἱ λίμναι τῆς **Πρέσπας** καὶ ἡ **Λιχνίτις** (κ. τῆς Ὀχριδα-

ιση τῇ Λευκάδι). Ἡ Λυχνίτις ἔχει ἔκρουον τὸν Μέλανα Δρίλιωνα, ὅστις διευθυνόμενος πρὸς Β. κατέρχεται πρὸς τὴν Ἑλλάδα,

Πόλις ἐνταῦθα εἶνε τὸ **Μοναστήριον** (60, κ. Βιτώλια) ἐν τῷ ἑμῶν ὄρει, συνδεδεμένον μετὰ τῆς Θεσσαλονίκης διὰ σιδηροδρόμου. Ὑπῆρξε ἔδρα τοῦ Μητροπολίτου Πελαγονίας καὶ εἶχε πλεῖστα ἑλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια.—**Τύρνοβον**(3) καὶ **Μεγάροβον** (3), πρὸς Δ., κῶμαι κατοικούμεναι ὑπὸ ἑλλήνων θλαχοφώνων. Ἄχρις (18) (κοινῶς Ὀχριδα), παρὰ τὴν Λιχνίτιδα.—**Κρούσοβον** (6) καὶ **Περλεπὲς** (22), βορειότερον.—**Μορίχοβον**, περιοχὴ χωρίων παρὰ τὸν Ἐρίωνα.—**Γευγελή** (6) παρὰ τὰ ἑλληνικὰ σύνορα, ἐμπορικὴ πόλις. Διὰ ταύτης διέρχεται ἐκ Θεσσαλονίκης σιδηροδρομικὴ γραμμὴ, ἣτις μετὰ ταύτην διέρχεται τὰ **Βελεσσά** (ἢ Κιοπρουλοῦ 16), τὰ **Σκόπια** (50, πάλαι) Σκοπιοὶ καὶ τὸ **Κουμνάβον** (9). Ἄλλαι πόλεις εἶνε ἡ **Καράτοβα** (9) καὶ τὸ **Ἰστιπ** (8), παρ' ὃ ἐγένοντο αἱματηραὶ μάχαι μεταξὺ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Βουλγάρων κατὰ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον (1913).—**Δοϊράνη**, παρὰ τὴν ἑμῶν λιμνὴν καὶ τὰ ὄρια τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ **Στρωμνίτσα** (10), ΝΑ.

Ἑκτασις καὶ πόλις τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας.—Αὕτη κατέχει τὰς ἀνω στενάς ἐπικρατείας τοῦ Στρυμόνος καὶ τοῦ Νέστον. Ἄπαν τὸ τμήμα τοῦτο κατὰ τὸν Ἑλληνοβουλγαρικὸν πόλεμον εἶχε καταλάβει ὁ ἀνδρεῖος ἑλληνικὸς στρατός διώξας τοὺς Βουλγάρους μέχρι τῶν παλαιῶν βουλγαρικῶν συνόρων (ἀνω Τζουμαγιάς). Πόλις ἐνταῦθα ἀξία λόγου εἶνε τὸ **Πετριτσι** (8) καὶ τὸ **Μελένικον** (5), ὑπὸ τὸν Ὀρβηλον. Οἱ φιλοπάτριδες κάτοικοι τῶν πόλεων τούτων ὡς καὶ ἄλλων χωρίων, μὴ ἀνεχόμενοι νὰ μένωσι ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Βουλγάρων, ἔθεσαν πῦρ εἰς τὰς οἰκίας αὐτῶν καὶ ἦλθον εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔδαφος τῆς Μακεδονίας. Ἐτέρη πόλις εἶνε τὸ **Νευροκόπιον** (6), παρὰ τὸν Νέστον.

IV. ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ

(Μεγαλύτερα τῆς χερ. τοῦ Αἴμου—9 1/2 ἑκατ. κατ.)

Θέσις, σχῆμα καὶ ἔκτασις.—Ἡ Μικρὰ Ἀσία (κ. Ἀνατολή) εἶνε ἡ δυτικωτάτη χερσόνησος τῆς Ἀσίας, προσεγγίζουσα τὴν Θρᾷ-

κην και τὸν Βόσπορον και τὸν Ἑλλησποντον ἔχει περίπου σχήμα ὀρθογωνίου τετραπλεύρου. Βρέχεται πρὸς Β. ὑπὸ τοῦ Εὐξείνου Πόντου και τῆς Προποντιδος, πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης και πρὸς Δ. ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Πρὸς Α. δὲ ὀρίζεται διὰ τῆς λοιπῆς Ἀσίας διὰ τῆς Ἀρμενίας, τῆς Μεσοποταμίας και τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ.

Θαλάσσιος Διαμελισμὸς.— Μέγας θαλάσσιος διαμελισμὸς διακρίνεται κατὰ τὸ Αἰγαῖον πέλαγος και Προποντιδα. Ἡ πρὸς τὸν Βόσπορον χερσονήσος καλεῖται **Χαλκηδονία**, ἥ δὲ πρὸς τὸν Ἑλλησποντον **Ἰδαία**. Ταύτης τὸ ἀκρωτήριον **Λεκτὸν** (κ. Μπαμπᾶ), εἶνε τὸ δυτικώτερον τῆς Ἀσίας. Ἔτεροι χερσονήσοι εἶνε ἡ **Ἐρυθραία**, ἡ **Ἀλλικαρνασία** και ἡ **Κνιδία**. Κόλποι δὲ ἀξιοσημειῶται εἶνε ἐν μὲν τῇ Προποντιδί ὁ **Ἀστακηνός** (κ. τῆς Νικομηδείας) και ὁ **Κιανός** (κ. τοῦ Γιαμλίχ), ἐν δὲ τῷ Αἰγαίῳ ὁ **Ἀδραμυτιηνός**, ὁ **Ἐρμαῖος**, (κ. τῆς Σμύρνης), ὁ **Καῦστριος**, (κ. τοῦ Κουσαντασι), ὁ **Ἰασικός** (κ. Μεντέλιας) και ὁ **Κεραμεικός** (κ. τῆς Κῶ). Ἔτεροι κόλποι ἐν τῇ Μεσογείῳ εἶνε ὁ **Παμφύλιος** (κ. τῆς Ἀτταλείας) και ὁ **Ἰοσικός** (κ. τῆς Ἀλεξανδρέττας).

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους— Τὸ μέσον τῆς χερσονήσου εἶνε ὑψηλὸν ὄροπέδιον ἔχον μέσον ὕψος 1000 μ. και περιστοιχούμενον πανταχῶθεν ὑπὸ ὄρεων. Τὸ ὄροπέδιον φέρει και ἐσοβήματα τινὰ ἡφαίστεια, ὡς τὸ **Ἀργαῖον** (κ. Ἐρτζιάς δάγ) σχεδὸν 4.000 μ. τὸ ὑψιστον ὄρος τῆς χερσονήσου. Ὅρη περὶ τὸ ὄροπέδιον εἶνε πρὸς Β τὰ **Ποντικὰ ὄρη**, ὧν συνέχεια εἶνε ὁ **Ὀλύγασσης** (κ. Ἰλκὰς δάγ) και τὸ **Ὀρμίνιον** (κ. Ἀλά δάγ, 2315). Πρὸς Ν. ἐκτείνεται ἡ ὄροσειρὰ τοῦ **Ταύρου**, (3500) πρὸς Α. δὲ τοῦ **Ἀντιταύρου** (3.340.).

Πρὸς Δ. τὸ ὄροπέδιον καταπίπτει ἡρέμα και σχηματίζονται πρὸς τὸ Αἰγαῖον εὐφορώταται πεδιάδες. Μεταξὺ τούτων ἐκτείνονται και ὄρη τινὰ, ὡς ὁ **Μυσικός Ὀλυμπος**, ἡ **Ἰδη**, ὁ **Τμῶλος**, ὁ **Σίπυλος**, ἡ **Μυκάλη** και ὁ **Κάδμος**.

Ὑδατι.— Εἰς μέρη τινὰ τοῦ ὄροπέδιου τὰ ὕδατα, μὴ εὐρίσκοντα διέξοδον, διαμένουσιν ὡς λίμναι. Χαμηλὸν μέρος τούτου (ὕψ. 940 μ.) κατέχει ἡ ἄλμυρὰ λίμνη **Τάττα**. Ὁ κυριώτερος ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας εἶνε ὁ **Ἄλυς** (κ. Κιζιλ-Ἰρμάκ, δηλ. Ἐρυθρὸς ποταμός), ὅστις διαγράφων μακρὸν τόξον κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ὄροπέδιον διαρρηγνύει τὰ πρὸς Β. ὄρη και ἐκβάλλει εἰς τὸν Εὐξείνου

Δυτικώτερον ἐκβάλλει ὁ **Σαγγάριος**, περίφημος διὰ τὰς τελευταίας ἡρωϊκὰς καὶ αἱματηρὰς μάχας τοῦ ἔλλη. στρατοῦ (1921). Εἰς τὴν Προποντίδα ἐκβάλλει ὁ μικρὸς ποταμὸς **Γρανικὸς**, ὀνομαστὸς διὰ τὴν παρ' αὐτὸν νίκην τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (334 π. Χ.) καὶ εἰς τὸν Ἑλλησποντον ὁ **Σκάμανδρος**, ποταμὸς τῆς Ἰθαίας χερσονήσου. Πρὸς τὸ Αἰγαῖον ἐκβάλλει ὁ **Ἔρμος** (εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον) καὶ ὁ **Μαίανδρος** (κ. Μπουγιούκ). Πρὸς δὲ τὴν Μεσόγειον ὁ **Εὐρουμέδων**, παρ' ὃν Κίμων ἐνίκησε δις τοὺς Πέρσας (495 π. Χ.), ὁ μικρὸς **Κύδνος**, ἐν ᾧ λουσθεῖς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἠσθένησεν ὁ **Σάρος** καὶ ὁ **Πύραμος** (κ. Δζιχούν).

Κλίμα.—Τὸ μᾶλλον εὐκραὲς κλίμα τῆς χερσονήσου εἶναι τὸ πρὸς τὸ Αἰγαῖον, ὅμοιον πρὸς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος. Πρὸς Β. εἶναι μᾶλλον ψυχρὸν, ἐν τῷ μέσῳ ξηρὸν, πρὸς Ν. δὲ πολλαχοῦ ὑγρὸν καὶ νοσηρὸν.

Φύσις τοῦ ἐδάφους, προϊόντα.—Τὸ εὐφορώτατον ἔδαφος τῆς χώρας εἶνε κατὰ τὰς πρὸς τὸ Αἰγαῖον κοιλάδας· ἐν τῷ κεντρικῷ ὄροπέδῳ μέρη τινὰ εἶνε στεπεπώδη, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσιν, ἰδίως ἐν τοῖς βορείοις, εἶνε πολλὰ δάση.

Τὰ προϊόντα τῆς Μ. Ἀσίας εἶνε ὅμοια πρὸς τὰ τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ τὰς παραλίας πεδιάδας παράγονται δημητριακοὶ καρποί, οἶνος, ἔλαιον, καὶ ὄπωραι (ἐν οἷς καὶ σῦκα), σταφίς, σήσαμον καὶ μέταξα. Ἐν τῷ κεντρικῷ ὄροπέδῳ καλλιεργεῖται ὄπιον, ἐν δὲ τ.ῖς ὄρεσι παρέχεται ἄφθονος ξυλεία. Τρέφονται ἔτι καὶ πρόβατα, αἶγες, κάμηλοι, ὄνοι, ἡμίονοι κλπ.

Ἱστορικὴ ἔποψις Κάτοικοι.—Ἡ Μ. Ἀσία εἶνε ἀρχαιοτάτη ἑλληνικὴ χώρα κατοικηθεῖσα ὑπὸ φυλῶν ἑλληνικῶν πρὶν ἔτι αὐταὶ ἐπεκταθῶσιν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἐκ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑλλάδος ἴδρυσαν ἐνταῦθα ἀργότερον οἱ Ἕλληνες πολλὰς ἀποικίας, αἵτινες ἤκμασαν εἰς τὰ γράμματα ("Ὀμηρος, Θάλῆς, Ἡρόδοτος καὶ ἄλλοι), τὰς τέχνας, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει εἰς τὸν πολιτισμόν. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τῶν Περσῶν διετέλεσεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν αὐτῶν, ἀλλ' ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ἤκμασεν ὡς ἑλληνικωτάτη χώρα. Ἀντεπεξήλθεν ἐπὶ μακρὸν κατὰ τῶν ἐπιδραμόντων εἰς αὐτὴν Τούρκων, μέχρι οὗ κατὰ τὴν 14ην ἑκατονταετηρίδα ὑπέκυψεν εἰς αὐτούς, πολλοὶ δὲ μωαμεθανοὶ κατώκησαν ἐν αὐτῇ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς χερσονήσου, ἀνερχόμενος ἐν 819 εἰς 9 1/2 σχεδὸν ἑκατομμύρια, ἀποτελεῖται σήμερον ἐκ Τούρκων. Οἱ ἐνταῦθα Ἕλληγες πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου κατῴκουν εἰς τὰς παραλίους χώρας κυρίως, εἶχον πολλὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ ἔδον τὸ ἐμπόριον εἰς τὰς χεῖρας των. Κατὰ τὸν τελευταῖον ἄλλο πῶλεμον, ὁπότε ἐπῆλθε τὸ ἐθνικὸν ἀτύχημα, ὑπέστησαν φρικτῶδεις σφραγὰς καὶ καταστροφὰς ὑπὸ τῶν Τούρκων διὰ τοῦτο ἠναγκάσθησαν νὰ καταφύγωσιν εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα ὡς πρόσφυγες, ὅπου καὶ ἐγκατεστάθησαν (ὑπὲρ τὸ 1 ἑκατομ).

Ἀρχαῖα διαίρεσις.— Ἡ Μ. Ἀσία πάλαι διηρεῖτο εἰς 16 χώρας, αἵτινες εἶνε αἱ ἑξῆς: Πρὸς Β. **Πόντος**, ἢ **Παφλαγονία** καὶ ἢ **Βιθυνία**. Πρὸς Δ. ἢ **Τρωὰς**, ἢ **Μυσία**, ἢ **Λυδία** καὶ ἢ **Καρία**. Πρὸς Ν. ἢ **Λυκία** **Λιαμφυλία** καὶ ἢ **Κιλικία**. Μεσόγειοι δὲ ἢ **Φρυγία**, ἢ **Πισιδία**, ἢ **Λυκαονία**, ἢ **Γαλατία** καὶ ἢ **Καππαδοκία**.

Διοικητικὴ διαίρεσις.— Διοικητικῶς διαιρεῖται εἰς 8 τουρκικοὺς νομοὺς καὶ 2 ἀμέσους διοικήσεις, περιέχει δὲ καὶ τμῆμα τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ νομοὶ εἶνε 1) **Ἀἰδινίου** 2) **Προύσση**. (Χαδαβεντακίαρ), 3) **Κασταμονῆς**, 4) **Τραπεζοῦντος**, 5) **Σεβαστείας**, 6) **Ἀγκύρας**. 7) **Ἰκονίου** καὶ 8) **Ἀδάνων**. Αἱ δὲ δύο διοικήσεις εἶνε τοῦ **Ἑλλησπόντου** (Βίγας) καὶ ἢ τῆς **Νικομηδείας**, αἵτινες διοικεῖνται ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν.

1) Νομὸς Ἀἰδινίου.

(1.700 χ.λ. κατ.)

Θέσις.— Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ ΝΔ. καὶ κάλλιστον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἦται τὰς χώρας **Λυδίας** καὶ **Καρίας**. Τὰ παράλια πάλαι εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικίων καὶ ὠνομάσθησαν ἐκ τῶν ἀποικιστῶν ἐνταῦθα φυλῶν **Ἰωνία** καὶ **Δωρίς**.

Πόλις.—Κέντρον τῆς Δυτικῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἶνε ἢ **μεγά-**

λη πόλις **Σμύρνη**(200) κατά τὸν μυχὸν τοῦ Ἑρμαίου κόλπου, ἀμφιθεατρικῶς ἐκτισμένη. Εἶνε ἐκ τῶν ἐμπορικωτέρων πόλεων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου καὶ ἐχρημάτισε σπουδαῖον κέντρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου. Σπαρακτικὴ εἶνε ἡ καταστροφή τῆς ἑλληνικῆς συνοικίας ὑπὸ τῶν Τούρκων, μετὰ τὸ ἀτύχημα τῆς τελευταίας ἐκστρατείας τῶν Ἑλλήνων (1922). Ἐκ ταύτης ἄρχονται σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ πρὸς τὰ μεσόγεια. Εἰς τὴν νοτιωτέραν κοιλάδα τοῦ Καύστρου σιδηροδρομικὴ γραμμὴ φθάνει εἰς τὰς πόλεις **Θεῖρα** (10) καὶ **Ὀδεμήσιον** (12). Κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἑρμου καὶ ὑπὸ τὸ Σίπυλον κεῖται ἡ **Μαγνησία** (κ. Μάνησα, 80).

Ἐκ ταύτης γραμμῆ, ἣτις φθάνει μέχρι Χρυσοπόλεως, προαστείου τῆς Κων]πόλεως, διέρχεται τὸν **Κασαμπᾶν** (17) καὶ τὴν **Φιλαδέλφειαν** (κ. Ἀλλὰ Σεχίρ, 20) ἑτέρα δὲ ἣτις φέρει εἰς τὴν **Πάνορμον** [κατὰ τὴν Προποντιδα], διέρχεται τὸ **Ἀξάριον** (Ἀκ. χισάρ). Πρὸς Α. τοῦ Κασαμπᾶ καὶ ὑπὸ τὸν Τμῶλον ἔκειντο αἱ «Σαρδεῖς», πλουσιωτάτη ἄλλοτε πρωτ. τῶν Λυδῶν βασιλέων, νῦν δὲ χωρίον. Πρὸς τὴν Ἑρυθραίαν εἶνε τὰ **Βρούλα** ἢ **Βουρλά** (25), ἐν τῇ χερσονήσῳ δὲ ταύτῃ ἡ **Κρήνη** (κ. Τσεσμέ, 15) καὶ ἡ **Ἀλάτσατα** (10). Ἐν τῷ λιμένι τῆς Κρήνης, καίμενον ἀπέναντι τῆς Χίου, τῷ 1770 ἐκάθη ὁ Τουρκικὸς στόλος ὑπὸ τῶν Ρώσων, βοηθουμένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα τῶν Ψαρικῶν.

Εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑρμαίου κεῖται ἡ **Παλαιὰ Φώκαια**, ἡ μητρόπολις τῆς Μασσαλίας καὶ ἡ **Νέα Φώκαια** (7). κτίσμα τῶν Βυζαντινῶν.—**Ἁγιά Σουλὸν** (δηλ. Ἁγιος Θεολόγος), χωρίον παρὰ τὴν ἀρχαίαν Ἐφεσον, περίφημον πάλαι διὰ τὸν ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος ἐν ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, **Νέα Ἐφεσος** (10, κ. Κουσάντασι) νοτιώτερον.—**Παλάτια**, χωρίον παρὰ τὸν Μαϊάνδρον, ἐν τῇ θέσει τῆς ἀρχαίας Μιλήτου, τῆς ἐπισημοτάτης τῶν πάλαι πόλεων τῆς Μ. Ἀσίας καὶ μητροπόλεως πολυαρίθμων ἀποικιῶν.—**Γέροντας**, λιμὴν πρὸς Ν. τῆς Μιλήτου.—**Ἀλικαρνασσὸς** (6, κ. Βουδροῦμι), πατρίς τοῦ Ἡροδότου.—**Μάκρη** καὶ **Λεβίσσιον**, νοτιανατολικώτατα.

Ἄλλαι μεσόγειαί πόλεις εἶναι **Ἀϊδίνιον** (π. Τράλλεις) παρὰ τὸν Μαϊάνδρον, ἀκμαία ἄλλοτε πόλις. Ἀπαισία ἦτο ἡ καταστροφή τῆς πόλεως ταύτης ὑπὸ τῶν ἄγριων Τούρκων τῷ 1919.—**Λαοδικεῖα** (κ. Δενιζλή 20) ὑπὸ τὸν Κάδμον.—**Πέργαμος** (5), πλησίον

τοῦ Καύστρου πρωτ. ἄλλοτε ὁμωνύμου βασιλείου, ὄνομαστὴ διὰ τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Περγαμηνοῦ χάρτου.

2) Νομὸς Περούσης.

(Διπλάσιος τῆς Πελοποννήσου.—1 1/2 ἑκατομ. κάτοιχοι)

Θέσις — Ὁ νομὸς οὗτος κεῖται κατὰ τὸ βορειοδυτικὸν τμήμα τῆς Μ. ᾽Ασίας, θρηχόμενος ὑπὸ τῆς Προποντίδος καὶ ὀλίγον ὑπὸ τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Κατέχει δὲ τὴν ἀρχαίαν Μυσίαν καὶ μέρη τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας καὶ Φρυγίας.

Πόλεις Προῦσα (90), παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Μουσικοῦ Ὀλύμπου καὶ ἐν εὐφορωτάτῃ πεδιάδι. Διετέλεσε πάλαι ἔδρα τῶν Βιθυνῶν βασιλέων καὶ κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα πρωτ. τοῦ τουρκικοῦ κράτους. Νῦν εἶνε πρωτ. τοῦ ὁμωνύμου νομοῦ καὶ ἔχει βιομηχανίαν ταπήτων καὶ μεταξίνων ὕφασμάτων, Ἐπίνειον ταύτης εἶνε ἡ **Μουδανία** (6), κατὰ τὴν Προποντίδα, συνδεδεμένη διὰ σιδηροδρόμου.—**Νίκαια** (5), ΒΔ., παρὰ τὴν λίμνην Ἀσκανίαν. Ἐν ταῦθα συνήλθε τῷ 325 ἡ Α'. οἰκουμένη ὁμόδοδος καὶ τῷ 787 ἡ Ζ', διετέλεσε δὲ καὶ πρωτεύουσα Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων (1204—1261).

Μεσογειότεραι πόλεις (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Φρυγίᾳ) εἶνε τὸ **Δορύλαιον** (κ. Ἐσκί σεχίρ, 30), τὸ **Κοτύαιον** (25 κ. Κιουτάχεια) καὶ τὸ Ἄφιόν **Καρὰ Χισάρ** (50), περίφημοι διὰ τὰς τελευταίας μεγάλας νίκας τοῦ ἑλληνικοῦ σταατοῦ, συνδεδεμένοι πᾶσαι διὰ σιδηροδρόμου μετὰ τῆς Χρυσοπόλεως καὶ τῆς Σμύρνης.—**Οὔσάκιον** (20), κατὰ τὴν γραμμὴν Σμύρνης Ἄφιόν Καρὰ Χισάρ. Πρὸς δὲ τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ νομοῦ ἔκειτο πάλαι ἡ «Ἴψος», περίφημος διὰ τὴν αὐτῆς μάχην τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (301 π. Χ.).

Πρὸς τὰ ΒΔ. ὁ ποταμὸς **Μάκεστος** ἀδρεύει εὐφορωτάτας πεδιάδας. Ἐνταῦθα πόλεις εἶνε ἡ **Βαλῆ Κεσέρ** (25) μεσόγειος βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ, Ἐκ τῆς Σμύρνης διερχεται σιδηροδρόμος ὅστις τελευτᾷ εἰς τὸ ἐπίνειον αὐτῆς τὴν **Πάνορμον** (18). Ἐν τῇ Προποντίδι κεῖται ἡ **Ἀρτάκη** (15), δυτικώτερον τῆς Πανόρμου, παρὰ τὴν ἀρχαίαν Κύζικον.—**Ἀδραμύτιον** (17), παρὰ τὸν ὁμώνυμον

κόλπον τοῦ Αἰγαίου.— *Κυδωνίαι* (20, κ. Ἀῖθαλή), ναυτική πόλις, πρώην καθαρῶς ἑλληνική, ἀπέναντι τῆς Λέσθου.

Εἰς τὸν νομὸν τοῦτον ἀνήκει καὶ ἡ νῆσος τῆς Προποντίδος *Προκόνησος*, ἔχουσα ἀφθονα μάρμαρα, ἐξ οὗ καλεῖται κοινῶς *Μαρμαρᾶς*, ἢ ἐξ Προποντις «Θάλασσα τοῦ Μαρμαρᾶ».

3) Διοικήσις Ἑλλησπόντου (*Βίγας*)

(Ἔση τῶ νομῶ Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας—170 χιλ. κατ.)

Ἡ ἄμεσος αὕτη διοικήσις κεῖται κατὰ τὴν ἰδίαν χερσόνησον, ἐν ἣ πάλαι ἡ χώρα Τρωάς, ἢ ὑπὸ τῆς ἐμηρικῆς ποιήσεως ἀείμνηστος καταστάσα.

Πρωτεύουσα ταύτης εἶνε τὰ *Δαρδανέλλια* (8, κ. Τσινάκ Καλεσί), κατὰ τὸν ἐμώνυμον πορθμὸν «Ἑλλήσποντον». Ὀλίγον βαρύτερον ἔκειτο ἡ «Ἀβυδος», ἀπέναντι τῆς ἐν τῇ χερσονήσῳ Σηστοῦ, καθ' ἣν ὁ Ξέρξης ἐγεφύρωσε τὸν Ἑλλήσποντον, εὐδαίμων πάλαι πόλις.— *Βίγα* (6 1]2), παρὰ τὸν Γρανικόν. Παρὰ δὲ τὸν ποταμὸν Σκάμανδρον ἔκειτο ἡ ἀρχαία *Τροία*, ἢ τὸ «Ἴλιον», ἧς ἐρείπια ἀνευρέθησαν παρὰ τὸ χωρίον Ἰσαρλίκ.

4) Τὸ ἀσιατικὸν τμήμα τοῦ νομοῦ *Κων/πόλεως*

(130 χιλ. κατ.)

Ὁ νομὸς Κωνσταντινουπόλεως περιλαμβάνει τὸ θρακικὸν μέρος, ἐνθα ἡ Κων)πολις καὶ ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὴν Χαλκηδονίαν χερσόνησον.

Ἐνταῦθα πόλις εἶνε ἡ *Χρυσόπολις* (80, κ. Σκούταρι), κατὰ τὸν Βόσπορον, θεωρουμένη ὡς προάστειον τῆς Κων)πόλεως.— Ὀλίγον νοτιώτερον κεῖται ἡ σπουδαιοτάτη πάλαι *Χαλκηδών* (15, κ. Καδήκιοϊ). Ἐνταῦθα συνήλθεν ἡ Δ' Οἰκουμένηκὴ Σύνοδος (415 π.Χ.) Νοτιώτερον ταύτης κεῖνται αἱ μικραὶ νῆσοι *Περγκηπόνησοι*, ὧν τέσσαρες κατοικοῦνται ὑπὸ Ἑλλήνων (Πρώτη, Ἀντιγόνη, Χάλλη καὶ Πρίγκηπος). Ἡ Χάλλη εἶνε ἐπίσημος διὰ τὴν θεολογικὴν σχολὴν ὡς καὶ τὴν ἐμπορικὴν, ἡ δὲ Πρίγκηπος εἶνε ἡ μεγίστη καὶ καλλίστη.

5) Διοικήσεις Νικομηδείας (Ἰσμιδ)

Ὀλίγον μικροτέρα τῆς Κρήτης—300 χιλ. κατ.)

Ἡ διοίκησης αὕτη (τμήμα τῆς ἀρχαίας Βιθυνίας) κεῖται ΒΔ. τοῦ νομοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Βρέχεται δὲ ὑπὸ τε τῆς Προποντίδος καὶ τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Πρωτεύουσα εἶνε ἡ *Νικομήδεια* (22, κ. Ἰσμιδ), κατὰ τὸν μυχὸν τοῦ ὁμωνύμου κόλπου (π. Ἀστακηνοῦ) Ἐνταῦθα ἐβαπτίσθη καὶ ἀπέθανεν ὁ Μ. Κωνσταντῖνος.—Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ «Ἀστακος», ἐξ ἧς τὸ ἀρχαῖον ὄνομα τοῦ κόλπου.—*Ἀδὰ Παζάο* (11), ἀνατολικώτερον. Ἀμφότεραι αἱ πόλεις συνδέονται μετὰ τῆς Χρυσουπόλεως διὰ σιδηροδρόμου.

6) Νομὸς Κασταμονῆς

(1 ἑκατ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὸ βορειότερον τμήμα τῆς Μ. Ἀσίας. Περιέχει τὴν ἀρχαίαν χώραν Παφλαγονίαν καὶ τμήμα τῆς Φρυγίας. Διαιρεῖται δὲ εἰς 4 διοικήσεις.

Πόλεις.—Πρωτεύουσα εἶνε ἡ *Κασταμονή* (28), οὐ μακρὰν τοῦ Ὀλγάσσου. Ἐπίνειον αὐτῆς εἶνε ἡ *Ἰνέπολις* (8) κατὰ τὸν Εὐξείνιον.—*Γάγγραι* (20, κ. Τσιάγκρι), πρὸς νότον τῆς Κασταμονῆς.—*Ἡράκλεια ἡ ποντικὴ* (13, κ. Ἐρεγκί), ἀρχαία ἀποικία τῶν Μεγαρέων. Παρὰ ταύτην ὑπάρχουσι πλούσια θνηθρακωρεῖα.—*Σινώπη* (18), ἐπὶ μικρᾶς χερσονήσου, ἀποικία τῶν Μιλησίων. Ἐχρημάτησε πάλαι ἔδρα τοῦ βασιλείου τοῦ Πόντου, νῦν δ' ἔχει ἀξιόλογον ἐμπόριον.

7) Νομὸς Τραπεζοῦντος.

(τὸ 1½ τῆς παλ. Ἑλλάδος—1 1½ ἑκατ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος κατέχει τὴν ΒΑ. παραθαλασσίαν χώραν τῆς Μ. Ἀσίας (π. τμήμα τοῦ Πόντου). Ἐνταῦθα εἶνε αἱ ἑκβολαὶ τοῦ Ἄλως.

Διαιρείται εἰς 4 διοικήσεις.

Πόλεις.—*Τραπεζοῦς* (60), παραλία καὶ σπουδαιότατη πάλαι ἀποικία τῶν Σινωπέων. Ἐχρημάτισεν ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας (1201—1462), καταληγθεῖσης ὑπὸ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' τοῦ πορθητοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μέχρις ἐσχάτων κατοικεῖτο τὸ πλεῖστον ὑφ' Ἑλλήνων, ἔχει δ' ἀκμαῖον ἐμπόριον μετὰ Περσίας καὶ Εὐρώπης.—*Ἀργυρούπολις* (8, τ. Γκιουμοῦς Χανέ), μεσόγειος πόλις.—*Κερασσοῦς* (12) καὶ *Ἀμισός* (30, κ. Σαμφοῦς), παράλια πόλεις.—*Πάφρα* (18), παρὰ τὸν Ἄλουν, παράγουσα ἐξαιρετον καπνόν.

8) Νομὸς Σεβαστείας.

(1. 200,000 κάτ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς οὗτος (π. μέρος τοῦ Πόντου) μεσόγειος ὢν, κατέχει τὸ ὕψιστον τμήμα τῆς Μ. Ἀσίας, διασχιζόμενον ὑπὸ πολλῶν ὄρεσιν.—Ἐνταῦθα πηγάζει ὁ ποταμὸς Ἄλως.

Διαιρείται εἰς 4 διοικήσεις.

Πόλεις.—*Σεβάστεια* (78), πρωτ. τοῦ νομοῦ κατὰ τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ Ἄλως (εἰς ὕψος 1220 μ.).—*Ἀμάσεια* (30), ἐν εὐφώρῳ ὄρεσι.—*Τομάτη* (30, ἐν ὠραία κοιλάδι.—*Ἡλιούπολις* (20, τ. Μερζεφούν).—*Νεοκαισάρεια* (6) καὶ *Νικόπολις* (25) (τ. Σεμπὶν Καραχισάρ), πρὸς τὰ βόρεια ἄκρια. Ἐν ταύταις ταῖς πόλεσι ἐκαλλιεργοῦντο μετὰ ζήλου τὰ ἑλληνικὰ γράμματα).

9) Νομὸς Ἀγκύρας

(ἴσος τῇ Παλαιᾷ Ἑλλάδι—1 ἑκατ. κάτ.)

Θέσις.—Καὶ οὗτος ὁ νομὸς εἶνε μεσόγειος σάδαμοῦ βρεχόμενος ὑπὸ θαλάσσης. Περιλαμβάνει τὴν ἀρχαίαν *Γαλατίαν* (χώραν τῶν Γαλατῶν) καὶ μέρη τῆς Φρυγίας καὶ Καπαδοκίας.

Ὁ νομὸς διασχίζεται ὑπὸ τοῦ Ἄλως καὶ διαιρείται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις.—Πρωτ. τοῦ νομοῦ καὶ σημερινῇ πρωτ. τοῦ Τουρκικοῦ κράτους εἶνε ἡ *Ἀγκυρα* (80), ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Γαλα-

τία), ονομαστή διὰ τὰς μαλακὰς καὶ μεταξοειδεῖς τρίχας τῶν γαλῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν ἀλγῶν αὐτῆς, ἐξ ὧν κατασκευάζονται τὰ περίφημα ἀγκυριατὰ ὑφάσματα. Παρὰ ταύτην ὁ Τεμερλᾶνος ἐνίκησε τὸν Σουλτάνον Βαγιαζήτ [1204 μ. Χ.]. Πρὸς Δ. ἔκειτο τὸ «Γόρδιον», πρωτεύουσα τῶν ἀρχαίων βασιλέων τῆς Φρυγίας, γνωστὸν ἐκ τοῦ δεσμοῦ τῆς ἀμάξης, ὃν ἔκοψεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος διὰ τοῦ ξίφους. Ἐν δὲ τῇ Καππαδοκίᾳ (ΝΑ.) ἡ **Καισάρεια** (55), παρὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Ἀργαίου, ἡ πατρίς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, χρηματίσθητος ἐπισκόπου αὐτῆς.

10 Νομὸς Ἰονίου.

(ὁ μέγιστος τῆς Μ. Ἀσίας—1.200.000 κάτ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς αὗτος κατέχει μέγα τμήμα τοῦ ἐσωτερικοῦ ὄροπεδίου, ἔτι δὲ καὶ παράλιον τμήμα πρὸς τὴν Μεσόγειον. Καὶ ἐκ μὲν τῶν μεσογείων χωρῶν περιέχονται: ἐνταῦθα ἡ Λυκαονία, ἡ Πισιδία, τμήμα τῆς Φρυγίας (πρὸς Δ.) καὶ τμήμα τῆς Καππαδοκίας (πρὸς Α.). Ἐκ δὲ τῶν παραλίων ἡ Λυκία καὶ ἡ Παμφυλία.

Διαιρεῖται εἰς 5 διοικήσεις.

Πόλεις.—Πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ εἶνε τὸ Ἰόνιον (45), ἐν τῇ Λυκαονίᾳ. Ἐχρημάτισε πρωτεύουσα τῶν Σουλτάνων τῶν Σελτσούκων Τούρκων.—**Νεάπολις** (25, τ. Νεβ Σεχίρ), ἐν τῇ Καππαδοκίᾳ (περὶ τὰς 10 χιλ.).—**Νίγη** (52), ἐν τῇ αὐτῇ χώρᾳ, ἐν μέσῳ πολυαριθμῶν ἄλλοις ἐλληνικῶν χωρίων.—**Ναζιανζός** (π. Νέζενι), ἡ πατρίς τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου.—**Σπάρτη** (20) ἐν τῇ Πισιδίᾳ, ἧς πολλοὶ κάτοικοι ἦσαν Ἕλληνες.—**Αττάλεια** (36), κατὰ τὸν ὁμώνυμον κόλπον, κτίσμα Ἀττάλου τοῦ «Φιλαδέλφου». Εἶνε ὀχυρὰ, εὐλίμενος καὶ ἐμπορικῆ.

11) Νομὸς Ἀδανῶν.

(Διπλάσιος τῆς Πελοποννήσου.— 500 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ὁ νομὸς αὗτος κατέχει τὴν παράλιαν χώραν Κιλικίαν.

Ὅριζεται ὑπὸ τῶν νομῶν Ἰκονίου καὶ Ἀγκύρας διὰ τοῦ ὄρους Ταύρου.

Δικαιρεῖται δὲ εἰς πέντε διοικήσεις.

Πόλεις.—*Ἄδανα* (40), πρωτ. παρὰ τὸν ποταμὸν Σάρον, ἀρχαιοτάτη καὶ ὄχυρὰ πόλις (ἔδρα μητροπόλιτου).—*Ταρσός* (16), παρὰ τὸν Κύδνον, ἐστὶα πάλαι ἀρχαιοτάτη ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἡ πρώτη ἐμπορικὴ πόλις τῆς Κιλικίας (πατρίς τοῦ ἀποστόλου Παύλου).—*Μερσίνα* (22), ἐμπορικὴ πόλις συνδεομένη μετὰ τῆς Ταρσοῦ καὶ τῶν Ἀδάνων διὰ σιδηροδρόμου.—*Σελεύκεια* (9), ΝΑ., ἔδρα μητροπόλιτου.—*Μαράς* (78) ΝΑ., πέραν τοῦ Πυράμου.

Συγκοινωνία τῆς Μικρῆς Ἀσίας.— Ἡ συγκοινωνία τῆς Μ. Ἀσίας κατὰ μὲν τὰ παράλια εἶνε ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη, κατὰ δὲ τὰ μεσόγεια μετρίως. Σιδηροδρομικαὶ γραμμαὶ συνδέουσι τὰ πρὸς Δ. ἐμπορικὰ κέντρα, ἐνῶ εἰ νομοὶ Κασταμονῆς, Τραπεζοῦντος καὶ Σεβαστείας στεροῦνται παντελῶς σιδηροδρόμου.

Κυρία σιδηροδρομικὴ γραμμὴ εἶνε ἡ *Σμύρνης—Χρυσόπολεως*, ἣτις διέρχεται διὰ τῶν ἐξῆς πόλεων· ἐκ *Σμύρνης*, *Μαγνησίας*, *Κασαμπᾶ*, *Φιλαδελφείας*, *Οὐσακίου*, *Ἀφιδὸν Καραχισάρ*, *Δορυλαίου*, *Νικομηδείας* καὶ *Χαλκηδόνος*. Ἐκ τῆς πόλεως Ἀφιδὸν Καραχισάρ ἄρχεται σπουδαιοτάτη γραμμὴ δι' Ἰκονίου μέχρι τοῦ ὄρους Ταύρου καὶ τῶν Ἀδάνων. Ἔτερι γραμμαὶ εἶνε ἡ *Δορυλαίου—Ἀγκύρας*, ἡ ἐκ *Σμύρνης* εἰς *Ἀϊδίνιον* καὶ ἡ *Σμύρνης—Πανόρμου*.

Λ. Σ Υ Ρ Ι Α

(Μικροτέρα ὀλίγον τῆς Παλ. Ἑλλάδος—1 1/2 ἑκατ. κατ.)

Θέσις καὶ ὄρια.— Ἡ Συρία ὀρίζεται πρὸς Β. ἀπὸ τῆς Μ. Ἀσίας διὰ τοῦ ὄρους Ἀμανοῦ, πρὸς Α. ἀπὸ τοῦ Εὐφράτου ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου, πρὸς Ν. ἀπὸ τῆς Παλαιστίνης καὶ πρὸς Δ. βρέχεται ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Ἡ Συρία εἶνε μέγα ὄροπέδιον συνιστάμενον ἐξ ἀβεστολιθικῶν πετρωμάτων· πρὸς τὴν Μεσόγειον ὑψοῦνται ὑψηλαὶ ὄροσειραί, ὧν κύρια ὄρη εἶνε ὁ *Λίβα-*

νος και ὁ Ἀντιλίβανος. Ὁ Δίβανος (δηλ. λευκὸν ὄρος) καταπίπτει πρὸς τὴν Μεσόγειον· ἐκ τῶν ἀρχαίων αὐτοῦ κέδρων ἐλάχιστα νῦν διασώζονται, καλλιεργεῖται ὁμως καλῶς. Ὁ δὲ Ἀντιλίβανος, χαμηλότερος ὢν, ἐκτείνεται παραλλήλως αὐτῷ καὶ συνδέεται πρὸς Ν. μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ ὕψηλοῦ Ἐρωῶνος (2700).

Ἡ μεταξὺ τοῦ Λιβάνου καὶ Ἀντιλιβάνου στενὴ κατ' ἀρχὰς κοιλὸς εἰρύνεται βορειότερον μεταξὺ τῶν δυτικῶν ὀρέων τοῦ ὄροπεδίου.

Ὑδατα.—Διὰ τῆς ἀνωτέρω κοιλιάδος ρεεῖ ὁ κύριος ποταμὸς τῆς Συρίας Ὁρθόντης (κ. Νάχρ-ελ-αζί), ἐκβάλλων εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ὄροπεδίου σχηματίζονται μικραὶ τινες λίμναι.

Κλίμα.—Ἐν τοῖς μεσογείοις τὸ κλίμα εἶνε ξηρότατον, εἰς δὲ τὰ παράλια εὐκρατον καὶ ὑγιεινόν, ἀρκούντως δὲ βροχερόν.

Φύσις τοῦ ἐδάφους. Προϊόντα.—Τὸ ἐσωτερικόν, ὄροπέδιον εἶνε τὸ πλεῖστον ἔρημον ἢ στεππῶδες. Πρὸς τὰ παράλια ὁμως εἶνε εὐφορον καὶ δὴ κατὰ τὸν Λίβανον, ἔνθα εὐδοκιμοῦσι φοίνικες, βανάνας, συκομορέαι, συκαὶ καὶ ἔλαιαι.

Ἱστορικοὶ ἔποψις.—Ἡ Συρία ἐξελληνίσθη ἔκπαλαι διὰ διαφόρων ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ὑπὸ τῶν Μακεδόνων κυρίως. Μετὰ τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον ἐγένετο τὸ κέντρον τῆς μονομαχίας τῶν Σελευκιδῶν, διαδοχικῶς δὲ λεία τῶν Ρωμαίων καὶ Μωαμεθανῶν.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι εἶνε Ἕλληγες, Ἀραβες καὶ Τοῦρκοι. Ἐν τῷ Λιβάνῳ δὲ κατοικοῦσιν οἱ Δροῦσοι, μὴ χριστιανοὶ (μονοθεῖσταὶ καὶ *Μαρωνῖται* ὀρθόδοξοι χριστιανοὶ ἀναγνωρίζοντες τὸν Πάπαν).

Ἀρχαία διαίσεις.—Ἡ Συρία πάλαι διηρεῖτο εἰς 3 μέρη· 1) εἰς τὴν βορειαν Συρίαν, 2) τὴν κοίλην Συρίαν ἀπὸ τοῦ Λιβάνου μέχρι τοῦ Εὐφράτου καὶ 3) τὴν Φοινίκην, παραλίαν χώραν.

Πολιτικὴ διαίσεις.—Ἡ Συρία ἦτο χώρα καὶ αὕτη τῆς Τουρκίας, διατελεῖ ὁμως σήμερον ὑπὸ τὴν Γαλλικὴν ἐπικυριαρχίαν.

Πόλεις.—Ἐν τῇ Κοίλῃ Συρίᾳ Δαμασκὸς (250), πρωτ. τῆς Συρίας ἐν μέσῳ εὐφωρωτάτου τμήματος ὄροπεδίου καταφύτου ἐκ ποικίλων δένδρων. Εἶνε ἐμπορικὴ καὶ διομηχανικὴ πόλις, πε-

ρίφημοι δὲ εἶνε δαμασκηναὶ σπάθαι. Ἐδρα τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.— **Ἡλιούπολις** (6 κ. Βαλδὲκ), ἀρχαία πόλις παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ὀρόντου.— **Χόμς**, (60 π. Ἐμσα) καὶ **Χαμά**, (50 π. Ἐπιφάνεια), κατὰ τὸν Ὀρόντην, ἐμπορικαὶ πόλεις συνδεόμεναι μετὰ τῆς Δαμασκοῦ καὶ Χαλεπίου διὰ σιδηροδρόμου.

Ἐν τῇ **Βορείῳ Συρίᾳ**.— **Χαλέπιον** (200), βορειότερον (Ἐλληνες 12 χιλ.), μεσόγειος πόλις διομήχανος καὶ ἐμπορικῆ. Ἐπίνειον αὐτοῦ εἶνε ἡ **Ἀλεξανδρέττα** (20) εἰς τὸν Ἰσοικὸν κόλπον, ἐμπορικώτατος λιμὴν ἐξάγων τὰ ποικίλα προϊόντα τοῦ ἐσωτερικοῦ (δημητριακοὺς καρπούς, κόμμι, φοίνικας, ὄπιον καὶ ἄλλα). **Ἀντιόχεια** (κ. Ἀντάχεια, 25), κατὰ τὸν Ὀρόντην, πατρὶς Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ἄλλοτε ἡ πόλις ἤκμαζε κατοικουμένη ὑπὸ 700 χιλ. κατ. Ἐνταῦθα τὸ πρῶτον οἱ μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ ὠνομάσθησαν Χριστιανοί.

3) Ἐν τῇ **Φοινίῃ**.— **Βυρρητός** (210), πρωτεύουσα τοῦ νομοῦ καὶ ἐμπορικῆ πόλις, ἐπίνειον τῆς Δαμασκοῦ. Νοτιώτερον εἶνε ἡ **Σιδῶν** (12, κ. Σάϊδα), ἐπίσημος πάλαι πόλις τῶν Φοινίκων, καὶ ἡ ὀχυρὰ **Τύρος** (6, κ. Σούρ), ἣν μετὰ πεισματώδη ἀγῶνα ἐξεπόρθησεν ὁ Μ. Ἀλέξανδρος.— **Τρίπολις** (32), λιμὴν πρὸς Β. τῆς Βυρρητοῦ.— **Λαοδίκεια** (20), βορειότερον, ἀκμαία πάλαι πόλις.

Συγκοινωνία τῆς Συρίας.— Ἡ συγκοινωνία ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς Συρίας ἐκτελεῖται κυρίως διὰ καμήλων. Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἐκ Βυρρητοῦ πρὸς Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν διὰ τῆς Χόμς καὶ Χαμά εἰς Χαλέπιον, οἱ ἐμπορικῶς τοὶ λιμένες εἶνε ἡ Βυρρητός, ἡ Τρίπολις καὶ ἡ Ἀλεξανδρέττα.

IV. ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗ

(τὸ 1]2 σχεδὸν τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος—800 χιλ. κατ.)

Θέσις.— Ἡ **Παλαιστίνη** ἢ **Χαναὰν** (γῆ τῆς ἐπαγγελίας), εἶνε μικρὰ χώρα πρὸς Ν. τῆς Συρίας, πολλάκις δὲ ἐθεωρήθη ὡς παράρτημα ταύτης. Βρέχεται πρὸς Δ. ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὀρίζεται πρὸς Α. ὑπὸ τῆς Ἀραβικῆς ἐρήμου καὶ πρὸς Ν. ὑπὸ τῆς Ἀραβίας.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.— Ἡ Παλαιστίνη, φυσικῶς εἶνε συνέχεια τοῦ Συριακοῦ ὄροπεδίου. Πρὸς Β. ὑψοῦται ὁ ὄλο-

ειδής *Ἐρμών*. Ἀμέσως ὑπὸ τοῦτον διὰ μέσου τοῦ ὄροπέδιου καὶ κατὰ τὴν μεσημβρινὴν γραμμὴν δοθεῖσα κοιλάς, καταπίπτουσα εἰς τὸ βαθύτατον ὄζημα τῆς γῆς, τὴν κοιλάδα τοῦ *Ζώρ*.

Ὑδατα.—Ὁ κύριος ποταμὸς τῆς χώρας εἶνε ὁ ἱερὸς *Ἰορδάνης* (ἴσος τὸ μήκος πρὸς τὸν Ἀχελῶν), ὅστις ρέει κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν κοιλάδα Ζώρ. Διέρχεται τὴν ὠραίαν καὶ ἰχθυοβριθῆ λίμνην *Γεννησαρέτ* (ἢ θάλασσα τῆς Τιβεριάδος) καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν *Νεκρὰν Θάλασσαν* (ἢ Ἀσφαλτίτιδα λίμνην). Ἡ ἐπιφάνεια τῆς λίμνης ταύτης εἶνε ἡ χαμηλοτάτη παντὸς ἄλλου μέρους τῆς γῆς (400 μ. ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης). Εἶνε δὲ τοσοῦτον ἄλμυρὰ καὶ ἀσφαλτοῦχος. ὥστε αἱ ἐκ τοῦ Ἰορδάνου εἰσπλέοντες ἰχθύες θνήσκουν ἐν αὐτῇ (ἐξ αὐτῆς καὶ τὸ ὄνομα τῆς λίμνης.)

Κλίμα καὶ ἔδαφος.—Τὸ κλίμα τῆς Μαλαιστίνης εἶνε εὐκρατον, θερμὸν μόνον κατὰ τὴν κοιλάδα τοῦ Ζώρ. Τὸ ἔδαφος εὐφορώτατον, δι' ὃ ἡ Ἀγία Γραφή καλεῖ ταύτην γῆν ρέουσαν μέλι καὶ γάλα. Προϊόντα εἶνε *δημητριακοὶ καρποί, ἔλαιον, ἔξαιρετον, οἶνος βάμβαξ, ὀπώραι καὶ λαχανικά.*

Ἱστορικὴ ἄποψις.—Ἡ Παλαιστίνη εἶνε ἡ σπουδαιοτάτη χώρα τῆς γῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς θρησκείας, δι' ὃ καλεῖται καὶ *Ἱερά γῆ*.—Εἶνε τὸ θέατρον τῶν ἀποκαλύψεων τοῦ Θεοῦ· ἐν αὐτῇ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐγεννήθη ὡς ἄνθρωπος, ἐδίδαξεν, ἀπέθανεν, ἐτάφη, ἀνέστη καὶ ἀνελήφθη.

Οἱ ἀρχαιότεροι κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν *Ἰουδαῖοι*. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς διαδόσεως τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐνταῦθα ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου καὶ τῶν ἀπογόνων αὐτοῦ ἡ χώρα ἔλαβεν ἑλληνικὸν χαρακτήρα, πρῶτοι δὲ οἱ Ἕλληνες ἐκ πάντων τῶν λαῶν ἐδέχθησαν καὶ διέδωσαν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ. Μέχρις ἐσχάτων ἔτι διετελεῖ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν, παρ' ὅλας τὰς προσπάθειας ἃς ἡ Δυτικὴ Εὐρώπη κατέλαβε διὰ τῶν σταυροφοριῶν, ὅπως ἀποσπάσῃ ταύτην ἀπὸ τῶν Μωαμεθανῶν (1005—1270). Σήμερον ἀνήκει εἰς τὰς Βρετανικὰς κτήσεις.

Κάτοικοι.—Οἱ κάτοικοι τῆς Παλαιστίνης (περὶ τὰς 800 χιλ.) εἶνε κυρίως *Ἕλληνες* (Ἀραβόφωνοι τὸ πλεῖστον) εἰ δὲ *Ἀραβες, Τοῦρκοι, Ἰουδαῖοι καὶ Εὐρωπαῖοι*. Γλῶσσα ἐπι-

κρατεῖ ἡ ἀραβικὴ, εἶνε ὁμως ἐν χρήσει καὶ ἡ ἑλληνικὴ. Θρησκευεὶ δὲ ἡ χριστιανικὴ καὶ μωαμεθανικὴ.

Ἱστορικὴ Διχίρεσις. — Ἡ Παλαιστίνη διηρεῖτο πάλαι εἰς 4 κυρίως χώρας, ὧν τρεῖς πρὸς Δ. τοῦ Ἰορδάνου, ἡ **Γαλιλαία** (πρὸς Β.) ἡ **Σαμάρεια** (ἐν τῷ μέσῳ) καὶ ἡ **Ἰουδαία** (Πρὸς Ν.) καὶ μία πρὸς Α. τοῦ ποταμοῦ, ἡ **Περαία**.

1) **Ἡ Γαλιλαία.** — Εἶνε ἡ βορειοτάτη λοφώδης χώρα. Μεταξὺ τῶν λόφων ταύτης διακρίνεται τὸ κωνοειδὲς **Θαβώρ** (562 μ.), ἐφ' οὗ μετεμορφώθη ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ ὁ μικρὸς **Ἑρμῶν**. Πρὸς Δ. ὑψοῦται ὁ **Κάρμηλος**, μέχρι τῆς Μεσογείου ἐκτεινόμενος, ἐρημητήριον πάλαι μὲν τῶν υἱῶν τοῦ Ἰσραήλ, νῦν δὲ μοναχῶν καθολικῶν.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε ἡ Ἄκρα ἢ Ἄκκα (15, π. Πτολεμαῖς), παραλία πόλις καὶ ὄχυρά, πολιορκηθεῖσα ὑπὸ τῶν Στυροφόρων καὶ τοῦ Ναπολέοντος. **Καῦφα**. (13), νοτιώτερον, λιμὴν ἐξ οὗ ἀρχεται ὁ σιδηρόδρομος πρὸς τὸν Ἰορδάνην καὶ τὴν Δαμασκόν. **Ναζαρέτ** (10) οὗ μακρὰν τοῦ Θαβώρ, ἐξ ἧς κατήγετο ὁ Σωτὴρ ἡμῶν—**Κανᾶ**, ἄσημον νῦν χωρίον. **Τιβεριὰς** (6) καὶ **Καπερναούμ**, παρὰ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ.

(2) **Ἡ Σαμάρεια** ἔχει ὡσαύτως ἕδαφος λοφώδες. Πρὸς τὴν Μεσόγειον μόνον ἐκτείνεται ἡ πεδιάς **Σάρωνος**, περίφημος διὰ τὰ πολλὰ αὐτῆς ἄνθη.

Πόλεις ἐνταῦθα εἶνε **Νεάπολις** (25) κ. Ναβλούς, ἡ ἀρχαία «**Σιχέμ**». — **Σαμάρεια**, μικρὸν νῦν χωρίον, ἄλλοτε δὲ πρωτ. τοῦ κράτους τῶν 10 φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ (ἀρχαιότατα ἡ Σιχέμ). **Καيسάρεια** (Παλαιστίνης παραθαλασσία πολίχνη, ἀρχαία ἔδρα τῶν Ρωμαίων ἀνθυπάτων καὶ τοῦ βασιλέως Ἡρώδου).

3) **Ἡ Ἰουδαία** κεῖται πρὸς Ν. τῆς Σαμαρείας. Ἐνταῦθα εἶνε ἡ πρωτ. τῆς Παλαιστίνης **Ἱερουσαλήμ** (85) «ἡ ἁγία πόλις», εἰς ἀπόλυτον ὕψος 750 μ. Ἡ πόλις αὕτη εἶνε σπουδαιότατη καὶ τιμιωτάτη ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἡμῶν ἐν ταύτῃ ὑπάρχει «ὁ ναὸς τοῦ Παναγίου Τάφου», ὅστις κατέχει τοὺς τόπους τῶν παθῶν καὶ τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος. Χιλιάδες προσκυνητῶν συρρέουσιν ἐνταῦθα (βίβως κατὰ τὰς ἐορτὰς τοῦ Πάσχα) ὅπως προσκυνήσωσι τὸν Πανάγιον αὐτοῦ Τάφον. Εἶνε ἔδρα ὀρθοδόξου

πατριάρχου, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἀρμένιοι ἔχουν ἐνταῦθα μεγάλας μονάς.

Πρὸς Α. τῆς πόλεως ὑψοῦται τὸ ὄρος τῶν Ἑλαιῶν (840 μ. ὀψ.) εἰς τὰς νοτιοδυτικὰς κλιτύς τούτου ἔκειτο ἡ ἀρχαία **Βηθανία**.

Βηθλεὲμ (7), δηλ. οἶκος τοῦ ἄρτου, 7 χιλιάμ. πρὸς Ν. τῆς Ἱερουσαλήμ. Παρὰ ταύτην δεικνύται τὸ σπήλαιον, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Κύριος—**Χεβρών** (10), νοτιώτερον.—**Ἱεριχώ**, κατὰ τὴν κοιλάδα Ζώρ, μικρὸν νῦν χωρίον.—**Ἰόππη** (55, κ. Γιάφα), ἐπείνειον τῆς Ἱερουσαλήμ, συνδεόμενον μετ' αὐτῆς διὰ σιδηροδρόμου.—**Τάξα** (30), πρὸς Ν. τῆς Ἰόππης, ἡ πύλαι πρωτ. τῶν Φιλισταίων.

4) **Ἡ Περαιία** ἐκτείνεται πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης. Παρὰ τὴν εἰσοδὸν τοῦ Ἰορδάνου εἰς τὴν λίμνην Γεννησαρέτ ἔκειτο ἡ «Βηθσαιῖδα», πατρὶς τῶν ἀποστόλων Πέτρου, Ἀνδρέου καὶ Φιλίππου.

Ἀξιόλογοι σήμερον πόλεις ἐνταῦθα εἶνε ἡ **Κοζάι** (20), κειμένη πρὸς Α. τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης. — **Σάλτ** (10), πρὸς Α. τοῦ Ἰορδάνου. Ἀνατολικώτερον ταύτης ἔκειτο ἡ ἀρχαία «Φιλαδέλφεια».

Ἐκ τῆς Δαμασκού σιδηροδρόμος διέρχεται νῦν τὴν Περαιάν φθάνων εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀραβίας Μεδίνα καὶ Μέκκαν.

Ϛ' ΚΥΠΡΟΣ

(τὸ 1]3 τῆς Πελοποννήσου—330 χιλ. κατ.)

Θέσις.—Ἡ Κύπρος, ἡ μεγίστη τῶν ἑλληνικῶν νήσων καὶ δευτέρα κατὰ τὸν πληθυσμὸν (μετὰ τὴν Κρήτην), κεῖται ἐν τῇ Μεσογείῳ ἀπέναντι τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Συρίας.

Ἀκρωτήρια.—Ὁ Ἀκάμας πρὸς Δ. τὸ **Δεινάρητον** (κ. Ἄγ. Ἀνδρέας), ἐκτεινόμενον πρὸς τὸν Ἰσικὸν κόλπον καὶ τὸ **Πηδάλιον** (κ. Γκραῖκο) πρὸς Α.

Μορφολογία τοῦ ἐδάφους.—**Ὑδατα**.—Ἡ νῆσος διασχιζέται ὑπὸ δύο ὄροσειρῶν ἐξ Α. πρὸς Δ. Ἡ νοτιότερα καὶ κυριώτερα ὄροσειρὰ καλεῖται πρὸς Δ. μὲν **Ἀφών** (2000 μ. κ. Πρόδος), πρὸς Α. δὲ ὁ **Ὀλυμπος**. Ἡ βορεῖα ὄροσειρὰ ἡ τῆς

Λεβνείας (κ. Πενταδάκτυλον) προεκτείνεται μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Δειναρήτου.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω ὄροσειρῶν ἐξαπλοῦται ἡ πεδιάς **Μεσσαορεία** (κ. Μεσσαριά). Ταύτην διαρρέει ὁ κύριος ποταμὸς τῆς νήσου **Πεδιαῖος** (κ. Πεδιάς), ὅστις πηγάζει ἐκ τοῦ Ἐφύου καὶ ἐκβάλλει πρὸς Α. ἀπέναντι τῆς Συρίας.

Προϊόντα.—Ἡ νήσος ἐκπαλαί ἐφημίζετο διὰ τὸ γλυκὸ κλίμα καὶ τὴν ἀκμαίαν βλάστησιν. Παράγει οἶνον ἐξαίρετον. ἔλαιον, **βάμβακα**, **ὀπώρας**, **μέταξαν** καὶ ἄλλα.

Πολιτικὴ κατάστασις.—ὑπὸ τοὺς Τούρκους ἡ νήσος εἶχε καταπέσει εἰς ἄδενδρον καὶ πενιχρὰν χώραν. Ἀπὸ τοῦ 1878 διὰ συνθήκης παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ διοικεῖται νῦν ὑπὸ Ἀγγλοῦ ἀρμοστοῦ ἔχοντος παρ' αὐτῷ συμβούλιον ἐκτελεστικὸν καὶ κυπριακὴν Βουλὴν ἐκ 10 μελῶν. Ὁ διακαὴς ὄμως πῆθος τῶν Κυπρίων εἶνε ἡ ἔνωσις τῆς νήσου μετὰ τῆς μητρὸς Ἑλλάδος.

Ἐκκλησία καὶ παιδεία.—Ἡ ἐκκλησία τῆς Κύπρου εἶνε αὐτοκέφαλος, διοικουμένη ὑπὸ συνόδου ἐκ τεσσάρων μητροπολιτῶν, ἧ; ὁ πρόεδρος ὑπὸ τὸν τίτλον τοῦ «μακκραιωτάτου» ἐδρεύει ἐν τῇ πρωτ. Λευκωσίᾳ. Ἡ ἐλληνικὴ δὲ παιδεία εἶνε ἐπαρκῶς ἀνεπτυγμένη.

Πόλεις.—**Λευκωσία** (28), παρὰ τὸ Πεδιαῖον, ἡ ἔδρα τοῦ μακκραιωτάτου καὶ τοῦ Ἀγγλοῦ ἀρμοστοῦ. Ἐχει σπουδαῖον Γυμνάσιον, **Παγνύπριον** καλούμενον, καὶ πολλὰ ἄλλα ἐλληνικὰ ἐκπαιδευτήρια. Παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ ἔκειτο πάλαι ἡ «Σαλαμίς».—**Ἀμμόχωστος** (15, κ. Φαμαγούστα), νοτιώτερον μετὰ ὠραίου λιμένος.—**Δάφναξ** (10), ἔδρα μητροπολίτου· παρὰ ταύτην ἔκειτο τὸ ἀρχαῖον «Κίτιον», ὅπερ πολιτορκῶν ὁ Κίμων ἀπέθανε (440 π.Χ.).—**Λεμησσὸς** (13), παραλία καὶ ἐμπορικὴ πόλις ἐν ὠραίᾳ τοποθεσίᾳ.—**Νέα Πάφος** (8), πρὸς Δ., ἔδρα μητροπολίτου. Παρὰ ταύτην ἔκειτο ἡ ἀρχαία καὶ μεγάλη «Πάφος», ἐν ἣ ἦτο ὁ ἐπίσημος ναὸς τῆς Παφίας Ἀφροδίτης, ἧς ἡ λατρεία ἦτο καθ' ἀπῆσαν τὴν νήσον διαδεδομένη.—**Μόρφου** (6) καὶ **Κερύνεια** (5) πρὸς Β.

Συγκοινωνία.—Πλὴν τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας ἡ

Κύπρος ἔχει καὶ σιδηροδρομικὴν γραμμὴν συνδέουσαν τὴν Λάρνακα μετὰ τῆς Ἀμμοχώστου, Λευκωσίου καὶ Μόρφου.

ΤΑΞΕΙΔΙΟΝ ΑΝΑ ΤΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΑΣ ΧΩΡΑΣ

Ἐξ Ἀθηνῶν διὰ Σμύρνης εἰς Κωνσταντινούπολιν

Ἐξ Ἀθηνῶν κατερχόμεθα εἰς Πειραιᾶ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Ἐκεῖθεν ἐπιβαίνοντες ἀτμοπλοίου διαπλέομεν τὸν Σαρωνικὸν κόλπον μέχρι τοῦ ἀκρωτηρίου Σουνίου, ἐφ' οὗ διακρίνομεν τοὺς στόλους τοῦ ἀρχαίου νηοῦ τοῦ Ποσειδῶνος. Μετὰ τοῦτο πλέομεν διὰ τοῦ Αἰγαίου Πελάγους. Ἀφίνομεν δεξιὰ τὴν νῆσον Κέα, ἔπειτα πλέομεν μεταξὺ Εὐβοίας καὶ Ἄνδρου· ἐνταῦθα εἶνε ὁ περίφημος πορθμὸς τοῦ Καφηρέως, (Κάβο Ντόρο) ἔνθα ὁ Λάμπρος Κατσώνης τῷ 1770 κατετρόπωσε τὸν τουρκικὸν στόλον τοῦ Χορσέφ. Ἐκεῖθεν πλέοντες πρὸς Α. περίπου φθάνομεν εἰς τὰς νοτίους ἀκτὰς τῆς νήσου **Χίου** καὶ διερχόμεθα τὸν μεταξὺ τῆς νήσου καὶ τῆς Ἐρυθραίας χερσονήσου πορθμὸν. Ἐνταῦθα διακρίνομεν δεξιὰ τὴν **Κρήνην** (Τσεσμέν) καὶ τὸν λιμένα αὐτῆς, ἔνθα τῷ 1770 ὁ τουρκικὸς στόλος ἐκάη ὑπὸ τῶν Ρώσων βοηθημένων ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων μάλιστα τῶν Ψαριανῶν, εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν λιμένα τῆς ἑλληνικῆς νῆν καὶ ἐμπορικῆς πόλεως **Χίου**, ἔνθα ὁ Κανάρης τῆ 6ῃ Ἰουνίου ἐξεδικήθη τὴν καταστραφῆν τῆς νήσου πυρπολήσας τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα. Ἐξακολουθοῦντες τὸν πλοῦν παραπλέομεν τὴν Ἐρυθραίαν. Κάμπτομεν τὸ βορειότερον αὐτῆς ἀκρωτήριον **Καρᾶ Μπουρνοῦ** (π. Μέλαινα ἄκρα) καὶ εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Ἑρμαῖον κόλπον (τῆς Σμύρνης). Ἀριστερὰ βλέπομεν τὴν **Νέα** καὶ **Παλαιὰν Φώκαιαν** κατὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἑρμου, μετ' ὀλίγον δὲ φθάνομεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ἡ **Σμύρνη** εἶνε ἐκτισμένη ἀμφιθεατρικῶς, καί, ὡς γνωρίζομεν, μεγάλη καὶ ἐμπορικὴ πόλις. Ἐξερχόμενοι πάλιν ἐκ τοῦ Ἑρμαίου κόλπου πλέομεν πρὸς Β. καὶ παρὰ τὴν Ἀσιατικὴν παραλίαν. Κατὰ ταύτην βλέπομεν τὰς μικρὰς νήσους **Ἀργινοῦσας**, γνωστὰς διὰ τὴν παρὰ ταύτας νίκην τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν (406 π. Σ.) Ἀριστερὰ ἐκτείνεται ἡ μεγάλη νήσος Λέσβος. Προσεγγίζομεν τὴν εὐλίμενον **Μυτιλήνην** καὶ ἐξακολουθοῦμεν τὸν παράπλου τῆς νήσου. Πλέομεν ἤδη εἰς τὸν Ἀ-

δραμυτηνὸν κόλπον καθ' ὃν διακρίνομεν δεξιὰ τὰς νησίδας **Μοσχονήσια**, (π. Ἑκατόννησοι), 32 τὸν ἀριθμὸν, ἀπέναντι δὲ τούτων τὰς **Κυδωνίας** (κ. Ἀϊβαλή). Πέραν τούτων βλέπομεν τὸ δασυὸδες ὄρος **Ἰδην**. Ἀρχόμεθα ἤδη παραπλέοντες τὴν ὀμώνυμον χερσόνησον. Κάμπτομεν τὸ ἀκρωτήριον **Λεκιτὸν** (κ. Μπαμπᾶ), μεθ' ὃ παραπλέοντες τὴν μικρὰν νήσον **Τένεδον**, παρ' ἣν ὁ ἥρωσ Κανάρης τῷ 1822 ἔκαυσε Τουρκικὸν δίκροτον. Μετ' ὀλίγον φθάνομεν εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἑλλησπόντου (Δαρδανελλίων), πρὸ τῶν ὀπείων ἐδοξάσθη τῷ 1912—1913 ὁ ἐλληνικὸς στόλος. Δεξιὰ βλέπομεν τὸ ἀκρωτήριον τῆς Τρωάδος **Σίγειον** (κ. Κοῦμ Καλεσί), ἀριστερὰ δὲ τὸ τῆς Θρακικῆς χερσονήσου **Μαστουσιαν** ἢ **Ἑλλην** (τ. Σεντιλ Μπάχρ) ὄχυρὰ ἄλλοτε φρουρικ. Πρὸς τὰ μεσόγεια τῆς Τρωάδος διακρίνεται τὸ πεδίου τῶν μαχῶν τῶν γενομένων πάλαι ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐκπόρθησιν ταῦ **Ἰλίου**. Διαπλέοντες τὸν Ἑλλησπόντον βλέπομεν κατὰ τὸ στενωτέρον μέρος (1250 μέτρα πλάτους) δεξιὰ μὲν τὴν πόλιν **Δαρδανέλλια** (Τσανάκ-Καλεσί), ἀριστερὰ δὲ τὴν **Μάδυτον**. Ὀλίγον περαιτέρω εἶνε τὸ μεταξύ **Ἀβύδου** καὶ **Σησιτοῦ** μέρος, ὅπερ ἐγεφύρωσεν ὁ Ξέρξης. Ἀκολούθως διερχόμεθα παρὰ τὴν θέσιν τῶν «Αἰγὸς ποταμῶν» ἔνθα ὁ Λύσανδρος συνέλαβε τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων (404 π. Χ.) καὶ κατὰ τὴν ἀπέναντι ὄχθην αὐτῶν τὴν **Δάμψακον** (δεξιὰ). Περαιτέρω βλέπομεν ἀριστερὰ τὴν **Καλλίπολιν** καὶ τέλος μετὰ τὸν διάπλου τῷ πορθμοῦ, ὅστις διαρκεῖ τρεῖς καὶ πλεόν ὥρας ἐξερχόμεθα εἰς τὴν Προποντίδα.

Ἐν τῇ Προποντίδι βλέπομεν ἀριστερὰ πολλὰς παραλίας ἄλλοτε ἐλληνικὰς κώμας, ἐν οἷς νῆν **Περίστασιν** καὶ τὸ **Μυριόφυτον**. Μετὰ ταῦτα παραπλέοντες τὴν **Προκόννησον**, μετὰ δὲ τὸν διάπλου τῆς Προποντίδος εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Βόσπρον καὶ ἀποβιβαζόμεθα εἰς τὸν **Γαλατᾶν** τῆς Κων]πόλεως.

11. Ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διὰ Θεσσαλονίκης καὶ

Ἰωαννίνων εἰς Κέρκυραν.

Ἐκ τοῦ Γαλατᾶ διερχόμενοι τὴν γέφυραν τοῦ Κερατίου Κόλπου μεταβαίνομεν εἰς τὴν κυρίως **Κωνσταντινούπολιν** (Σταμ-

πούλ), ἔνθα εισερχόμεθα εἰς τὸν διὰ Θεσσαλονίκην σιδηρόδρομον. Διερχόμεθα διὰ τῆς πόλεως ἐκίνοντες πρὸς Δ. Ἐφοῦ διέλθωμεν τὸ προάστειον Ἅγιον Στέφανον ἀπομακρυνόμεθα τῆς παραλίας· διερχόμεθα τὰς *Μέτρας* (Τσατάλζαν), μεθ' ὃ φθάνομεν εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ποταμοῦ *Τσουρλοῦ* (παραπ. τοῦ Ἐργίνου), ἣν ἀκολουθοῦντες διερχόμεθα παρὰ τὴν ὁμώνυμον πόλιν. Ἐκεῖθεν συναντῶμεν τὸν Ἐργίνην καὶ ἀκολουθοῦντες τοῦτον διερχόμεθα παρὰ τὴν πολίχνην *Δουλέ Μπουργάς* (Ἀρκαδιούπολις). Μετὰ ταῦτα διερχόμεθα τὸν Ἐβρον καὶ εισερχόμεθα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Θράκην. Ἀμέσως φθάνομεν εἰς τὸν σταθμὸν *Κουλελί Βουργάς* καθ' ὃν διασχίζεται ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ.

Ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν τὴν νοτιωτέραν θάινοντας κατὰ τὴν πόλιν *Σουφλί*. μεθ' ὃ ἀφίγοντες τὸν Ἐβρον φθάνομεν εἰς τὴν πόλιν *Ἀλεξανδρούπολις*, κειμένην κατὰ τὸν Θράκιον πέλαγος.

Ἐκεῖθεν πάλιν πρὸς τὰ μεσόγεια τρεπόμενοι διερχόμεθα τὴν *Κομοτινήν*, τὴν *Σάνθην* καὶ φθάνομεν εἰς τὸν ποταμὸν *Νέστον*, ὄριον Θράκης καὶ Μακεδονίας. Ἦδη εισερχόμεθα εἰς τὴν ἑλληνικὴν Μακεδονίαν· ἀκολουθοῦντες ἐπ' ἀρκετὸν τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Νέστου ἐλέπομεν δεξιὰ τὰ ὑψηλὰ ὄρη τῆς Ροδόπης. Ἐφοῦ διέλθωμεν τὸν ποταμὸν φθάνομεν μετ' ὀλίγον εἰς τὴν εὐφορωτάτην πεδιάδα τῆς *Δράμας*. Διερχόμεθα παρὰ τὴν ὠραίαν ταύτην πόλιν καὶ τὴν πολίχνην *Ζίχναν*, μεθ' ἣν εισερχόμεθα εἰς τὴν εὐφορον πεδιάδα τῶν Σερρῶν. Σταθμεύομεν εἰς τὰς *Σέρρας* καὶ τὸ *Σιδηροκάστρον* μεθ' ὃ διερχόμεθα τὸν ποταμὸν *Στρυμόνα* ἔχοντες πρὸς Β. τὸν Ὀρβηλον. Μετ' ὀλίγον βλέπομεν τὴν λίμνην τῆς *Δοϊράνης*, ἐξ ἣς τρεπόμενοι πρὸς Ν. διερχόμεθα διὰ τοῦ *Κιλκίς* καὶ φθάνομεν εἰς τὴν *Θεσσαλονίκην*.

Ἐκ Θεσσαλονίκης εισερχόμεθα εἰς τὸν διὰ Μοναστήριον σιδηρόδρομον, διατρέχομεν τὴν πεδιάδα Θεσσαλονίκης καθ' ἣν διερχόμεθα τοὺς ποταμοὺς *Ἐχέδωρον*, καὶ *Ἀξιόν*, μετ' ὀλίγον συναντῶμεν τὸν Ἀλιάκμονα ποταμὸν, ὃν ἀφίγοντες ἀριστερὰ διερχόμεθα τὴν *Βέρροιν*, τὴν *Νάουσαν* καὶ τὴν *Ἐδεσσαν*. Ἐκεῖθεν συναντῶμεν τὴν *Ἄρνησαν* καὶ τὴν λίμνην *Βεγορρεΐτιν*, ἣς ἀκολουθοῦμεν τὰς ὄχθας. Μετὰ ταύτην διερχόμεθα τὸ χωρίον *Ἀμύνταιον* καὶ μετὰ τοῦτο ἀφίγοντες ἀριστερὰ τὴν Φλώριναν εισερ-

χόμεθα εἰς τὴν σερβικὴν Μακεδονίαν. Διατρέχομεν τὸ ὄροπέδιον τοῦ Μοναστηρίου καὶ τέλος φθάνομεν εἰς τὸ Μοναστήριον. Ἐκεῖθεν, ὅπως ἐξακολουθήσωμεν τὸ πρὸς τὰ Ἰωάννινα ταξείδιον, ἐπιβαίνομεν αὐτοκινήτου. Ἀκολουθοῦμεν τὴν ἀρχαίαν «Ἐγνατίαν ὁδόν» ἣτις πάλαι ἐκ τῆς παραλίας τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους ἔφθανεν εἰς Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἀφ᾽ οὗ διαδῶμεν τὰς βορείας ὑπωρείας τοῦ ὄρους Βαρνούντος, τρεπόμεθα πρὸς Ν., ἀκολουθοῦντες τὰς δυτικὰς ὄχθας τῆς λίμνης Πρέσπας. Ἐκεῖθεν εἰσέρχομεθα εἰς τὴν Βόρειον Ἠπειρον. Φθάνομεν εἰς τὴν **Κορυτσάν**, ὁπέθεν δι' ὄρειου ἑδάφους διατρέχομεν τὴν πεδιάδα τῆς Κολωνίας. Ἀκολούθως διέρχομεθα τὴν πολίχνην **Λεασκοβίμιον**, παρὰ τὸν Ἀῶνον ποταμὸν καὶ συναντῶντες τὰ δυτικώτερα χωρία τοῦ Ζαγορίου φθάνομεν εἰς τὰ **Ἰωάννινα**. Ἐκ τῶν Ἰωαννίνων δι' αὐτοκινήτου κατερχόμεθα εἰς τοὺς **Ἁγίους Σαράντα** οἱ (ὅποιοι ἀνήκουσιν εἰς τὴν Ἀλβανίαν) καὶ ἐκεῖθεν πλέομεν εἰς τὴν Κέρκυραν.

III. Ἐκ Κερκύρας περίπλους τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφιξίς εἰς Ἀθήνας.

Ἀναχωροῦντες ἐκ Κερκύρας δι' ἀτμοπλοίου παραπλέομεν τὴν νῆσον Κέρκυραν μέχρι τῶν νοτίων ἀκρωτηρίων Λευκίμης καὶ Ἀμφιπάγου ἔχοντες τὴν Ἠπειρον ἀριστερά. Ἐκεῖθεν παραπλέομεν τὰς νήσους Παξούς, Λευκάδα, Κεφαλληνίαν καὶ Ζάκυνθον. Ἐν Ζακύνθῳ ἀποβιβαζόμενοι δυνάμεθα νὰ ἐπιβῶμεν μικροτέρου ἀτμοπλοίου ἐκτελοῦντος προσεγγίσεις εἰς λιμένας τῆς Πελοποννήσου. Οὕτω προσεγγίζομεν εἰς τὸ **Κατάκωλον** (ἐπίγειον τοῦ Πύργου), τὴν **Κυπαρισίαν**, τὴν **Ἄγιαν Κυριακὴν** (ἐπίγειον τῶν Φιλιατρῶν) τὴν **Μάραθον** (ἐπίγειον τῶν Γαργαλιάνων) μεθ' ἣν εἰσέρχομεθα εἰς τὸν λιμένα τῆς Πύλου, ἔχοντες ἀριστερὰ τὴν γνωστὴν νῆσον Σφακίτιαν (ἰδὲ σελ. 50). Μετὰ τὴν Πύλον προσεγγίζομεν τὴν **Μεδώνην**, ἣς ἀπέναντι φαίνονται αἱ νῆσοι Οἰνοῦσαι. Μετὰ ταῦτα κάμπτομεν τὸ ἀκρωτήριον Ἀκρίταν καὶ εἰσέρχομεθα εἰς τὸν Μεσηνιακὸν κόλπον. Προσεγγίζομεν εἰς τὴν **Κορώνην**, τὰς **Καλάμας**, μεθ' ἣν περιπλέομεν εἰς **Μάνην** βλέποντες τὸν ὑψηλὸν Ταῦγετον. Ἀκολούθως προσεγγίζομεν εἰς τοὺς

λιμένας ταύτης **Διμένιον**, ἐπίνειον τῆς Ἀρεσπόλεως καὶ τὸν **Γερολιμένα**, μεθ' ὃ κάμπτοντες τὸ Ταίναρον εἰσπλέεμεν εἰς τὸν Λακωνικὸν κόλπον. Μετὰ τοῦτον προσεγγίζομεν εἰς τὸ **Γύθειον**, τὴν **Ἐλαίαν** (ἐπίνειον τῶν Μολάων), τὴν **Νεάπολιν**, (Βάτικα), μεθ' ἣν ἐξερχόμεθα τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου κάμπτοντες τὸν Μαλέαν. Ἐκεῖθεν πλέοντες διὰ τοῦ Μυρτώου πελάγους προσεγγίζομεν εἰς τὴν **Μονεμβασίαν**. Μακρὰν ἐλέπομεν τὸ ὄρος Πάρωνα, μέχρις οὗ παραπλεύσαντες τὴν Ὑδραν καὶ τὸ ἄκρωτήριον Σκύλλαιον εἰσερχόμεθα εἰς τὸν Σαρωνικόν. Πλέοντες εἰς τοῦτον βλέπομεν ἀριστερὰ τὰς νήσους **Πόρον**, **Αἴγινα**, καὶ **Σαλαμίνα** καὶ τέλος φθάνομεν εἰς τὸν Πειραιᾶ, ὁπόθεν διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ σιδηροδρόμου ἀνερχόμεθα εἰς Ἀθήνας.

ΤΕΛΟΣ

**Ο πληθυσμός των μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδος
κατά χιλιάδας (1928).**

Παλ. Ἑλλάς		Νέα Ἑλλάς	
Ἀθῆναι	453	Θεσσαλονίκη	227
Πειραιεύς	252	Καβάλλα	50
Πάτραι	62	Ἐάνθη	34
Βόλος	42	Ἡράκλειον (Κρήτης)	34
Κέρκυρα	32	Κομοτινή	30
Καλάμαι	29	Δράμα	30
Καλλιθέα (Ἀττικῆς)	27	Μυτιλήνη	29
Λάρισα	24	Χανιά	27
Ἐρμούπολις	21	Χίος	22
Πύργος	20	Ἰωάννινα	21
Τρίκκαλα	19	Βέροια	15
Χαλκίς	17	Ἐδεσσα	13
Ἀγρίνιον	15	Κοζάνη	13
Τρίπολις	15	Ἀλεξανδρούπολις	12
Λαμία	14	Φλώρινα	11
Καρδίτσα	14	Καστορεία	10
Λεβάδεια	13	Νάουσα	10
Ἀμαλιάς	12	Κατερίνη	10
Ζάκυνθος	12		
Αἴγιον	11		
Ἄργος	11		

(1977)

1	Εισαγωγή	1
2	Κεφάλαιο 1	2
3	Κεφάλαιο 2	3
4	Κεφάλαιο 3	4
5	Κεφάλαιο 4	5
6	Κεφάλαιο 5	6
7	Κεφάλαιο 6	7
8	Κεφάλαιο 7	8
9	Κεφάλαιο 8	9
10	Κεφάλαιο 9	10
11	Κεφάλαιο 10	11
12	Κεφάλαιο 11	12
13	Κεφάλαιο 12	13
14	Κεφάλαιο 13	14
15	Κεφάλαιο 14	15
16	Κεφάλαιο 15	16
17	Κεφάλαιο 16	17
18	Κεφάλαιο 17	18
19	Κεφάλαιο 18	19
20	Κεφάλαιο 19	20
21	Κεφάλαιο 20	21
22	Κεφάλαιο 21	22
23	Κεφάλαιο 22	23
24	Κεφάλαιο 23	24
25	Κεφάλαιο 24	25
26	Κεφάλαιο 25	26
27	Κεφάλαιο 26	27
28	Κεφάλαιο 27	28
29	Κεφάλαιο 28	29
30	Κεφάλαιο 29	30
31	Κεφάλαιο 30	31
32	Κεφάλαιο 31	32
33	Κεφάλαιο 32	33
34	Κεφάλαιο 33	34
35	Κεφάλαιο 34	35
36	Κεφάλαιο 35	36
37	Κεφάλαιο 36	37
38	Κεφάλαιο 37	38
39	Κεφάλαιο 38	39
40	Κεφάλαιο 39	40
41	Κεφάλαιο 40	41
42	Κεφάλαιο 41	42
43	Κεφάλαιο 42	43
44	Κεφάλαιο 43	44
45	Κεφάλαιο 44	45
46	Κεφάλαιο 45	46
47	Κεφάλαιο 46	47
48	Κεφάλαιο 47	48
49	Κεφάλαιο 48	49
50	Κεφάλαιο 49	50
51	Κεφάλαιο 50	51
52	Κεφάλαιο 51	52
53	Κεφάλαιο 52	53
54	Κεφάλαιο 53	54
55	Κεφάλαιο 54	55
56	Κεφάλαιο 55	56
57	Κεφάλαιο 56	57
58	Κεφάλαιο 57	58
59	Κεφάλαιο 58	59
60	Κεφάλαιο 59	60
61	Κεφάλαιο 60	61
62	Κεφάλαιο 61	62
63	Κεφάλαιο 62	63
64	Κεφάλαιο 63	64
65	Κεφάλαιο 64	65
66	Κεφάλαιο 65	66
67	Κεφάλαιο 66	67
68	Κεφάλαιο 67	68
69	Κεφάλαιο 68	69
70	Κεφάλαιο 69	70
71	Κεφάλαιο 70	71
72	Κεφάλαιο 71	72
73	Κεφάλαιο 72	73
74	Κεφάλαιο 73	74
75	Κεφάλαιο 74	75
76	Κεφάλαιο 75	76
77	Κεφάλαιο 76	77
78	Κεφάλαιο 77	78
79	Κεφάλαιο 78	79
80	Κεφάλαιο 79	80
81	Κεφάλαιο 80	81
82	Κεφάλαιο 81	82
83	Κεφάλαιο 82	83
84	Κεφάλαιο 83	84
85	Κεφάλαιο 84	85
86	Κεφάλαιο 85	86
87	Κεφάλαιο 86	87
88	Κεφάλαιο 87	88
89	Κεφάλαιο 88	89
90	Κεφάλαιο 89	90
91	Κεφάλαιο 90	91
92	Κεφάλαιο 91	92
93	Κεφάλαιο 92	93
94	Κεφάλαιο 93	94
95	Κεφάλαιο 94	95
96	Κεφάλαιο 95	96
97	Κεφάλαιο 96	97
98	Κεφάλαιο 97	98
99	Κεφάλαιο 98	99
100	Κεφάλαιο 99	100
101	Κεφάλαιο 100	101

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ "ΕΚΛΕΚΤΑ ΕΡΓΑ,"

- Κ. Χάμπουον, Ἡ βασιλίςσα τοῦ Σαβᾶ ἔκδ. Δ'.
- Γ. Γκένιγερσταμ, Τὸ ἀγὸρι τῆς κυρᾶ-Λέντς
- Α. Κίλλαντ, Ἡ μάχη τοῦ Βατερλώ
- Γ. Ἄχο, Ὁ κατατρεγμένος
- Ἑρ. Ἰψεν, Ἐντα Γκάμπλερ
- Γ. Φλωμπέ, Μία ἀπλή καρδιά
- Θ. Γικωτίε, Τὸ κακὸ μάτι
- Γκαῖτε, Ἐρμάνος καὶ Δωροδέα. ἔκδ. Β'.
- Μ. Μπυέρσον. Ἡ κόρη τοῦ βουνοῦ, ἔκδ. Γ'.
- Ε. Χαΐνε, Λυρικὸν Ἰντερμέδιο, ἔκδ. Β'.
- Κ. Θεοτόκη, Ὁ κατὰδύκος, ἔκδ. Β'.
- Α. Ἀντιέρμεφ, Τὸ σκοτάδι, ἔκδ. Δ'.
- Ἑμ. Ροΐδη, Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα
- Φ. Φόσ, Δύο Ρωμαϊκὰ Διηγήματα, ἔκδ. Β'
- Ουδέλς, Στὴ Χώρα τῶν Τυφλῶν, ἔκδ. Β'.
- Ε. Ὄφμαν, Τὸ βολὶ τῆς Κρεμόνας, ἔκδ. Β'.
- Α. Σολωμοῦ, Ἄπαντα
- Α. Τολστόη, Ἡ Σονάα τοῦ Κρούτζεο
- Κ. Θεοτόκη, Ὁ Καραβέλις
- Ἑρ. Σιέγκεβετς, Οἱ ἀντίηθοι ἔκδ. Γ'.
- Γ. Γκένιγερσταμ, Ντόρα
- Μ. Κοττέν, Μαλβίνα
- Β. Σαίν-Πιέ, Παῦλος καὶ Βιργινία
- Κ. Φλαμμαριόν, Στέλλα
- Ι. Ἀχεντόρφ, Ἀπὸ τὴν ζωὴ ἐνὸς Ἀκαμάτη
- Μ. Γκόρκυ, Ὁ Περσαστικός ἔκδ. Β'.
- Π. Λουϊ, Ἀφροδίτη, ἄρχαῖα ἦθη ἔκδ. Γ'.
- Π. Μπενουά, Ἡ ἴτ, Ἀτλαντὶς
- Σ. Γκάφσον, Τὸ Κόκκινο λουλοῦδι
- Χαλιμᾶ, Τόμ. Α'. Ἡ ὥραία Σαχραζάιτ
- » » Β'. Ἡ εἰνοσυμένη τοῦ Χαλίφη
- » » Γ'. Σεβὰχ Θαλασσινός
- » » Δ'. Ἡ Σουλτάνα τῆς Ἀγάτης
- » » Ε'. Ἡ Πανούργα Δαλιδὰ
- Χάουφ, Ἡ Ζητιάνα τῆς Γεφύρας ἔκδ. Δ'
- Γ. Λάτσκο, Ἀνθρωποποι ἐν πολέμῳ
- Ουδέλς, Ἡ μηχανὴ ποῦ τρέχει μὲς τὸ χρόνο
- Πε. Μεριμέ, Κάρμεν
- Κ. Μαντές, Ἡ τέχνη τῆς Ἀγάτης
- Φ. Δοστογιέφσκη, Ὁ αἰώνιος σύζυγος ἔκδ Β'.

